

ANTON DE KOM UNIVERSITEIT VAN SURINAME

INSTITUTE FOR GRADUATE STUDIES AND RESEARCH

Nieuwe identiteit en ontwikkeling naar een autonome status

Strategieën van gemanumitteerde vrouwen tussen 1832-1932

Thesis Research Report ter verkrijging van de graad van Master in Geschiedenis

Marlyn Denz

Begeleider: Dr. Frank Dragtenstein

Co-begeleider: Dr. Hans Breeveld

Paramaribo, februari 2015

ANTON DE KOM UNIVERSITEIT VAN SURINAME

INSTITUTE FOR GRADUATE STUDIES AND RESEARCH

Nieuwe identiteit en ontwikkeling naar een autonome status

Strategieën van gemanumiteerde vrouwen tussen 1832-1932

Thesis Research Report ter verkrijging van de graad van Master in Geschiedenis

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Inleiding	5
Hoofdstuk 1 Manumissie, de plaats op de prioriteitenlijst	19
1.1. De samenleving van de 19 ^e eeuw	20
1.2. De doelen van de overheid met betrekking tot het verlenen van Manumissie in de periode 1832-1863	27
1.3. De doelen van de plantagehouder in relatie tot het verlenen van manumissie in de peraiode 1832-1863	34
1.4. De doelen van tot slaafgemaakte vrouwen en gemanumitteerde vrouwen in relatie tot het verkrijgen van manumissie in de periode 1832-1863	38
1.4.1. Vergelijken van de doelen van de actoren betrokken bij het proces van manumissie	41
Hoofdstuk 2 Werken aan een nieuwe identiteit en een autonome status	45
2.1. Uitdagingen op juridisch gebied	48
2.2. Uitdagingen op economisch gebied	60
2.3. Uitdagingen op sociaalmaatschappelijk gebied	68
2.3.1. De relatie tussen gemanumitteerde vrouwen en blanken	68
2.3.2. Zakelijke relaties	71
2.3.3 Relaties met blanken in georganiseerd verband.....	72
2.3.4. Relatie tussen vrije kleurlingen en tot slaafgemaakten	78
Hoofdstuk 3 Hybriditeit in de Surinaamse praktijk	86
3.1. Het verhaal van Magdalena Elisabeth Uhlenkamp	88
3.2. Het verhaal van Ernestina Louisa Dunkel, gehuwd Donker en haar dochterAugusta Bouq uet Donker	102
3.3 Het verhaal van Johanna Margaretha Denz	117
Hoofdstuk 4 Conclusie	133
Geraadpleegde Literatuur	136

Voorwoord

Voor u ligt een scriptie ter verkrijging van de graad Master in History aan de Anton de Kom Universiteit van Suriname, Institute for Graduate Studies & Research. Ik heb er met heel veel inspiratie en genoegen aan gewerkt. De inhoud heeft voornamelijk te maken met het leven van Afrikanen in diaspora in Suriname tussen 1832 en de eerste helft van de twintigste eeuw. De eerste interesse voor Black Diaspora Studies is gewekt tijdens de opleiding M.O.B Geschiedenis, toen Dr. Frank Dragtenstein studenten introduceerde om op een nieuwe manier te kijken naar de geschiedenis van tot slaafgemaakten. Wij kregen te maken met debatten over theorieën rondom het thema slavernij. Die lieten mij niet meer los, je weet nu iets meer over hoe het komt dat zaken zijn gegaan zoals ze zijn gegaan. Je weet ook dat de zwarten als slachtoffers zijn afgeschilderd, terwijl zij in feite bereid waren voor hun vrijheid te strijden tot de laatste druppel bloed en daartoe allerlei strategieën hadden bedacht.

De vlam voor African Diaspora Studies werd hoog aangewakkerd door professor Dr. Michael Toussaint uit Trinidad, toen hij tijdens de Masteropleiding Geschiedenis met veel flair en dynamiek verdieping gaf aan hetgeen waar Dragtenstein aan begonnen was. Hij interesseerde ons voor de verschillende Black Diaspora Theorieën, die je helpen als nazaat van tot slaafgemaakten om vanuit een nieuw perspectief te kijken naar het verleden, het heden en de toekomst. Ik ging dus gericht surfen op het internet en investeerde wat tijd in het opdoen van meer kennis over Black diaspora theorieën en hun effecten. Die van Paul Gilroy¹, -“*The Black Atlantic Modernity and Double Consciousness*” - maakte het meeste indruk op mij. Ik koos het daarom uit als theoretisch kader van deze scriptie. Bij de colleges Gender and Ethnicity, van professor Dr. Bridget Brereton ontstond het idee om deze theorie toe te passen op het leven van tot slaafgemaakte vrouwen en hun nazaten in Suriname. Over de combinatie van Diaspora theorieën met tot slaafgemaakte vrouwen en hun nazaten, is voor wat Suriname betreft nog weinig of geen onderzoek gedaan. De uitdaging was nu onweerstaanbaar geworden, ik moest met de vormgeving beginnen. Hiervoor ben je als onderzoeker de hoofdverantwoordelijke. Daarnaast heb jij mensen, middelen en instituten nodig, die beschikken over de informatie die jij nodig hebt om vorm te geven aan wat jij wilt presenteren.

¹ Born in the East End of London to Guyanese and English parents (his mother was novelist Beryl Gilroy), he was educated at University College School and obtained his bachelor's degree at Sussex University in 1978. He moved to Birmingham University where he completed his PhD in 1986. Gilroy is a scholar of Cultural Studies and Black Atlantic diasporic culture with interests in the "myriad manifestations of black British culture." He is the author of *There Ain't no Black in the Union Jack* (1987), *Small Acts* (1993), *The Black Atlantic*(1993), *Between Camps* (2000) (also published as *Against Race* in the United States)

Ik ben daarom enkele mensen dank verschuldigd. De heer E. Muntslag en Mw. Marilva Eifelaar van het EBGs Archief. Mw. Maureen Vroom, die als goede gids altijd in het Nationaal Archief te vinden is. Doorgaan was hun advies en ook helpen waar nodig. De heer Glenn Dunker voor verschaffen van waardevolle informatie. Rita Harry, John Sang-Ayang en Frank Kanhai voor assistentie met speurwerk in Nederland. Melanie Denz en Wanda Denz voor het afstaan van interviews en andere bruikbare informatie. André Denz voor zinvolle gedachtenwisseling. Tania Sitaram en Rita Tjien Fooh, - hoewel ik veel vertraging heb opgelopen door een technische situatie bij het Nationaal Archief Suriname (N. A. S.) - stonden altijd klaar met tips en hadden een luisterend oor. Speciale dank gaat uit naar Drs. Hilde Neus voor haar adviezen, Carl Breeveld en Henna Malmberg, die mijn, aanbevelingsbrieven voor deze studie hebben geschreven. Hartgrondige dank aan mijn begeleiders Dr. Frank Dragtenstein, Dr. Hans Breeveld en de Opleidingscoördinator Drs. Maurrits Hassankhan. Niet in het laatst dank ik Michel en Aisha voor hun geduld en stimulans en mijn moeder Mathilda, gewoon voor haar gezonde belangstelling en begrip.

To God be the glory

Marlyn Aaron-Denz

Inleiding

Onderwerp keuze en afbakening

Mijn voorkeur om onderzoek te doen naar de rol van gemanumiteerde vrouwen, is gelegen in het feit dat vrouwen onderbelicht zijn in de geschiedenis van Suriname. Het accent ligt in deze scriptie echter vooral op vrouwen die nazaten zijn van Afrikanen in Diaspora, die tot slaaf gemaakt werden en naar Suriname zijn gebracht. Het is van belang dat na onderzoek een reconstructie gemaakt wordt over hun worstelingen op weg naar vrijheid en de uitdagingen om als vrije kleurling te overleven in een slavenmaatschappij en kansen te creëren voor hun nazaten.

Er is gekozen voor de afbakening over de periode 1832 tot 1932, omdat vanaf 1832 de overheidsbemoediging met manumissie werd bijgesteld en het verlenen van manumissie daardoor beter werd gestructureerd. Voorafgaand aan deze bijstelling was in Suriname in 1828 een burgerlijke stand ingevoerd, waar alle vrije personen werden ingeschreven (Hove, ten O. Hoogbergen, W en H. Helstone, 2003: 49). Voorts is uit onderzoek gebleken, dat in de periode 1832-1863 64,5% van de 6.364 gemanumiteerden in Suriname tot het vrouwelijk geslacht behoorde (Hove, ten O en F. Dragtenstein, 2007: 43 e.v.).

Voor 1932 is gekozen, omdat ten eerste in deze scriptie het effect van de strategieën van gemanumiteerde vrouwen tot in de vierde generatie beschreven zal worden en de drie vrouwen die zijn uitgekozen voor reconstructie van hun leven tussen 1861 en 1862 manumissie kregen. Hierdoor zullen mogelijke effecten pas rond de eeuwwisseling of in elk geval in de 1^e helft van de 20^e eeuw gemeten kunnen worden. Ten tweede het verschil tussen slaven en vrijen juridisch werd opgeheven in 1863, hetgeen voor de identiteitsvorming in de periode daarna mogelijk nieuwe uitdagingen met zich kan meebrengen.

Voor tot slaafgemaakten en slaveneigenaren in de Europese koloniën van West-Indië kwam het verschijnsel manumissie rond de tweede helft van de achttiende eeuw in toenemende mate voor. Deze trend zette zich voort in de negentiende eeuw. Voor het verlenen van manumissie zijn in de loop der tijden zowel juridische, economische als sociaalmaatschappelijke redenen aangegeven. Het was voorts te verwachten dat door het verlenen van manumissie aan tot slaafgemaakten in geheel West-Indië en ook in Suriname, de eerste aanzet was gegeven tot een transformatieproces. De invloed op de samenleving bleef in het begin echter zeer beperkt, omdat de manumissie eerst bij mondjesmaat werd gegeven en er in

het begin weinig of geen overheidsbemoediging was. De verwachting is echter, dat vanuit het standpunt van de gemanumitteerden van meet af aan is gezocht naar mogelijkheden om vanuit de nieuwe situatie een goed ontwikkelingsklimaat te scheppen.

In hun streven naar zekerheid en een goed ontwikkelingsklimaat botsten gemanumitteerden in het algemeen en vrouwen in het bijzonder op tegen beperkingen van verschillende aard; economische, juridische, sociaalmaatschappelijke en culturele. Hun vroegere slavenstatus bleef hen enerzijds beïnvloeden, terwijl anderzijds hun nieuwe status als vrije hen er toe dwong tot adaptatie van westerse maatstaven van de meester. Het gevolg is dat de gemanumitteerden met een identiteitsvraagstuk te maken kregen, waar zij als individu en groep een antwoord op moesten zien te vinden. Dit refereert aan de theorie van Gilroy, waarin de Caraïbische mens zich telkens voor de keus geplaatst ziet om zich aan te passen, dit doen zij door een meervoudig bewustzijn te ontwikkelen ten aanzien van de Blanke en de Afrikaanse cultuur en machtsverhoudingen. Dit bewustzijn stelt hen in staat om te gaan met de uitdagingen gedurende de slavernijperiode en de postemancipatorischeperiode. Dit meervoudig bewustzijn was nodig om te kunnen overleven, te vechten tegen emotionele pijn en de vrees voor afwijzing in de toekomst (nieuwe situatie).

De centrale vraag in deze scriptie luidt: Welke strategieën hebben gemanumitteerde vrouwen toegepast bij het construeren van een eigen identiteit, het creëren van een bestaan voor zichzelf en ontwikkelingskansen voor hun nageslacht in de periode 1832-1932

Voor een beter begrip van deze scriptie waar strategieën van gemanumitteerde vrouwen centraal staan moet het begrip strategieën als volgt worden verstaan: de keuze uit mogelijke wegen en middelen teneinde een of meer doelstelling te realiseren (<http://www.encyclo.nl/lokaal/10172>).

Ter beantwoording van de hoofdvraag zijn de volgende subvragen geformuleerd: Subvragen die ondersteunen bij het onderzoek en de beschrijving van hoofdstuk 1. In dit hoofdstuk wordt een beeld geschetst van de samenleving waarin manumissie werd gegeven. Ook wordt getracht aan te geven hoe belangrijk manumissie was voor de actoren die bij dit proces betrokken waren.

- welke doelen/kansen zagen gemanumitteerde vrouwen voor zich in de 19^e eeuw?
- In hoeverre weken die doelen af van die van de blanken, plantagehouders en de overheid?

Subvragen die ondersteunen bij het onderzoek en de beschrijving van hoofdstuk 2. Dit hoofdstuk beschrijft de uitdagingen waarmee gemanumitteerde vrouwen te maken kregen en laat ook zien welke oplossingsmodellen (strategieën) zij hebben toegepast. Er wordt gebruik gemaakt van de theorie van Paul Gilroy over *Black Atlantic Modernity and Double Consciousness* om aan te tonen hoe de gemanumitteerde vrouwen zijn omgegaan met de uitdagingen. In zijn theorie maakt Gilroy de mensen die geleden hebben onder de trans-Atlantische slavenhandel tot het object, dat hij kiest om zijn nieuwe concept over de uitdagingen van Afrikanen in diaspora te presenteren.

Hoe zijn de gemanumitteerde vrouwen omgegaan (*strategieën toegepast m.b.t*) met:

- de ruimte die de wet hen bood om voor zichzelf en hun nageslacht een toekomst te creëren?
- de ruimte die de voormalige eigenaar hen bood om een toekomst voor zichzelf en hun nageslacht te creëren?
- de ruimte die religieuze instanties hen boden om een toekomst voor zichzelf en hun nageslacht te creëren?

Hoe zijn de gemanumitteerde vrouwen omgegaan met:

- de blanken die in Suriname woonden?
- de zwarten die nog verkeerden in de status van tot slaafgemaakten?

Subvragen die ondersteunend zijn bij het onderzoek en de beschrijving van hoofdstuk 3. In dit hoofdstuk wordt met behulp van de theorie van Paul Gilroy over *Black Atlantic Modernity and Double Consciousness* en genealogisch onderzoek een reconstructie gemaakt van het leven van drie gemanumitteerde vrouwen en hun nazaten tot het vierde geslacht.

- welke belemmeringen zijn de geselecteerde gemanumitteerde vrouwen tegengekomen in juridisch, economisch, cultureel, sociaalmaatschappelijk en religieus opzicht?
- welke strategieën hebben zij toegepast om een oplossing te vinden?
- welk effect heeft dit gehad op hun nazaten?

Het geografisch kader voor het onderzoek is voornamelijk in Suriname, met waar nodig ook assistentie vanuit Nederland.

Kennis van het vakgebied:

Omdat bij het schrijven van geschiedenis eeuwen lang slechts het verhaal van de groten en de onderdrukkers is verteld, zal slechts door serieus speurwerk in verschillende archieven het verhaal van gewone mensen moeten worden gereconstrueerd. Ze kunnen het immers niet meer zelf vertellen. Het onderzoeksobject van deze scriptie heeft raakvlakken met verschillende deelaspecten uit de Surinaamse geschiedenis en die van het Caraïbisch gebied, waar Suriname deel van uitmaakt. Manumissie als deelaspect van slavernijgeschiedenis, vrouwen-geschiedenis en de geschiedenis van Afrikanen in diaspora. Over slavernij en manumissie zijn er al verschillende studies gedaan en is er ook nationaal, regionaal en internationaal in ruime mate literatuur beschikbaar. Wat betreft vrouwengeschiedenis verkeert Suriname, zoals eerder gesteld in de beginfase van onderzoek en publicatie, dit in tegenstelling tot de regio en internationale literair wetenschappelijke fora.

Met betrekking tot onderzoek en publicaties over Afrikanen in diaspora worden er goede stappen voorwaarts gezet, ten aanzien van de geschiedenis van Suriname. Er moet echter een herevaluatie plaatsvinden en een bewuste actie ondernomen worden om nog meer dan nu het geval is, de stem van de tot slaafgemaakten en hun nazaten te laten doorklinken in de Surinaamse geschiedschrijving. Als student heb ik, door het doen van kleine onderzoeken tijdens de opleiding MO-A en MO-B geschiedenis aan het Instituut voor de Opleiding van Leraren, kennis opgedaan over vrouwengeschiedenis.

Deze kennis is verder verdiept tijdens de Master opleiding aan het Institute voor Graduate Studies van de Anton de Kom Universiteit. Hetzelfde geldt voor de kennis met betrekking tot het thema slavernij.

De koppeling van vrouwen met manumissie en Afrikanen in diaspora is echter nieuw voor mij en vormt tevens de schakel naar de *Black Atlantic Modernity and Double Consciousness* theorie van Paul Gilroy (1999), die geldt als uitgangspunt voor deze scriptie. Door een kort onderzoek van literatuur over manumissie in het Caraïbisch gebied en Suriname heb ik enig inzicht hierin verkregen.

Hierbij zijn onder andere de volgende werken nuttig gebleken. *Manumissie in Suriname 1832 – 1863* van Okke Ten Hove en Frank Dragtenstein (2007). *De vrije Negerin Elisabeth Samson* van Cynthia McLeod (2000).

Approaching Freedom: The manumission of Slaves in Surinam 1760-1848 (1988) en *The manumission of Slaves in Suriname 1760-1828* van Rosemary Brana-Shute (1989: 40-43). Voor verheldering en onderbouwing van het African diaspora aspect in deze scriptie heb ik naast het boek *The Black Atlantic Modernity and Double Consciousness* van Paul Gilroy, nog twee artikelen over het Caraïbisch gebied doorgenomen. *Beyond the Black Atlantic Relocating Modernization and Technology*, van de auteurs Walter Goebel en Saskia Schabio (2006) en *Midterm Literature of the Black Atlantic* van Stephen Lazar (2005).

In het artikel van Goebel en Schabio (2006) wordt aandacht besteed aan debatten over de *Black Atlantic*. Het artikel heeft niet direct te maken met de identiteitsvorming van gemanumitteerden, maar behandelt een thema dat voor diaspora en postmodernisme van belang is. De claim van het Westen op culturele en economische hegemonie wordt in twijfel getrokken en is volgens de schrijvers gebaseerd op aannames. Deze stelling sluit goed aan op de perceptie van Gilroy, die aangeeft dat mensen in diaspora ook kunnen spreken over centra van technologie en modernisering als ze het hebben over hun thuisland.

In het geval van nazaten van tot slaafgemaakten zijn de bewijzen uit de praktijk weggevaagd tijdens de westerse kolonisatie van Afrika. Hier komt het culturele aspect dan als sterke invalshoek met bewijsmateriaal over hoe mensen uit Afrika gewend waren te denken, te communiceren en te handelen. Archeologisch onderzoek en orale traditie hebben aangetoond dat in Afrika wel degelijk centra van economische en culturele ontwikkeling op een zeer hoog niveau hebben bestaan. En hoe de Europese technologische en culturele ontwikkeling zijn beïnvloed na het contact met het Afrikaans continent.

Volgens de auteurs hebben deze debatten onze ogen geopend voor ervaringen van modernisering die afwijken van de dominante westerse verhalen over globalisatie en technologische vooruitgang. Door het verkennen van een scala aan nationale, diaspora en transnationale counter narratives van westerse modernisering, verkrijgt de lezer inzicht in postkoloniale literaire en culturele studies. Hierdoor levert het artikel een bijdrage aan:

- opnieuw definiëren en uit te breiden ideeën van *Black Atlantic*
- diverse concepten van modernisering van een postkoloniaal perspectief in plaats van alleen het westers concept
- hoe in te spelen op de vraag naar modieuze concepten van de transnationale benadering door terug te keren naar de lokale en de nationale narratives

- het scheppen van nieuwe benaderingen voor het uitwisselen van crossculturele mechanismen.

In het artikel van Stephen Lazar, *Literature of the Black Atlantic* (2005), komen verschillende auteurs aan het woord over the Black Atlantic methode. Deze auteurs gebruiken de drie aspecten van Paul Gilroy om hun eigen uitleg te geven over de uitdagingen voor Afrikanen in Diaspora. De aspecten zijn: het schip als levend micro cultureel en micro politiek systeem in beweging (Gilroy, Paul 1999: 4, IX-XI) de oceaan als onderling symbool tussen de Caraïbische staten als het gaat om de gedeelde geschiedenis van slavernij en kolonialisme en de cultuur als het gaat om het identiteits en ontwikkelingsvraagstuk bij Afrikanen in diaspora. Hun uitleg is veelal in het verlengde van Gilroy, dat wil zeggen de werking is aanvullend en verhelderend. Een kritische noot is echter, dat Gilroy te veel de nadruk legt op Britse Koloniën van het Caraïbisch gebied. Hierdoor verzwakt het Trans Atlantisch element van zijn theorie enigszins. In relatie tot de centrale vraag in deze scriptie, ligt het belang van dit artikel in het feit, dat benadrukt wordt hoe het proces van identiteitsvorming verloopt.

De conclusie die ten aanzien van gemanumiteerde vrouwen getrokken kan worden op grond van de drie aspecten, is dat zij op twee manieren leven, met één been in het verleden en één been in de toekomst. Een deel van de vrouwen behoort tot de groep tot slaafgemaakten die rechtstreeks uit Afrika komt. Deze groep refereert aan het beeld van vrijheid in Afrika en het beeld van de toekomst in het land waar ze naar toe zijn gebracht. Het ander deel van de gemanumiteerde vrouwen is in de kolonie geboren en staat daarom anders in het leven. Met één been in hun verleden van het slavenbestaan en één been in hun toekomst als vrije kleurling. Beide belevingen dragen bij aan het proces van identiteitsvorming van de gemanumiteerde vrouwen.

Het artikel stelt voorts dat tot slaafgemaakten vaak leven met een geïdealiseerd beeld over Afrika en tegelijk ook een bepaald beeld van de toekomst in de Amerika's. Uiteindelijk genieten ze in geen van beide werelden echt erkenning. Voor de gemanumiteerde vrouw speelt de kwestie van erkenning in de Amerika's een grote rol, omdat zij in een slavenmaatschappij als vrije kleurlingen (zwarten/gemengd) een bestaan moet opbouwen. Door de relatie met hybriditeit probeert Lazar aan te tonen dat de tot slaafgemaakten in het algemeen en de gemanumiteerde vrouwen in het bijzonder vorm geven aan hun nieuwe identiteit.

Wetenschappelijke en Maatschappelijke relevantie

Dit onderwerp raakt zowel diaspora als genderstudies, toch zal de nadruk meer liggen op diaspora. Voor de Surinaamse samenleving is deze studie zowel op wetenschappelijk als maatschappelijk gebied relevant, omdat zowel de manumissie van vrouwen als de koppeling met een Diaspora Theorie nog onderbelicht is. In wetenschappelijk opzicht zal het onderwerp bijdragen tot:

- het verder ontsluiten van de slavernijgeschiedenis, met het accent op het leven van gemanumitteerden in het algemeen en in het bijzonder van vrouwen
- het ontsluiten van vrouwengeschiedenis in Suriname
- het verruimen van de kennis over African Diasporatheorieën en het nut van de toepassing daarvan op de groep Surinamers die behoren tot Afrikanen in diaspora.

De maatschappelijke relevantie van dit onderzoek voor Afrikanen in Diaspora die in Suriname wonen, is zeer ruim. Bij deze groep zijn sinds de twintigste eeuw de discussies over het zoeken naar een koers ten aanzien van identiteit en hun autonome status weer hoog opgeleaid. Zo blijkt uit het document *Bouwstenen voor Samen naar Morgen* (Zunder, A 2011), uitgegeven door Commissie viering van het door de Verenigde Naties afgekondigd Internationaal jaar voor mensen van Afrikaanse afkomst.

Dit onderzoek kan een bijdrage leveren om als groep de identiteit te definiëren. Het kan ook leiden tot herontdekking en een mogelijke continuering of aanpassing van de strategieën die door de gemanumitteerde vrouwen werden gebruikt bij het creëren van ontwikkelingskansen, die hebben geleid tot een autonome status in de maatschappij.

Het zoeken naar een identiteit heeft immers niet alleen te maken met wie je bent, maar ook met de plaats die je verwerft op de maatschappelijke ladder, alsook met de zaken waardoor jij je laat inspireren om stappen voorwaarts te maken. Om hierin enige duidelijkheid te brengen zal de maatschappelijke bijdrage kunnen liggen op het vlak van de beeldvorming door:

- een overzicht te maken van discussies die gaande zijn onder Afrikanen in diaspora in Suriname en de beeldvorming die bestaat
- bewustwording ten aanzien van de *Black Atlantic Modernity and Double Consciousness* Theorie van Paul Gilroy op gang te brengen met als mogelijk gevolg strategisch omgaan met beeldvorming van Afrikanen in Diaspora die in Suriname leven.

Historische en theoretische oriëntatie

Om aan te tonen welke invloed de strategieën die door de gemanumitteerden zijn toegepast, hebben gehad op het verkrijgen van helderheid in het identiteitsvraagstuk en het creëren van ontwikkelingskansen, zal gebruik gemaakt worden van de theorie *The Black Atlantic Modernity and Double Consciousness* van Paul Gilroy. In zijn theorie maakt Gilroy de mensen die geleden hebben onder de transatlantische slavenhandel tot het object, dat hij kiest om zijn nieuwe concept over de uitdagingen van Afrikanen in diaspora te presenteren. Het identiteitsvraagstuk heeft betrekking op eventuele stigmatisering, welke voor kan komen; een nieuwe status in een onveranderde (slaven) maatschappij (Gilroy, P 1999: IX-XI). Volgens Gilroy moet identiteitsvorming niet als statisch worden opgevat, maar is het voortdurend in ontwikkeling. Een omschrijving van de begrippen manumissie, hybriditeit en cultuur zal ook ertoe bijdragen om de strategieën van gemanumitteerden beter te kunnen begrijpen.

Het *Black Atlantic* model van Gilroy bestaat zoals eerder aangegeven uit drie aspecten: een schip, de oceaan (de zee) de cultuur, (1999: 11). Deze drie symbolen zullen noodzakelijk zijn voor de tot slaafgemaakten bij het creëren van een bestaan en ontwikkelingsmogelijkheden en weergave van de hybriditeit, welke centraal staat in het concept van Gilroy. Het concept wordt gebruikt om zowel het Europees zijn en het Zwart zijn bij Afrikanen in diaspora, in hun relatie tot het land waar zij geboren zijn en hun etnische politieke samenstelling zo volledig mogelijk te transformeren.

Volgens Gilroy (1999: XI) hebben de zwarten een vorm van hybriditeit ontwikkeld, die omschreven kan worden als een meervoudig bewustzijn ten aanzien van de blanke en de Afrikaanse cultuur en machtsverhoudingen. Dit bewustzijn stelt hen in staat om te gaan met de uitdagingen gedurende de slavernijperiode en de postemancipatorischeperiode. Dit meervoudig bewustzijn was nodig om te kunnen overleven, te vechten tegen emotionele pijn en de vrees voor afwijzing in de toekomst (nieuwe situatie).

Een belangrijk kenmerk van dit bewustzijn is de door de gemanumitteerde vrouwen ontwikkelde verbindende aard, een vorm van flexibiliteit. Dit verbinden heeft vooral te maken met het bereiken van voor hen strategische doelen tijdens de slavernijperiode en daarna. Ze dragen deze verbindende aard vaak over aan hun nazaten, met het advies in gelijksoortige situaties op dezelfde manier te handelen.

Zij kiezen wanneer en met wie ze zich verbinden en bepalen ook de dimensie en duurzaamheid van de verbinding. In het verbindingsproces zijn er ook momenten van discontinuïteit.

De auteurs Kuortti Joel en Jopi Nijman (2007: 4-15) benoemen de volgende kenmerken van hybriditeit. Deze kenmerken geven een beeld van het meervoudig bewustzijn welke volgens Gilroy is ontwikkeld door nazaten van tot slaafgemaakten die in diaspora leven.

- harmonie en vredelievendheid
- bewustzijn van de ander en van jezelf
- respect en een lerende houding
- dialoog, contact maken met elkaar, met de anderen en met de machthebbers, het is noch een opgaan in de ander of het contact, noch een tegenwerken daarvan.

Belangrijk hierbij is om vast te stellen waar de gemanumitteerden naar streefden. Ze streefden naar het scheppen van een klimaat om door te kunnen gaan met hun ontwikkeling in de samenleving na de manumissie. Ontwikkelen van deze kenmerken vraagt een breed bewustzijn; onbevangenheid in een onzekere situatie, in een samenleving waarin er nog vele vormen van dwang worden toegepast.

Gilroy komt voorts tot de conclusie dat dit meervoudig bewustzijn van zwarten hen maakt tot de eerste moderne mensen, en stelt hen ook tot voorbeeld van de moderne mens van vandaag, die ook met een identiteitsvraagstuk (racisme en etniciteit en stigmatisering) worstelt. Dit meervoudig bewustzijn heeft volgens de Black Atlantic Theorie van Gilroy, niet te maken met het vinden van een balans tussen positief en negatief, maar met het inzetten van wat op een bepaald moment nodig is om zich verder te ontwikkelen (Gilroy, P. 1999:15).

Het concept waarschuwt ook tegen gevaarlijke obsessies over raciale puurheid, zowel binnen als buiten de Black Atlantic gemeenschappen. Raciale en etnische verschillen moeten volgens Gilroy in een sfeer gebracht worden waar ze als normaal bestanddeel van het sociaaleconomische leven geaccepteerd worden. Ze moeten in feite niet belast worden met risico, angst en gevoelens van bezorgdheid of met exotisme en veranderingen van een bepaalde aard (interview van Farar Max, 2007: 7-5).

Door te benadrukken dat identiteit een steeds vernieuwend en onvoltooid proces is, onderscheidt het concept van Gilroy zich van de traditionele benadering van W. E. B. Dubois (1897: 194-198).

Dubois stelt dat mensen in diaspora apart zijn vanwege hun gemeenschappelijke bron van oorsprong en geeft voorts aan dat de Afro-Amerikaanse traditie wordt ingekapseld binnen nationale grenzen (geciteerd in Gilroy P, 1999:111-116).

Suriname heeft als onderdeel van het Caraïbisch gebied ook te maken met Afrikanen in Diaspora en het is daarom van belang de theorie van Gilroy te toetsen in onze samenleving, en wel over de periode 1832-1932. In deze scriptie wordt de nadruk gelegd op het omgaan met hybriditeit, omdat het de mogelijkheid biedt de centrale vraag te beantwoorden vanuit een niet traditionele benadering en ook omdat het naar mijn gevoel als eye opener kan dienen voor Afrikanen in diaspora, die in Suriname leven.

In het algemeen wordt het begrip hybriditeit gebruikt voor mensen die in de toestand verkeren van gemengde afkomst. Het is belangrijk om het ontwikkeld meervoudig bewustzijn bij de Afrikanen in diaspora te onderzoeken en beschrijven, hierdoor kunnen wij vaststellen waar de theorie van Paul Gilroy past als het gaat om historische oriëntatie.

Voor deze scriptie is de maatschappelijke of culturele context van het begrip hybriditeit² belangrijk. Een ander begrip dat in dit kader ook van belang is, is het begrip cultuur. Een omschrijving die verhelderend werkt voor het begrijpen van de theorie van Gilroy en die haar plaats in de historische oriëntatie duidelijk maakt is: *de leefstijl van een samenleving, de vorm, inhoud en geestelijke gerichtheid van menselijk handelen. Deze leefstijl is niet eenduidig, maar veeleer een dynamisch proces* (www.encyclo.nl/begrip/cultuur).

Met betrekking tot het begrip manumissie past de omschrijving van Rosemary Brana-Shute³ het beste bij het thema van deze scriptie.

Manumissie, de toekenning van vrijheid door een eigenaar aan een tot slaafgemaakte is een persoonlijke erkenning van vrijheid, die ontstaat als gevolg van een overeenkomst, een intentie of contract tussen een eigenaar en een tot slaafgemaakte. De toegekende vrijheid was nauwkeurig geconstrueerd; de eigenaar heeft afstand

² Hybriditeit: in het algemeen te gebruiken voor de toestand van het zijn van gemengde afkomst. In een maatschappelijke of culturele context te gebruiken voor de identiteit van een groep of individu, of de creatieve activiteit, die voortkomt uit de interactie van twee verschillende samenlevingen of culturen, vaak in de context van ontmoetingen tussen mensen uit de culturen. <http://www.encyclo.nl/lokaal/10491>

³ Brana-Shute, R. Born into an Italian family, with a father who had come to America in an attempt to escape serving in the Italian army under Mussolini. Her parents then settled in a small town in New York where she spoke nothing but Italian until the age of five. As the first one of her family born in this country, she later went on to become the first to go to college. She received a master's degree in history, but continued studying Latin American literature and later, the first to receive a Ph.D.

gedaan van de eigendomsrechten over de tot slaafgemaakte en de burgerlijke status van de tot slaafgemaakte is gewijzigd naar die van een vrije persoon.

Om de toekenning en beleving van manumissie beter te kunnen begrijpen, stelt Brana-Shute, dat manumissie niet slechts gezien moet worden *als een juridische gebeurtenis, maar meer als een sociaal proces, dat zich langzaam en dagelijks ontwikkelt, terwijl zwart en blank, slaaf en vrije, rijk en arm in persoonlijk contact met elkaar komen, en verbintenissen aangaan die kunnen leiden tot legale ontsnapping uit slavernij naar vrijheid* (Brana-Shute R,1989: 1).

Theoretisch gezien past de *The Black Atlantic Modernity and Double Consciousness* theorie van Paul Gilroy binnen het postmodernisme. Het postmodernisme is een reactie op de moderniteit. Het is echter niet gewoon antimodern in de zin van een voor of tegen, maar het is ontwikkeld door middel van een lang proces van kritische betrokkenheid met moderniteit, - als een maatschappelijke kwestie - en de gevolgen daarvan.

De kenmerken van het postmodernisme volgens S. B. Upadhyay (39-41):

- het betwist de claim van verlichtingsfilosofen ten aanzien van het bestaan van universele kennis en het zoeken naar fundamenten voor kennis. Modernisme heeft volgens hen het grote verhaal gecreëerd waarin een overkoepelende theorie wordt gepretendeerd, die voor alles een verklaring heeft
- het verwerpt de claims van de wetenschap om de waarheid te kunnen aantonen, met andere woorden niets als absoluut
- verder verwerpt het de claims van mens en sociale wetenschappen als ware het dat zij de feiten en de wereld vertegenwoordigen
- het verzet zich ook tegen de wijze waarop volgens de modernisten de wereld en de kennis is georganiseerd in twee kampen. In deze tweedeling neemt de tegenhanger van de wetenschap bijna altijd een inferieure positie in. Het postmodernisme heeft hierop een uitdaging geformuleerd en benadrukt juist het bestaan van meerdere varianten en verschillen
- identiteiten worden opgevat als aparte stukken, meervoudig en poreus, terwijl samenleving en beleid niet meer centraal staan.

Ter illustratie van het verband tussen het concept van Gilroy en het postmodernisme, wordt een koppeling gemaakt met een van de uitgangspunten van het postmodernisme en de doelen welke Gilroy wil bereiken met zijn concept. Het postmodernisme betwist de claim van verlichtingsfilosofen ten aanzien van het bestaan van universele kennis en het zoeken naar fundamentele voor kennis. Modernisme heeft volgens hen het grote verhaal gecreëerd waarin een overkoepelende theorie wordt gepretendeerd, die voor alles een verklaring heeft. Door dit standpunt te koppelen aan de theorie van Gilroy, kan de kennis van en over Afrikanen in diaspora ontsloten worden. Dit kan vanuit hun standpunt verteld worden en de meerwaarde voor de samenleving waarin zij wonen aantonen.

Gilroy wil aantonen dat:

- 1 de ervaringen van zwarte mensen deel waren van de abstracte moderniteit
- 2 nationalistische paradigma's falen op het moment waarop ze geconfronteerd worden met interculturele en transnationale concepten (paradigma's), "the Black Atlantic"
- 3 de ontwikkeling binnen de Black Atlantic 'political culture' aangeeft, dat verandering niet meer te maken heeft met het noodzakelijk vluchten uit slavernij, maar met verschillende pogingen betekenisvol burgerschap te verkrijgen in de post-emancipatorische samenleving
- 4 de geschiedenis van the Black Atlantic een serie lessen bevat over de instabiliteit en de veranderlijkheid van identiteiten, die altijd onvoltooid zijn en altijd vernieuwd worden.

Daarom houdt Gilroy een pleidooi tegen het insluiten binnen categorieën van een bepaald gedragstype, omdat hierdoor ons 'political live' nooit bekend of gekend zal worden (Gilroy, P 1999: IX-XI).

Methoden

Tijdens mijn onderzoek zal ik zowel bronnen over manumissie als over de *Black Atlantic Modernity and Double Consciousness* theorie raadplegen. Gecombineerde informatie uit deze bronnen moet er uiteindelijk toe leiden dat een goede reconstructie gemaakt kan worden van welke strategieën gemanumitteerde vrouwen hebben toegepast om hun weg te vinden in de samenleving van de 19^e eeuw en het begin van de 20^e eeuw. Ook zal gebruik gemaakt

worden van de historische hulpwetenschap genealogie⁴ om het leven van drie vrouwen te reconstrueren.

De bronnen worden ook gebruikt om:

- een beeld te vormen over de hindernissen die vanuit verschillende invalshoeken werden opgeworpen voor gemanumitteerden in het algemeen en specifiek voor vrouwen
- een beeld te vormen over sociale, politieke en economische relaties die mede vorm hebben gegeven aan de samenleving waarin de vrouwen hun kansen moesten creëren
- enig inzicht te verschaffen over hoe het leven in het Caraïbisch gebied is geweest en zo ook vergelijkingsmateriaal op kunnen leveren.
- een beeld te vormen over hoe gedacht werd over manumissie en gemanumitteerden in Suriname.

De bronnen over *Black Atlantic theorie* worden samen met de hulpwetenschap genealogie gebruikt om een reconstructie te maken van het leven van de gemanumitteerde vrouwen. Zowel de *Black Atlantic theorie* als de genealogie verschaffen inzicht in patronen die steeds terugkeren en indicatoren kunnen zijn van strategisch handelen. De bronnen zijn zowel Nederlandstalig als Engelstalig.

Literatuurstudie:

- het identificeren van relevante literatuur (de inhoudsopgave en inleidingen zijn hierbij doorslaggevend)
- de literatuur opsplitsen in: specifieke literatuur over *Black Atlantic en Double consciousness theorieën* en over het thema manumissie
- bestuderen van algemene literatuur, welke selectief zal gebeuren.

Archief onderzoek: dit onderzoek stelt je in staat, om als historicus gedegen vooronderzoek te doen. Je kunt dan bronnen verzamelen en interpretaties doen van informatie over het verleden, het heden en eventueel van de toekomst.

⁴ Genealogie: Historische hulpwetenschap die de ontwikkeling en verwantschap van geslachten bestudeert
http://www.dbnl.org/tekst/bork001lett01_01/

Opbouw van de Thesis

De inleiding is opgebouwd uit; motivatie van de onderwerpkeuze, de wetenschappelijke en maatschappelijke relevantie, de centrale vraag en subvragen, het historisch en theoretisch kader. De verklaring van de kernbegrippen; manumissie, identiteit en hybriditeit. Een korte samenvatting van de inhoud van de vier hoofdstukken.

Hoofdstuk 1, Manumissie, de plaats op de prioriteitenlijst.

Dit hoofdstuk bevat een korte schets van de samenleving waarin manumissie wordt gegeven in Suriname (tot en met 1863). Het bevat ook informatie met betrekking tot de achtergrond en de doelen van de belanghebbenden en tenslotte wordt getracht een verband te leggen tussen het geschetste beeld van de samenleving en de belangen van verschillende actoren en de theorie van Paul Gilroy.

Hoofdstuk 2, Werken aan een nieuwe identiteit en een autonome status.

In dit hoofdstuk zal op basis van het aspect hybriditeit uit de theorie van Paul Gilroy, met het postmodernisme als theoretisch kader, in het algemeen worden beschreven hoe gemanumitteerde vrouwen zijn omgegaan met de ruimte die hen werd geboden in juridisch, religieus, economisch en sociaalmaatschappelijk opzicht. De door hen toegepaste strategieën zullen geïdentificeerd en beschreven worden. Het gaat dus om de interactie met actoren binnen de slavenmaatschappij en het creëren van mogelijkheden om zich te ontwikkelen.

Hoofdstuk 3, Hybriditeit in de Surinaamse praktijk.

In dit hoofdstuk wordt na onderzoek en door middel van toepassing van het concept van Gilroy getracht een reconstructie te maken over het leven van drie gemanumitteerde vrouwen en hun nazaten tot het vierde geslacht. Naast de theorie van Gilroy wordt zoals eerder aangegeven ook gebruik gemaakt van genealogie (http://www.dbnl.org/tekst/bork001lett_01_01/) om familie verbanden en terugkerende patronen zichtbaar te maken.

Er wordt specifiek gekeken naar de omstandigheden tijdens de manumissie verlening, de persoonlijke en algemene (gemeenschappelijke) uitdagingen, de toegepaste strategieën en de perspectieven die daaruit voortvloeiden voor hun nazaten. Hier wordt de theorie dus losgelaten op de praktijk.

Hoofdstuk 4. Dit hoofdstuk bevat conclusies en aanbevelingen.

Tenslotte de Bibliografie, een overzicht van de geraadpleegde bronnen.

Hoofdstuk 1 Manumissie, de plaats op de prioriteitenlijst

In dit hoofdstuk zal getracht worden u een beeld te geven van de samenleving waarin manumissie wordt toegekend, en wel de periode 1832 tot en met 1863. Voor het onderzoek en de beschrijving van dit hoofdstuk zijn de volgende subvragen geformuleerd om het belang van de actoren aan te geven;

- welke doelen hadden de overheid en de plantagehouders zich gesteld in verband met het verlenen van manumissie?
- welke doelen/ kansen zagen gemanumitteerde vrouwen voor zich in de 19^e eeuw?
- in hoeverre weken de doelen van gemanumitteerde vrouwen af van die van plantagehouders en de overheid?

Een aantal doelen van bovengenoemde actoren uit de samenleving, die aanleiding vormden tot het streven naar manumissie konden bereikt worden door strategisch handelen. Sommige doelen gaven weer aanleiding tot ernstige en minder ernstige conflicten. Het manumissiereglement blijkt bij het wel of niet realiseren van gestelde doelen een belangrijk instrument te zijn in handen van alle partijen. Voor een beter inzicht, hoe de groepen onder andere op basis van het manumissiereglement hun doelen realiseerden wordt het begrip strategisch handelen als volgt gedefinieerd: *De keuze uit mogelijke wegen en middelen teneinde doelstellingen te realiseren* (<http://www.encyclo.nl/lokaal/10172>).

Dit hoofdstuk is opgebouwd uit vier subhoofdstukken. 1.1. geeft een beeld van verhoudingen en uitdagingen in de samenleving van de negentiende eeuw. 1.2. belicht de doelen van de overheid bij het verlenen van manumissie. 1.3. geeft een beeld van de doelen van de plantagehouders bij aanvraag tot manumissie. 1.4 geeft inzicht in de doelen van gemanumitteerde vrouwen tijdens het proces van manumissie. In dit hoofdstuk wordt ook een vergelijking gemaakt tussen de doelen van de overheid, de planter enerzijds en die van de gemanumitteerde vrouwen anderzijds, om te zien of er eventuele verschillen en overeenkomsten zijn.

1.1. De samenleving van de 19^e eeuw

De samenleving kan omschreven worden als dynamisch met vele tegenstellingen en uitdagingen. De oorzaken zijn onder ander te vinden in:

- 1) de wijze waarop de bevolking is samengesteld; de blanken kwamen gedreven door economisch, cultureel en superioriteitsmotief naar de kolonie, de nazaten van tot slaafgemaakten uit Afrika kwamen onder dwang naar de kolonie, en tenslotte zijn er ook groepen uit Azië, onder valse voorwendsels naar de kolonie gebracht
- 2) De manier waarop de verschillende groepen met elkaar omgaan. De omgang werd bepaald langs strakke hiërarchische lijnen, die gebaseerd zijn op superioriteit en macht
- 3) De wijze waarop beleid wordt gemaakt door de overheid, en het effect hiervan op het leven van alle dag en de ontwikkelingskansen van individuen en of groepen.

Bevolkingssamenstelling

Een indeling op basis van etniciteit en kwantiteit laat het volgende beeld zien van de negentiende eeuw. De bevolking bestond uit blanken, mulatten, tot slaafgemaakten (zwarten) en inheemsen. Uitgedrukt in percentages ziet u in onderstaande tabel het volgende beeld (Schalkwijk, J. M. W, 2011: 119 - 120).

Jaartal	Blank	Zwart	Gekleurd	Inheems	Marrons (zwarten)	Aantal slaven	Aantal vrijen
1811	5%	88%	7%	4.500	6.000	95%	5%
1830	5%	83%	12%	2.000	7.000	86%	14%
1860	5%	75%	19%	n.a*	7.500	70%	30%
1889	3%	85%	n.a.*	1.000	15.000		
1919	1%	56%	n.a*	1365	9.470		

*niet aangegeven

De tot slaafgemaakten waren het grootst in aantal en onder hen is er weer een onderverdeling op basis van huidskleur. Lamur en Helstone (2002: 6 - 7) geven hiervan een schema met uitleg. De verschillende etnische scheidslijnen werden door planters gebruikt als middel voor sociale controle, hierdoor konden ze aan slaven met een lichtere huidskleur “bevoorrechte”

posities geven. Deze indeling is in zijn algemeenheid ook van toepassing op de niet witte vrije bevolking. Verder was er bij de totslaafgemaakten ook een indeling tussen stads- en plantageslaven. Veld- en huisslaven.

Onderstaand het schema van Lamur en Helstone

Neger...X...Blank	
Neger.....X.....Mulat.....X.....Blank	
NegerX.....Karboeger	Mustice.....X.....Blank
Neger	Castice.....X.....Blank
Pustice.....X.....Blank	
Blank	

De Marrons, die ook tot de groep van zwarten behoren, worden apart genoemd omdat op verschillende momenten in de zeventiende en achttiende eeuw vredesverdragen tussen de Marrons en de overheid zijn gesloten. Hierdoor vormden zij een autonome groep binnen de samenleving. De Inheemsen hadden zich ook onttrokken aan de slavernij en onderhielden nauwelijks contact met de rest van de bevolking. Uit de tabel van Schalkwijk blijkt voorts dat de Blanken en de kleurlingen of mulatten - een vermenging van blanke mannen met tot slaafgemaakte vrouwen- het minst in aantal waren .

De gemanumitteerden, die centraal staan in deze scriptie werden voornamelijk gerekend tot de kleurlingen en vormden een minderheid. Ze werden noch door blank noch door zwart volledig geaccepteerd. Van Lier (1977) verwijst hierover naar Teenstra die zegt dat het sociale verkeer tussen blanken tegenover de kleurlingen en zwarten enerzijds was toegenomen. Anderzijds beschouwden de blanken hen (de kleurlingen) als veelkleurig schuim, een letterlijk niets bij een grote vertoning en kunnen zich zelfs niet onthouden van hen openlijk uit te lachen. Over de houding van de zwarte slaven ten opzichte van de mulatten het volgende: volgens J. H. R van Schaik hadden de slaven een spotlied gemaakt: ‘De Blanken hebben een vaderland, de Zwarten ook, maar de Mulatten niet’ (Lier, van R. J 1977: 83). Opgemerkt moet worden dat het niet zozeer gaat om acceptatie van de blanken door de zwarten dan wel om een weergave van afwijzing van mulatten vanwege de sociale politieke en economische machtsverhoudingen.

Interessant is, dat de mening over gekleurden als minderheidsgroep door enkele auteurs in twijfel wordt getrokken. Hilde Neus (2010: 118) geeft bijvoorbeeld aan, dat het om een

misvatting gaat. Zij stelt dat het aantal gemanumitteerden niet moeten worden afgezet tegen de tot slaafgemaakten, maar tegen het aantal vrije blanken, omdat zij ook vrij waren. Neus komt op basis van dit uitgangspunt tot de conclusie dat in 1738 de vrije gekleurden en hun kinderen al 22% uit maakten van de vrije bevolking in de kolonie.

Ze stelt ook dat de vrije gekleurden rond 1800 zelfs groter in aantal waren dan de vrije blanken. Ook Ten Hove en anderen geven in de publicatie *Surinaamse emancipatie 1863 Paramaribo: Slaven en Eigenaren* (2003: 32 - 33) aan dat tussen 1762 en 1781 het aantal vrije kleurlingen verdriedubbeld en dat in 1830 54% van de bevolking in Paramaribo bestond uit vrije kleurlingen.

De invloed van emigratie

In de tweede helft van de negentiende eeuw treedt door emigratie verandering op in de bevolkingssamenstelling. De toenemende industrialisatie in Europa, de achteruitgang van de plantage-economie en het groeiend aantal anti-slavernijbewegingen hebben er onder andere toe geleid dat nieuwe groepen als emigranten naar de kolonie werden gebracht. In 1845 kwamen de Hollandse boeren, vanaf 1853 de Chinezen, vanaf 1873 de Brits-Indiërs en vanaf 1890 de Javanen.

Twee andere gebeurtenissen die ook invloed hebben gehad op het beeld van de bevolking, zijn de afschaffing van de slavernij in 1863 en invoering van het Staatstoezicht van 1863-1873. Vanaf 1863 bestond de samenleving volledig uit vrijen. Door middel van wetgeving lukte het de overheid echter om een draai te geven aan de door de tot slaafgemaakten verkregen vrijheid. De groep werd namelijk verplicht om nog tien jaar werkzaamheden te verrichten onder staatstoezicht. De periode van staatstoezicht wordt volgens Huub Everart (2008: 5) gekenmerkt door een gebrek aan vertrouwen, ondanks afspraken over lonen en werktijden. De ex-slaven werden verplicht opgelegde arbeidscontracten te tekenen met de plantage-eigenaren, dit riep associaties op met de slavernijperiode.

Beleid van de overheid

Met als uitgangspunt, de kolonie Suriname is een wingewest van de kolonisator, was het beleid erop gericht tot slaafgemaakte mensen en middelen te mobiliseren om zoveel mogelijk te verdienen. Hiertoe werden verschillende wetten geslagen. Een extra dimensie die in de praktijk een grote rol speelt, is dat Suriname als gevolg van Europese oorlogen verschillende keren van eigenaar verwisselde (Meel, P. J 1999: 10) en wel viermaal tussen Engeland en

Nederland in de periode 1799 tot 1815. Dit had weer invloed op de wetgeving, en de positie van tot slaafgemaakten.

Wetgeving

De wetten en de wetswijzigingen werden zo geformuleerd, dat de rechten, plichten en de plannen voor allen duidelijk zouden zijn. Vanwege het feit dat het beleid gemaakt werd door de minderheidsgroep van blanken, was de wetgeving vooral geconcentreerd op twee aandachtsgebieden:

- 1- bescherming tegen de andere groepen
- 2- controleren en beschermen van de productiesystemen.

In zijn publicatie *The Colonial State in the Caribbean* geeft Schalkwijk een indeling van de wetgeving tussen 1667 en 1862: protection and production laws (2011: 124- 125). Deze indeling is ondersteunend om een beter begrip te krijgen van de argumenten om de samenleving te construeren, zoals die was rond de periode 1832-1863. Met betrekking tot de rol van het koloniaal bestuur citeer ik ook Zunder (2010: 92) die verwijst naar een beschrijving van Cynthia McLeod en Carl de Haseth (2002) wanneer zij het koloniaal bestuur omschrijven als het orgaan dat de dehumaniseringsplakaten in de plantage economie uitvaardigde en controleerde.

Het effect van wetgeving op het leven van gemanumitteerden

Voor de beeldvorming in het kader van mijn scriptie besteed ik slechts aandacht aan de deelaspecten ‘protection and production laws’, zoals door Schalkwijk (2011) aangegeven. Bij het onderdeel protection ligt de nadruk op slaven en manumissiereglementen en wetten die te maken hebben met *race relations, labor laws, immigration laws, census taking and civil rights*. Ook het creëren van nieuwe departementen om het gehele land administratief onder controle te brengen behoort tot ‘protection’. Het aspect ‘production’ is er vooral op gericht om voorwaarden te scheppen voor winstgevende economische activiteiten. *This meant legislation of property rights and land distribution, legislation for trade, shipping, harbor facilities and infrastructure. Also quality standards, creation of markets, price controls, banking activities and regulation on sales of slaves* (Schalkwijk, J. M. W 2011: 124 - 125).

Ook Siwipersad geeft in zijn publicatie *Gij zijt blank en Wij zijn zwart* (2009: 121-124, 130) aan dat wetgeving voor een groot deel de verhoudingen binnen de kolonie heeft bepaald. Hij legt vooral de nadruk op de verhouding tussen meesters en tot slaafgemaakten en het effect

daarvan op het beeld van de samenleving. De rol van de overheid hierbij wordt heel typerend beschreven; *door de overheid gesanctioneerde gewelddadigheid van meesters tegen slaven*.

Hij komt tot de conclusie dat hoewel de strafpraktijk uit de laatste vijftig jaren van de negentiende een dalende trend vertoont, deze vaker aanleiding is geweest voor openbare wreedheid van meesters en regelmatige aanklachten en opstanden van slaven tegen meester. De strafpraktijk moet als verwerpelijk worden aangemerkt, omdat in de aangrenzende koloniën van Frankrijk en Engeland slavernij reeds was afgeschaft en deze informatie ook bekend was bij de overheid, de meesters en de tot slaafgemaakten.

Economisch leven

Het economisch leven in de negentiende eeuw wordt ook gekenmerkt door dynamiek, tegenstellingen en uitdagingen. Dit wordt sterk beïnvloed door het wel of niet verstrekken van financiële middelen vanuit het moederland en andere materiële investeringen. De investeerders verwachten zowel uit de exploitatie als uit de export een zo groot mogelijke winst. Schalkwijk (2011: 134, 145) noemt een aantal economische activiteiten in de kolonie Suriname aan het begin van de negentiende eeuw;

- 1- toenemende gronduitgifte door de overheid in 1820, tegen een vergoeding van Sf.3000 per 500 acre
- 2- hoge suiker productie door stoommachines
- 3- technologische vernieuwing in die sector waaronder het opzetten van een centrale fabriek op de plantage Mariënborg in 1882 .

Uitdagingen leiden tot machtsconcentratie

In 1831 kwam er een kentering in de economische ontwikkeling toen de Particuliere West-Indische Bank het verstrekken van leningen aan plantage-eigenaren beëindigde. Men moest naar andere bronnen uitkijken (Wolbers, J 1970: 821). Kooplieden nemen de plaats in van de West-Indische Bank en planters waren voor langere tijd aan hen overgeleverd. Ze verstrekten voorschotten op plantageproducten en trokken hierdoor vele voordelen naar zich toe. Tenslotte kwamen ook de kooplieden in problemen, vanwege gebrek aan wissels in het buitenland (Getrouw, C. F. G 1953: 3 - 12).

In 1848 zette de dalende trend zich voort, onder invloed van veranderingen op de wereldmarkt. Suriname leverde in 1850 slechts 12% van de totale suiker export aan Nederland. De rest kwam vanuit Oost-Indië (Schalkwijk 2011: 147). Toen de afschaffing van de slavernij

naderde verkochten een aantal planters alsnog hun plantages en vertrokken met hun geld richting Nederland.

Een interessant gegeven hierbij is, dat tegen het eind van de 19^e eeuw van het totaal aantal van 98 plantages in 1898 tussen de 21% en de 36% in handen was van de top 10 families (Surinaamsche Almanak 1898: 205 e.v.).

De tot slaafgemaakten

Hoewel de tot slaafgemaakten slechts werden gezien als een investeringsobject, hebben zij op gezette tijden laten blijken voor zichzelf te durven opkomen. Hun leven was een sleur, dagelijks moesten ze van zonsopgang tot zonsondergang verschillende vormen van zware arbeid verrichten op de suikerriet, koffie, cacao, katoen en houtplantages. Daarnaast waren er ook onderhoudstaken in en aan het huis van de meester, die anders van aard waren, maar niet minder intensief. Deze taken werden voornamelijk verricht door een kleine groep, waaronder mogelijk veel mulatten. Mulatten werden soms verhuurd en mochten een deel van de opbrengst voor zichzelf houden (Hove ten, O en F.Dragtenstein, 2007).

Tot slaafgemaakten tonen hun afkeuring

In de negentiende eeuw kwam het vaker voor, dat sommige tot slaafgemaakten ook durfden hun afkeuring te tonen over de relatie met meesters en de eenzijdige wetgeving. Het vluchten van de plantages werd gecontinueerd maar ook het indienen van klachten bij daarvoor aangewezen overheidsinstanties was toegenomen. Volgens Siwpersad (2009: 123) werden hun klachten vaak afgewezen als niet te zijn niet gegrond. Hij geeft ook aan dat maatregelen zijn getroffen tegen meesters wanneer klachten wel serieus werden genomen. Belangrijk hierbij is dan niet een eventueel opgelegde boete, *maar puur het feit, dat de stem van de tot slaafgemaakte niet langer wordt genegeerd.*

Een artikel uit het Dagblad de Vrije Stem van 1972, gepubliceerd in verband met de herdenking van de afschaffing van de slavernij beschrijft een voorbeeld over de afhandeling van een klacht van een slaaf door de overheid eind van de 19^e eeuw. Volgens het artikel krijgt slaveneigenaar Eckhardt van de Meza een geldboete van 50 gulden opgelegd. Er was een klacht wegens mishandeling tegen hem ingediend omdat hij een slaaf in Paramaribo op zijn achtererf had mishandeld. (De Vrije Stem 10. 6. 1972). Siwpersad (2009 : 123) maakt melding van een opstand in 1805 als resultaat van samenwerking tussen ontevreden leden van

het Korps Zwarte Jagers (vrije negers) en tot slaafgemaakten waarbij blanken werden vermoord en de ontevreden naar de bossen vluchten.

In de publicatie *Strijders voor het Lam* (1996 : 214 - 215) van Maria Lenders wordt door middel van een briefwisseling van Broeder Passavant van de Moravische Broeders, gedetailleerd aangegeven, hoe bezorgd de kerk en de overheid waren rond de jaren veertig van de 19^e eeuw ten aanzien van de vluchtpogingen van slaven naar Brits-Guyana, vanwege de afschaffing van de slavernij in deze kolonie.

Wijziging slavenreglement niet afdoend

Vanaf 1848 komen steeds voorstellen tot versoepeling van het slavenreglement. Deze worden gehonoreerd en in 1851 en 1856 vinden er aanpassingen plaats (Wolbers, 1970: 814). Uit de Koloniale Verslagen (1861-1864) blijkt echter dat de wijzigingen niet konden voorkomen dat tot 1862 zweepslagen werden opgelegd en uitgevoerd op het Piket (openbare strafplaats van politie in Paramaribo), als strafmaatregel voor tot slaafgemaakten (Lenders, 1996: 224 - 225).

Een overzicht van strafmaatregelen tegen tot slaafgemaakten uitgevoerd tussen 1861 en 1863

Jaartal	Totaal aantal tot slaafgemaakten	Mannelijke slaven	Vrouwelijke slaven	Soort straf
1861	258	171	87	1098 Zweepslagen
1862	469	333	136	590 zweepslagen
1863	370	277	93	Opsluiting of dwangarbeid

Koloniale verslagen 1861-1863

1.2. De doelen van de overheid met betrekking tot het verlenen van Manumissie in de periode 1832-1863

In het begin vond manumissie in Suriname plaats zonder bemoeienis van de overheid. De plantage-eigenaar handelde naar eigen inzicht. De invoering van het manumissiereglement in 1732 en de aanpassing van 1832 geven aan, dat van overheidswege door middel van regelgeving ordening wordt gebracht met betrekking tot het verlenen van manumissie. Wanneer naar artikelen wordt verwezen staat in een noot een korte samenvatting. Het volledige reglement is als bijlage toegevoegd aan de scriptie.

De overheid zelf was ook eigenaar van tot slaafgemaakten, de zogenaamde landsslaven of gouvernementsslaven en kwam dus regelmatig in de duale positie van eigenaar en wetshandhaver. Dit werkte de ene keer in het voordeel van tot slaafgemaakten en de andere keer in hun nadeel. Een voordeel was dat tot slaafgemaakten die eigendom waren van de overheid niet zo vaak doorverkocht werden en dat de kans op educatie reëel was. Het nadeel was dat zij niet vaak voor manumissie in aanmerking komen omdat de overheid geen geld in deze activiteit wilde investeren en niet graag had dat het aantal gemanumitteerden in de samenleving groter werd.

Literatuurstudie heeft ook hier inzicht gegeven in de doelen van de overheid.

- 1- controle op het verlenen van manumissie en de gevolgen daarvan
- 2- het verzwakken van de positie van de gemanumitteerden op juridisch, financieel en cultureel gebied
- 3- om in uitzonderingsgevallen recht te kunnen verschaffen aan groepen of individuen. (bijvoorbeeld bij slavensmokkel, behandeling van aanklachten met juridische gronden)

Ad 1) Controle op het verlenen van manumissie en de gevolgen daarvan.

Volgens Ten Hove en Dragtenstein (2007) was het in de strak hiërarchisch gestructureerde samenleving van de negentiende eeuw logisch dat de overheid controle wil hebben over de groep nieuwe vrijen. Hun aantal mocht bovendien niet in een te snel tempo toenemen en het moet niet ten laste van de staatskas komen. In deze periode was er ook een trend dat plantagehouders zich gemakkelijk wilden afdoen van de zorg voor ouderen en gehandicapten

die tot slaafgemaakt waren, door deze groep voor te dragen voor manumissie. Om deze trend af te remmen stelde de overheid nieuwe voorwaarden.

Een hiervan is artikel 15 van het manumissiereglement⁵; al bij het indienen van het verzoek tot manumissie moet een bedrag worden gestort in een garantiefonds voor onderhoud, beschaving en inburgering van de gemanumitteerden. De overheid ging ervan uit, dat de nieuwe vrijen zich nog moesten bewijzen. Om zich te kunnen bewijzen zijn de volgende zaken hard nodig: geld, werkgelegenheid, kennis van de samenleving (Hove, ten O en F. Dragtenstein 2007: 60). De plantagehouder wordt dus gedwongen goed te overwegen aan wie hij geld voor manumissie wil uitgeven.

De gemanumitteerden zelf waren zich bewust van het feit dat zij in twee verschillende sociale kringen verkeren. Gilroy (1999) verwijst naar deze vorm van meervoudig bewustzijn, als een fase in de identiteitsvorming bij de nazaten van tot slaafgemaakten. Hij stelt dat ze een autonome attitude aan de dag leggen, waardoor zij zonder een waardeoordeel te koppelen aan hun afkomst, de keuze maken voor datgene wat hun leven zinvol maakt.

Ad 2) Verzwakken van de positie van de gemanumitteerden op juridisch gebied.

Het instrument hiertoe was ook verankerd in artikel 22 van het manumissiereglement⁶, de overheid had vanaf 1732 monopolie op naamgeving, in 1832 werd het verscherpt. Mogelijke argumenten voor verzwakken van de juridische positie zijn: veiligstellen van de toekomst van de blanken en uitsluiten van de mogelijkheid tot het indienen van claims door de nieuwe vrijen in de toekomst. Immers als niet getraceerd kan worden wie de slaveneigenaar of plantage-eigenaar of mogelijke verwekker is geweest, kan die ook door niemand ergens op worden aangesproken. Het zou in feite zelfs niet meer mogelijk zijn voor nazaten van gemanumitteerden om na enkele generaties te weten te komen wie medeverantwoordelijk is voor hun verleden, heden en toekomst. Het zou dan ook moeilijk te achterhalen zijn welke bezittingen sommige voorouders hadden en hoeveel ze hebben verdiend. Het gemis aan deze informatie heeft tot gevolg desoriëntatie op de toekomst.

⁵ Bewijs dat door de aanzoeker in de Generale Geldkamer der kolonie is gestort eene som van drie tot vijfhonderd gulden (zie verder bijlage van het volledig manumissiereglement).

⁶ De keuze van namen wordt aan een special college opgedragen voornamen moeten identiek zijn aan wat gangbaar is in Nederland. Familie namen mogen geen namen zijn die al in de kolonie of in Nederland voorkomen, ook geen namen van de vorige meester. Uitzonderingen zijn alleen mogelijk als op een verzoek daartoe gunstig wordt beslist.

Om de grimmigheid aan te tonen, die in de samenleving werd ervaren door toepassing van deze maatregel wordt de casus van de familie Proefblad in deze scriptie beschreven. Het gaat over de koppeling van naamgeving aan een manumissieproces over een periode van 17 jaar. De handelingen die deel uitmaken van de interactie tussen de aanvrager en de overheid zijn vervat in de artikelen 15 - 16 en 20 - 25 uit het manumissiereglement⁷ van 1832 (Hove, ten O en F. Dragtenstein, 2007: 62). Aangezien de kandidaatgemanumitteerde ook op zijn of haar tellen moet passen - om geen bezwaren tegen het verzoek te krijgen - lijkt het mij dat de vrijlater deze ook van het voornemen in kennis stelt. De handelingen die deel uit maken van de interactie zijn van administratieve, financiële en controlerende aard.

De “casus van de familie Proefblad”

J van W. De Meza, eigenaar van Louisa en Leentje dient in 1837 een verzoek tot manumissie in en betaalt als borgsom 400 gulden voor Louisa en 500 gulden voor Leentje. Na verloop van het manumissieproces wordt het verzoek gehonoreerd en op 31 - 07 - 1840 krijgen de gemanumitteerden de familienaam Proefblad en de voornamen Maria, Louisa en Johanna, Helena, Elisabet. In dit geval gaat het om een moeder en haar dochter. Maria Proefblad is van beroep huisbediende (Hove, ten O en F. Dragtenstein 2007: 80 - 81). Na hun manumissie ontstaan er - tijdens de slavernijperiode - verschillende momenten van interactie tussen deze gemanumitteerde vrouwen en de overheid omdat ze het initiatief nemen om familieleden vrij te kopen. Het feit dat in deze familie vrijkopen steeds met lange tussenpozen worden gerealiseerd, doet vermoeden dat het proces niet over een leien dakje is gegaan. De strategie is ‘kopen voor den vrijdom door middel van kettingmanumissie⁸’.

Een overzicht van de door Maria. L. Proefblad - als eigenaar voor den vrijdom - vrijgekochte personen geeft het volgende beeld:

- 1) drie jaar na haar eigen manumissie, komt Maria Sophia vrij en krijgt de familienaam Proef, ze is van beroep huisbediende.
- 2) zeven jaar later komt David Victor vrij en krijgt de familienaam Proeffijn. Op het moment van zijn manumissie blijkt hij 44 jaar te zijn en oefent het beroep van metselaar uit

⁷ Art 15 betreft het indienen van het verzoek. Art.16 betreft openbare bekendmaking van het voornemen tot manumissie met de mogelijkheid tot het opperen van bezwaren. Art 20-25 handelen over de gevolgen van de aanzoek tot manumissie indien er geen bezwaren bestaan hiertegen.

⁸ Kettingmanumissie: een manumissie gerealiseerd door een gemanumitteerde.

- 3) In hetzelfde jaar als David maar op een andere datum komt Johanis Martinus vrij en krijgt de familienaam Proeve. Hij blijkt haar kleinzoon te zijn (zoon van Leentje). en is op dat moment vier jaar
- 4) In 1860 komt de 13 jarige Alexandrina vrij, ze krijgt ook de familienaam Proefblad. Alexandrina was de dochter van Henriette Maria. Waarschijnlijk kan ze dezelfde familienaam krijgen omdat er versoepelingen zijn opgetreden in de regels van het manumissiereglement, vanwege de naderende afschaffing van de slavernij. De kans dat een verzoek daartoe, met aannemelijke argumenten - een aantoonbare familieband - wordt toegewezen is hierdoor groot.

Ook Maria Sophia Proef die na haar huwelijk de naam Mw. Sfleer draagt koopt zeven jaar na haar vrijdom een familielid vrij. Op 29 september 1856 koopt zij Johanna Fanny vrij. Johanna Fanny krijgt de familienaam Roef en is van beroep uitventster (Hove, ten O en F. Dragtenstein, 2007: 81).

Stamboom familie Proefblad

J. van W de Meza

In 1840 manumissie voor

Louisa (slavennaam) Maria Louisa Proefblad	Leentje (slavennaam/ dochter van Louisa) Johanna Elisabeth Proefblad
---	---

1843 - manumissie - 1850 - manumissie - 1850

Maria Sophia Proef Gehuwd Sfleer	David victor Proeffijn Geboren 1812	Johannes Martinus Proeve	
Johanna Fanny Roef Manumissie 1856	Alexandrina Proefblad Geboren 1847 manumissie 1854	Strategie: kettingmanumissie Duur: 17 jaar	

In het Rood: de mensen die door Maria. L. Proefblad zijn vrijgekocht

Analyse

Interactie toetsen aan hybriditeit (meervoudig bewustzijn ten aanzien van de blanke en de Afrikaanse cultuur en machtsverhoudingen).

- de interactie heeft een juridische dimensie. Bij Mw. Maria. L Proefblad wordt een groot beroep gedaan op haar zelfbewustzijn en het bewustzijn van de rol en positie van de groep blanken uit de samenleving, die de overheid vertegenwoordigen. De strategische keuzes die Proefblad in dit kader maakt stellen haar in staat om te gaan met de uitda-

gingen gedurende de slavernijperiode en de postemancipatorische periode en moeten daarom gezien worden als deel van het manumissieproces.

- Bewustzijn van de juridische status van tot slaafgemaakten, ze werden niet als mens beschouwd. Mw. M. L. Proefblad heeft in haar slavenbestaan tenminste twee keer persoonlijk met het proces van identiteitsvorming te maken.

Als kind van een blanke en een tot slaafgemaakte zwarte vrouw, dit leid ik af uit haar beroep, (veel huisbediendes waren meestal mulatten) en bij de naamgeving aan door haar gemanumitteerde familieleden.

Toch is het zo dat als het moment aanbreekt om haar manumissiebrief te ontvangen, de overheid toont dat haar mens-zijn niet langer kan worden ontkend. En als zij zich daarna nog durft inzetten om anderen deze erkenning te laten krijgen dan komt dat, omdat ze de periode daarvoor een plek geeft en kiest om zich samen met anderen een weg te banen in de slavenmaatschappij. Wanneer zij het proces opstart voor de rest van haar familie, wordt de dreiging van disharmonie (of chaos) op het gebied van identiteit alleen maar groter vanwege de wet op naamgeving. Ze neemt het op de koop toe, omdat het op dat moment de enige manier is om verder te gaan in de samenleving waar zij woont.

De benadering vanuit het postmodernisme, die stelt dat er niet zo iets bestaat als superieur en inferieur draagt ertoe bij om een visie te ontwikkelen ten aanzien van hoe deze familie verder door het leven kan gaan met de vele verschillende namen. Het is duidelijk dat het superioriteitsgevoel van de blanken - welke onder andere terug te vinden is in de wetgeving - de oorzaak is van het onrecht dat de familie Proefblad is aangedaan. De familie valt niets te verwijten, ze kunnen vanuit de vrije status, met vastberadenheid elke kans die zich voordoet aangrijpen om de vrijheid om te zetten in ontwikkeling van zichzelf en de samenleving waarin zij wonen.

Gezien haar inspanning kan gesteld worden dat het leven zinloos zou zijn voor haar en haar familie als zij vrij was en de anderen nog in slavernij leefden. Het zal wel grote inspanning hebben vereist om de familiebanden te bewaren. De grimmigheid van de samenleving kan onder andere worden afgeleid uit het feit dat geen rekening is gehouden met de eventuele gevolgen van het voorkomen van vele verschillende familienamen bij het eventueel vergaren van bezit en de verdeling van de nalatenschap op een later tijdstip. Ongetwijfeld kan dit leiden tot veel vertraging en irritatie.

Wat voor hen overbleef was de gedachte hoe de familie zich na een aantal generaties staande zou weten te houden met al die opgelegde achternamen. Twee manieren waarop Mw. M. L. Proefblad de relatie zal kunnen aantonen zijn:

- 1) door het opleggen of bewaren van de verplichte publicaties uit de openbare dagbladen
- 2) door toepassing van de orale traditie, die tot slaafgemaakten kennen uit Afrika. De vragen die generaties lang terug zullen komen zijn: Hoe komt het dat in onze familie verschillende achternamen voorkomen? 'Hoe komt het dat wij dan toch de familieband hebben behouden? Wat betekent dit vanuit ons eigen perspectief?'

Het volgende voorbeeld gaat over verzwakken van de positie op cultureel gebied.

Rebecca Fanny Boonenstein, zelf gemanumitteerd in 1853, doet het verzoek tot manumissie van haar moeder, die bekend stond onder de slavennaam Merrie. Het verzoek van Rebecca werd afgewezen. Als reden werd opgegeven, dat Merrie niet voldeed aan de voorwaarde, gedoopt te zijn (Hove, ten O en F. Dragtenstein, 2007). Een ander argument voor de afwijzing kan zijn het superioriteitsgevoel van de blanke, waarbij geen openbare beleving gewenst is van een in hun ogen inferieure Afrikaanse heidense godsdienst. Dit kan ertoe leiden dat ook op cultureel gebied mogelijk sporen uitgewist zijn geworden.

De in 1780 geboren Merrie was drieënzeventig jaar, toen de manumissie werd aangevraagd en had haar keuze met betrekking tot religieuze beleving waarschijnlijk al lang gemaakt. Door het verzoek aan te houden totdat een doopbewijs kan worden overgelegd, komt deze kandidaat met de rug tegen de muur staan. Ze gaat uiteindelijk omwille van de vrijheid overstag en wordt zo beroofd van haar culturele identiteit. In een aantal gevallen kiezen de vrouwen als strategie er zelf voor zich te laten dopen, omdat hierdoor de weg naar vrijheid opengaat. Je zou ook kunnen zeggen dat ze handelen vanuit het meervoudig bewustzijn ten aanzien van de blanke en de Afrikaanse cultuur en machtsverhoudingen.

Ad 3) Het verschaffen van recht aan een groep of individu. In de slavenmaatschappij waar ervaring met onrecht eerder regel was dan uitzondering, konden sommige vormen van onrecht toch niet door de beugel. Het manumissiereglement⁹ liet daarom in bijzondere

⁹ Artikel 34 de aangestelde curator ad hoc zal tegen de nalatige meester of dezelve vertegenwoordiger of lasthebbenden solidair procederen ter oplegging van een geldboete, niet minder dan f.500, noch meer dan f.1000 (zie verder bijlage manumissiereglement).

gevallen voor kandidaten voor vrijlating de mogelijkheid om in beroep te gaan. (Hove, ten O en F. Dragtenstein, 2007: 64 - 65).

Een voorbeeld van onrecht aan groepen aangedaan, is de casus van 473 Afrikanen, die na 1816 met het Franse schip La Legre naar Suriname waren gesmokkeld. Nadat de Engelsen in 1816 Suriname terug hadden gegeven aan Nederland, werd afgesproken dat de voortaan de smokkel van slaven zou worden bestreden en gestraft. Het schip La Legre werd onderschept door de Engelsen en de opvarende Afrikanen werden overgedragen aan de Nederlandse overheid.

Besloten werd dat hun verblijf in Suriname slechts tijdelijk zou zijn en dat zij zodra de mogelijkheid zich zou voordoen teruggezonden zouden worden naar hun vaderland (buku-books.Word-press.com/page/4/?blogsblogsub).

Hoewel uit de registratie van het schip redelijkerwijs het land van herkomst achterhaald kon worden kiest de overheid ervoor om een onderzoek in te stellen. in afwachting op het resultaat en de mogelijkheid voor terugkeer wordt de groep voorlopig te werk te stellen als gouvernementsslaven op plantages.

Hun feitelijk vrijlating volgde pas vijfentwintig jaar later in 1840. Deze groep werd niet alleen beroofd van hun vrijheid maar ook van hun identiteit door hen bijbelse of Nederlandse namen te geven (Hove, ten O m. m. v. Carla Bakker, 2010: 26-38).

Waarom het proces zo lang heeft geduurd laat zich raden, ten eerste was er vrije arbeid beschikbaar voor de overheid en ten tweede zou door de vrijlating van 473 personen rechtstreeks uit Afrika de groep gemanumitteerden snel toenemen, hetgeen zoals eerder aangegeven niet paste in het beleid van de overheid. Ten aanzien van de terugkeer naar Afrika, wist de overheid dat dit bijna onuitvoerbaar en zeer onveilig was. Onuitvoerbaar, vanwege het kosten aspect, wie zou daarvoor moeten opdraaien? De Afrikanen zouden immers niet zelf betalen voor de overtocht en komen bovendien in een afhankelijke positie ten opzichte van de blanke die gezag zouden hebben op het schip. Gevaarlijk, omdat er geen garantie was dat de mensen onderweg niet weer verkocht zouden worden of dat er een opstand op het schip zou kunnen uitbreken.

1.3 De doelen van de plantagehouder in relatie tot het verlenen van manumissie in de periode 1832-1863

De eerste initiatieven tot verlenen van manumissie gingen uit van planters. Voor een juist begrip in het kader van deze scriptie benadrukt Brana-Shute twee aspecten ten aanzien van de rol van de planter bij manumissie. Ten eerste gaat het *bij manumissie duidelijk om een overeenkomst tussen de eigenaar en de tot slaafgemaakte, waarbij eerst genoemde afstand doet van zijn/haar bezitsrecht alsgevolg waarvan laatstgenoemde de status van vrije persoon verkrijgt* (Brana-Shute R. 1989: 40 - 43). Een ander aspect dat ook van belang is, is het feit dat het gaat om een proces van ongeveer 3 jaar dat bovendien veel onzekerheden in zich herbergt, ook voor de planter.

Nadat wij de doelen van de planters hebben vastgesteld, is het ook van belang om vast te stellen welke mogelijkheden het manumissiereglement biedt om de doelen te realiseren of dat er juist belemmeringen zijn opgeworpen. Door het proces met voorbeelden uit de praktijk te verduidelijken kunnen ook de belangen die spelen bij de plantagehouders in beeld worden gebracht.

De rol van de eigenaar bij het opstarten van het proces tot verkrijging van manumissie

Het manumissie proces wordt opgestart op verzoek van de eigenaar van de tot slaafgemaakte. De kosten die hiermee gepaard gaan vinden wij terug in artikel 15 en 34 van het manumissiereglement¹⁰. Als wij de bedragen van tussen de 300 en 500 gulden per kandidaat voor manumissie, zouden vermenigvuldigen met het aantal gemanumitteerden blijkt dat het om een groot bedrag gaat. Hoewel we weten om hoeveel vrouwen het gaat, is het niet mogelijk om exact na te rekenen om hoeveel geld het gaat, omdat soms kwijtschelding werd gegeven en tegen het eind van de slavernijperiode het bedrag ook werd verminderd.

Om dit proces en haar gevolgen voor zowel de eigenaar als de gemanumitteerde beter te begrijpen is het van belang de eigenaar in beeld te brengen. Ten Hove en Dragtenstein (2007: 40) geven aan dat tussen 1832 en 1863 deze rol door zowel personen als instituten kon worden vervuld.

¹⁰ Artikel 15: de vrijlater moet een bedrag van tussen de 300 en 500 gulden per kandidaat voor manumissiestorten in de generale geldkamer van de kolonie. Artikel 34: bij nalatigheid met betrekking tot het uitvoeren van de manumissie betalen meesters een geldboete van tussen de 500 gulden en 1.000, gulden en daarnaast ook de kosten voor manumissie.

Als eigenaar kan in deze periode worden aangeduid:

- a- het gouvernement (de overheid) dit instituut startte in totaal voor 133 tot slaafgemaakten het proces op
- b- de plantage-eigenaren (het instituut de plantage) startten voor 999 tot slaafgemaakten, die behoorden tot het onroerend goed van de plantages, het proces op
- c- privépersonen. Hier wordt dan weer de onderverdeling man/ vrouw gemaakt. In voornoemde periode is door 1.547 vrouwen, van wie 86 behoren tot de gekleurden, het proces van manumissie opgestart voor anderen. In dezelfde periode startten 2.606 mannen, van wie 577 tot de groep gekleurden behoren het proces van manumissie op.

Uit het bovenstaande kan het volgende worden afgeleid:

- dat de overheid het laagst scoort bij het nemen van het initiatief, dit kan een indicatie zijn dat zij de touwtjes in handen heeft, met betrekking tot het bepalen van het tempo waarin manumissie verleend wordt. Een tweede reden is dat de overheid zelf eigenaar was van plantages en daarbij behorende tot slaafgemaakten. Als derde reden geldt dat een deel van de tot slaafgemaakten waar de overheid zeggenschap over had behoorde tot minderjarigen uit boedel- en weeskamers. Indien er geen sprake is van schuldvereffening of wilsbeschikking komen deze minderjarigen onder beheer van de overheid. Tenslotte bleek dat een deel van de slaven die onder het beheer van de overheid kwam behoorde tot onbeheerde boedels. De slaven werden meestal verkocht om openstaande schulden te vereffenen.
- welke statusverbetering een gemanumitteerde tegemoet gaat, van onroerend goed naar vrij persoon
- voor hoeveel gemanumitteerden dit proces is opgestart, de rol welke zij zelf als privépersoon hebben vervuld hierbij en specifiek hoeveel vrouwen deze mogelijkheid als strategie hebben ingezet.

Na literatuurstudie zijn de volgende doelen voor de plantagehouder geïdentificeerd op basis waarvan zij het proces ter verlening van manumissie aanvangen:

- 1- verliezen beperken tot een minimum
- 2- legaliseren van privérelaties
- 3- tonen/ continueren van superioriteit ten opzichte van de tot slaafgemaakte (wordt niet uitgewerkt omdat in hoofdstuk 2 dieper hierop wordt in gegaan)
- 4- betonen van een gunst aan de tot slaafgemaakte uit hoofde van jarenlange trouwe dienstbaarheid.

Het uitwerken van de doelen en terugkoppeling met het Manumissiereglement

Ad 1) Verliezen beperken tot een minimum.

In de publicatie *Manumissies in Suriname 1832 - 1863* (2007: 9, 17 - 19) wordt melding gemaakt van het feit dat planters zich via manumissie willen ontdoen van bepaalde categorieën tot slaafgemaakten. *De mening dat gehandicapten en oude slaven gemanumiteerd werden omdat ze de eigenaar tot last zouden zijn ligt voor de hand.* Om dit fenomeen een halt toe te roepen werd de wetgeving door de overheid aangepast. De artikelen 1, 2 en 3 tot en met 9 uit het manumissiereglement¹¹ moeten ervoor zorgen dat plantagehouders de staat niet opzadelen met de zorg van deze tot slaafgemaakten. De planters rest dan om betere zorg aan te bieden aan de tot slaafgemaakten waardoor deze zolang mogelijk naar wens blijft functioneren of voor de rest van hun leven voor hen te zorgen.

Ook de auteurs Ten Hove, Hoogbergen en Helstone (2003: 57, 59) besteden aandacht het feit dat planters niet kiezen voor betere verzorging maar voor illegale manumissie, ook bekend als waka piki-njang (hongerig rondscharrelen). Ze laten de tot slaafgemaakten die niet meer inzetbaar zijn gewoon aan hun lot over. Hierdoor dreigen ze toch een last voor de staat worden. Ondanks verplichte registratie heeft de overheid het juiste aantal nooit kunnen vaststellen, omdat sommige tot slaafgemaakten zich uit vrees voor sancties toch niet lieten registreren of zich ophielden buiten Paramaribo.

Ad 2) Legaliseren van privérelaties

Hoewel duurzame samenlevingsverbanden tussen blanken en tot slaafgemaakten bij wet waren verboden, worden om tal van redenen de regels overtreden en zijn de sancties uitgebleven. Zowel Ten Hove en Dragtenstein (2007: 29) als Van Lier (1977: 75) maken hier melding van. Als voorbeeld wordt het proces van rijke plantage-eigenaar Anthony Dessé, beschreven.

In 1838 manumitteerde Dessé de slavine Rosette afkomstig van de plantage Plaisance en hun zoon (*Surinaams Courant* 9. 8. 1838 No. 63) en diende in 1839 een verzoek tot naamsverandering in. Zijn verzoek wordt afgewezen omdat de eigenaar zijn naam niet mag geven aan tot slaafgemaakten die hij vrijkoopt. In 1850 doet Dessé opnieuw een verzoek tot naamsverandering voor Rosette, hun eerste kind Edmund en nog vijf kinderen die intussen

¹¹ Artikel 1: geeft aan wie gerechtigd is manumissie te verlenen. Artikel 2: geeft aan welke redenen de planter kan insluiten in het verzoek. De artikelen 3-9: handelen over de inhoud van de overeenkomst en de gevolgen in de praktijk.

zijn geboren uit de relatie met de vrije Rosette. Omdat de vijf kinderen in vrijheid zijn geboren wordt het verzoek nu wel ingewilligd. Ook voor Rosette en Edmund die eerder de familienaam van zijn moeder droeg. Om het belang te benadrukken van identiteit - in dit geval het dragen van dezelfde familienaam - geef ik u een beeld van de nalatenschap van Anthony Dessé. Hij was in 1854 eigenaar van een drie katoenplantages in Coronie en één in Nickerie en één in Saramacca en van ongeveer 1.175 slaven. Bij de afschaffing van de slavernij vertoefde hij in Europa en kreeg de volgende schade vergoeding: F.95. 400, en F.600, voor de slaven op Sarah en F.100.200, en F.300, voor de slaven op Leasows. Zijn kinderen worden genoemd als zijn erfgenamen (http://www.coronie.nl/wordpress/?page_id=119).

Van Lier benadrukt, dat het legaliseren niet alleen te maken had met erkennen en naamgeving maar vooral met het sluiten van een huwelijk. Hij stelt dat *het grootste gedeelte van de vrouwen dat een zogenaamd Surinaamshuwelijk met de blanken sloot bestaat uit gekleurden* (Lier, van R. 1977: 75). Hoewel over de bewering welke van Lier doet, met betrekking tot gekleurde vrouwen geen harde bewijzen bestaan - omdat zowel in de 18^e als 19^e eeuw de registratie van inwoners in Suriname niet op basis van kleur geschiedde – is de bewering toch interessant om de volgende redenen:

- 1- de benaming Surinaamshuwelijk doet vermoeden dat het hier gaat om concubinaat artikelen 26-29 uit manumissiereglement ¹² leggen de financiële, juridische en sociaalmaatschappelijke gevolgen voor alle partijen bloot
- 2- de visie van Brana-Shute (zie pg.10) ten aanzien van de werking van manumissie wordt hier onderstreept, de banden van ongezonde slaafse afhankelijkheid worden bij manumissie bewust verbroken.

Ad 4) Tonen van een gunst; Uit hoofde van jarenlange trouwe dienstbaarheid

Het gaat hier om vrouwen, de zogenaamde huishoudsters en mannen die werkzaam waren als ambachtslieden. Bij de vrouwen wordt vermeld, dat die soms samenleefden met de planters.

Volgens R. van Lier (1977: 72-44) wordt trouwe dienst niet nader omschreven, hierdoor is de kans op willekeur zeer groot. Hij geeft ook aan dat Gouverneurs dit argument meestal gebruikten om manumissie te verlenen als bij speciale verzoeken.

¹² Artikel 26: de gemanumiteerde maakt aanspraak op burgerlijke en staatkundige rechten, kan die echter niet onmiddellijk uitoefenen. Artikel 27: handelt over de rechten van minderjarige gemanumiteerden. Artikel 28 en 29: handelen over voogdijschap van minderjarige gemanumiteerden.

1.4. De doelen van tot slaafgemaakte vrouwen en gemanumitteerde vrouwen in relatie tot het verkrijgen van manumissie in de periode 1832-1863

Zoals eerder vermeld, vormden vrouwen het grootste deel van het aantal gemanumitteerden. Ook is bekend, dat de vrijlating niet automatisch leidt tot een beter leven. Wie er het beste uit wil halen zal zich daar extra voor moeten inspannen en de blikken gericht moeten houden op de toekomst. Met deze twee pijlers in het achterhoofd heeft mijn zoektocht in de literatuur de volgende doelen zichtbaar gemaakt, die tot slaafgemaakte en gemanumitteerde vrouwen met manumissie voor ogen hadden:

- 1- statusverbetering; door middel van een privérelatie met een blanke of gewoon het streven naar vrijheid als een op zichzelf staand feit
- 2- garanties scheppen voor het ontwikkelen van economische zelfstandigheid voor zichzelf en de nazaten
- 3- veiligstellen van familie banden.
- 4- creëren van nieuwe sociale netwerken

Ad 1) Statusverbetering.

Het huwelijk was hiertoe een beproefd middel. Enkele vrouwen werden gemanumitteerd, met als doel hen te huwen en kinderen te erkennen. Weer andere vrouwen waren reeds gemanumitteerd en gingen daarna relaties aan die soms uitmonden in een huwelijk. Een onbekend aantal van de slavinnen die vanaf 1832 werden gemanumitteerd treden later in het huwelijk met hun voormalige meester. Een concreet voorbeeld is G. M. van der Hoop, directeur van Establishment Batavia. Hij kocht in 1848 de slavin Lisa voor 200 gulden vrij onder de naam Elisabeth Constantia van Hoop. Zij was huisbediende van beroep. In 1853 kreeg hij toestemming om wegens onmisbaarheid op Batavia versneld met haar te huwen (<http://www.suriname.nu/101/manumissie.html>).

Ook door het volgen van onderwijs kon statusverbetering vooral voor nazaten bereikt worden. Van Lier (1977: 81) schrijft over de sociale vooruitgang van deze groep; *reeds in 1794 volgen ze 's avonds op eigen verzoek onderwijs. Ook waren er kleurlingen die in navolging van Nederlanders hun kinderen voor onderwijs naar het buitenland stuurden.* Als concreet voorbeeld verwijst van Lier naar de kleurling Johannes Vrolijk, die in 1809 als onderwijzer naar Suriname terugkeert.

Hij richt een school op en geeft onderwijs op een hoger peil dan men voordien in de kolonie gewend was. Vanwege de toen heersende maatschappijvisie over de rol van vrouwen heb ik geen concreet voorbeeld kunnen vinden over hen. Uit het verhaal van Elisabeth Samson blijkt echter dat meisjes soms thuis het rekenen, lezen en schrijven werd aangeleerd (Mc Leod, C. 2002).

Ter illustratie van het streven naar vrijheid als een op zichzelfstaand feit volgt het voorbeeld van Georgetina Ph. Hornberger en Anthoinetta Aarding, beide afkomstig van plantage Catharina Sophia. Hun manumissie was vanwege het trage proces binnen de ambtelijke molen niet tijdig toegekend. Dit zou voor hen betekenen, dat zij ook onder het staatstoezicht van tien jaar zouden vallen (1863-1873). De vrouwen spanden een rechtszaak aan tegen de staat. (Ministerie van Koloniën 1850 - 1900 inventaris no 2.10.02 no 6853). De uitspraak luidde als volgt: *Gelezen, verstaan en goedgevonden dat beschouwd mochten worden Georgetina, Ph. Hornberger en Anthoinetta, Aarding als zijnde gemanumitteerd voor 1 july en mitsdien niet onderworpen zijn aan het staatstoezicht. gelet op de twee overlegde quitantien dat in de kas van de maatschappij tot uitbreiding van het christelijk geloof onder de heidensche bevolking hebben gestort respectievelijk 170 en 110 gulden.*

Het is interessant om te beredeneren waarom de vrouwen hun vrijheid verkiezen boven het staatstoezicht.

- De beroepen die gemanumitteerde vrouwen tijdens hun slavernijperiode uitoefenden hadden vaak niet te maken met landbouw en staatstoezicht was onder andere bedoeld om de plantages van arbeiders te blijven voorzien
- Als gemanumitteerde was de toegang tot educatie reëel. Tijdens het staatstoezicht was daar geen tijd voor.
- Als gemanumitteerde kon je grond in erfpacht aanvragen en bezit vergaren daar was geen ruimte voor binnen het staatstoezicht.
- Indien je kinderen had, zouden ze gewoon omdat ze bij hun moeder horen ook meegaan in het systeem van verkapte slavernij.

Ad 2) Garanties scheppen voor economische zelfstandigheid

Verwerven van economische zelfstandigheid geniet hoge prioriteit omdat de meeste vrouwen de rol van gezinshoofd hadden. Hierdoor moesten ze zelf in hun onderhoud voorzien, daarnaast wilden zij ook betere omstandigheden scheppen voor hun nazaten.

Een belangrijke strategie van vrije vrouwen was het zich ontfemen over de recent in Suriname gearriveerde, meestal arme kolonist. De vrouwen voorzien in eerste instantie in de noodzakelijke behoeften en inwoning. Zij deelden in zekere zin in zijn economisch succes dat mogelijk volgde. Hoewel de banden steeds hechter werden kwam het meestal niet tot een huwelijk tussen de vrije kleurlingen vrouwen en deze groep mannen. De vrouwen werden betiteld als huishoudster en werden niet betrokken bij relaties met andere blanken. Toch blijkt dat vanuit deze positie, hun invloed en kans op economische zelfstandigheid gerealiseerd kon worden. *Zij bestierden het huis met de slaven en werden vaak (mede) erfgenaam van huis, slaven en ander bezit* (Hove, ten O. en F. Dragtenstein, 2007: 29).

Ad 3) Creëren van nieuwe sociale netwerken.

Deze inspanning was nodig om een doorbraak te forceren in de samenleving van de negentiende eeuw, waar zowel de blanken als slaven een afstandelijke houding hadden tegenover gemanumitteerden (veelal kleurlingen). De oprichting door enkele gekleurde intellectuelen, van een Maatschappij voor Weldadigheid in 1827 kan als eerste stap worden beschouwd. Het doel van deze organisatie was *om het peil van de lagere bevolking te verbeteren* (Suri-naamsche Courant 30-11-1828).

Van Lier (1977: 80-83) verwijst naar de auteur Vlier, die opmerkt dat *de overstap van concubinaat naar wettelijk erkend huwelijk tussen vooral mulatten en blanken, aan mulattenvrouwen toegang gaf tot de kringen van de blanken*. De studie van Cynthia McLeod (2000) naar Elisabeth Samson geeft een goed beeld van het eigen initiatief en de strijd van een gemanumitteerde vrouw om toegang tot netwerken van blanken. Zowel de Doe prey als het beroep van wasvrouw die hoofdstuk 2 beschreven worden toen en aan hoe gemanumitteerde vrouwen toegang creëren tot netwerken van blanken en nazaten van tot slaafgemaakten die nog in slavernij verkeren.

Ad 4) het veiligstellen van familiebanden kwam veelvuldige voor, door de strategie van kettingmanumissie¹³.

Onderzoek heeft uitgewezen, dat deze vorm van manumissie soms jaren kan duren. Ik verwijs hiervoor naar de studies uit dit onderzoek naar mevr. M. L. Proefblad (pg. 32-34), Mw. Martina van Onna (pg. 45), Mw. Rebecca Boonenstein (pg. 36), familie Donker-Dunkel in hoofdstuk 3) en Mw. Winstina Ritscher (in hoofdstuk 2). In hoofdstuk twee wordt nader ingegaan op de hindernissen die werden ervaren bij de pogingen tot realisatie van dit doel.

1.4.1 Vergelijken van de doelen van de actoren betrokken bij het proces van manumissie

Tot slot van dit hoofdstuk moet nog antwoord gegeven worden op de vraag in hoeverre de doelen van gemanumiteerde vrouwen afwijken van die van plantagehouders en de overheid? Vooropgesteld dat bij alle groepen zowel economische, juridische en sociaalmaatschappelijke doelen voorkomen, ligt het verschil meer in de argumentatie en de effecten van de manumissie voor de respectieve actoren. Om hun economische doelen te kunnen realiseren hebben de vrouwen veel van zichzelf gegeven. Als voorbeeld verwijs ik naar de studie over Mw. Uhlenkamp uit hoofdstuk 3, de studie naar Elisabeth Samson (Mc. Leod. C: 2002) en het verhaal over Sarah Lemmers uit het tijdschrift Wi Rutu (Martha, A. Hering, 2010: 14-18).

Vergelijking van het economisch aspect

Overheid	Planter	Gemanumiteerde vrouwen
<ul style="list-style-type: none"> • Wil niet uitgeven aan zaken die niet nuttig zijn voor het algemeen belang • Houdt daarom gemanumiteerden in een afhankelijke positie 	<ul style="list-style-type: none"> • Wil zo min mogelijk investeren in verliesposten • Wordt gedwongen middels wetgeving te investeren als hij belanghebbende is 	<ul style="list-style-type: none"> • Streven naar het verkrijgen van invloed door <ul style="list-style-type: none"> - Zelfstandig verdienen van geld, - aanschaffen van bezit - toegang tot kennis en netwerken

¹³ Kettingmanumissie, een manumissie gerealiseerd door een gemanumiteerde. Er bestaan drie vormen van kettingmanumissie; door één persoon op hetzelfde tijdstip, door één persoon op verschillende tijdstippen en de laatste gemanumiteerde verzorgd de volgende manumissie (Hove, ten O en F. Dragtstein, 2007:34-33).

Vergelijking van het juridisch aspect

Overheid	Planter	Gemanumiteerde vrouwen
<ul style="list-style-type: none"> - behartigt bij strikte toepassing, correct zoveel mogelijk de belangen van alle groepen - is soms bewust vaag en of traag, hetgeen vrijwel altijd in het nadeel van gemanumiteerden heeft gewerkt 	<ul style="list-style-type: none"> - proberen eerst de wet te omzeilen om vervolgens strategisch te handelen in het kader van de doelen die ze nastreven. - behandelen gemanumiteerde op basis van willekeur en houden hen afhankelijk. 	<ul style="list-style-type: none"> - hebben ingespeeld op feiten en omstandigheden en zo hun doelen kunnen legaliseren en realiseren. - waar de wet bescherming bood hebben zij dat ook aangegrepen en in hun voordeel weten om te zetten.

Opmerking.

Ter illustratie een voorbeeld waaruit de rol van de overheid, de eigenaar/planter en gemanumiteerde wordt beschreven. De vrije Martina van Onna zocht bescherming bij de wet, toen J. F. L. R van Onna weigerde over te gaan tot formaliseren van vrijlating voor haar kinderen en kleinkinderen. De kinderen zouden al vrij moeten zijn, omdat J. L van Onna hen vrij had gekocht. Hij kwam te overlijden en kon hun manumissieproces niet afmaken. De kleinkinderen zouden dus vrij geboren zijn. J. F. L. R van Onna, de erfgenaam van J. L van Onna weigerde uitvoering te geven aan dit besluit (Hove, ten O. en F. Dragtenstein, 2007: 20). Martina wendde zich op 25 mei 1834 tot de overheid met het verzoek haar aan te stellen als straatvoogdes¹⁴ over en van haar kinderen. Het verzoek werd ingewilligd, hierdoor kwam ze in de positie om voor de vrijheid van haar kinderen te vechten. Na gelegenheid tot bezwaar vanuit de samenleving, werd haar verzoek bij geen bezwaar ingewilligd (Surinaamsche Courant 1. 6. 1834: 1). Toen haar rechtspositie was geregeld vroeg Martina op 24 januari 1838 manumissie aan voor haar kinderen en kleinkinderen. De overheid biedt ook nu weer gelegenheid tot het aantekenen van bezwaar. Opgemerkt moet worden, dat de gouverneur had laten doorschemen eventuele bezwaren van de erfgenaam niet te zullen honoreren. De overleden J. L van Onna was lid van het Hof van Justie. Kennelijk was de gouverneur ook bekend met de voornemens ten aanzien van zijn wilsbeschikking. Er komen geen bezwaren (Nieuwe Surinaamsche Courant 27. 1. 1838: 2). Op 15 juni 1839 krijgen de kinderen en kleinkinderen van Martina hun vrijheid.

¹⁴ Aan de overheid op voorstel van belanghebbene aangezocht en voorgedragenpersoon die de afhandeling van het manumissieproces ter hand moet nemen. De overheid kan de voordracht honoreren of afwijzen

Aangezien ze de naam van de eigenaar niet mogen dragen, krijgen ze de familienaam Klaverweide toegewezen (Surinaamsche Courant 17. 6. 1839: 1). De moedige Maria van Onna sterft op 2 maart 1861 op 56 jarige leeftijd (Surinaamsche Courant 3. 3. 1861: 3).

Het sociaalmaatschappelijk aspect

Op dit gebied zijn bij de actoren enkele gezamenlijke doelen te bespeuren. Wij zien dat de verschillende partijen dichter bij elkaar komen in de interactie. De eerste helft van de negentiende eeuw toont nog het beeld waarbij scherpe lijnen een hiërarchisch systeem in stand houden en alle actoren dit respecteren. In de tweede helft van de negentiende eeuw merken wij echter dat een proces van harmonisatie wordt ingezet, dat meer vorm krijgt naarmate de afschaffing van de slavernij nadert. Als bewijs hiervoor worden de afstraffingen op het piket uit 1862 en 1863 door de samenleving inclusief een deel van de planters afgekeurd. Ook wordt aan steeds meer planters straffen opgelegd variërend van geldboetes tot gevangenisstraf. Uit het Koloniaal Verslag van 1862, blijkt zelfs dat zes dagen gevangenisstraf werden opgelegd aan slaveneigenaar Maria Wolff in verband met toegediende stokslagen aan slavine Leentje, die niet eens tot haar eigendom behoorde.

Ook werd in 1863 een maatregel ingevoerd waaruit blijkt dat nalatige slavenmeesters en plantage-eigenaren aanmaningen krijgen betreffende verbetering van de woning en voeding ten behoeve van slaven, ook aangaande rusttijden en het verstrekken van kleding. De begrippen vrijheid en toekomst vormen de sleutel, bij het streven naar harmonie. Voor de planter heeft het begrip vrij de vertaalslag om met een vette compensatie terug te keren naar het moederland, voor de overheid is de interpretatie van vrij om een *liberaal en humaner beleid* (Getrouw, C. F. G 1953: 2 - 4) te gaan voeren en voor de gemanumitteerde betekent vrij om zichzelf te zijn en het leven naar eigen goedvinden in te richten.

De toekomst visie bepaalt de plaats op de prioriteitenlijst

Op grond van de vergelijkingen kan gesteld worden dat voor tot slaafgemaakten in het algemeen en in het bijzonder voor gemanumitteerde vrouwen, manumissie heel hoog stond op de prioriteitenlijst. Dit wil echter niet zeggen dat het binnen handbereik was. Veel was afhankelijk van de mogelijkheden welke de wet hen bood en hoe zij daarop inspeelden. Tot slaafgemaakten hadden ook de mogelijkheid om in hun streven naar vrijheid de toevlucht te nemen tot marronage.

Voor de overheid speelde het kostenaspect en de regulering van de samenleving een belangrijke rol. Aangezien gemanumitteerden slechts een kleine groep vormden kan geconcludeerd worden dat manumissie niet hoog op de prioriteitenlijst stond. Voor de planters stond manumissie onderaan de lijst om economische, juridische en sociaalmaatschappelijke redenen. Het kost geld en dat wilden zij het liefst niet uitgeven aan tot slaafgemaakten of hierdoor bijdragen in de staatskas. Juridisch gezien stonden de zaken voor hen als volgt; wie geen naam heeft en nergens is geregistreerd, kan nooit iets claimen en blijft het onbetwist bezit van de planter. Sociaalmaatschappelijk, zagen de blanken het niet zitten om ruimte te maken voor de nieuwe groep, hoewel ze deels ook tot hun nageslacht behoorde.

Hoofdstuk 2 Werken aan een nieuwe identiteit en een autonome status.

In dit hoofdstuk zal op basis van het aspect hybriditeit - meervoudig bewustzijn ten aanzien van cultuur- en machtsverhoudingen tussen blanken en Afrikanen - uit de theorie van Paul Gilroy worden beschreven hoe tot slaafgemaakte en gemanumitteerde vrouwen zijn omgegaan met de ruimte die hen werd geboden, om te bouwen aan een nieuwe identiteit en autonome status. Voor dit hoofdstuk geldt het postmodernisme als theoretisch kader. In deze scriptie zullen drie kenmerken van het postmodernisme gebruikt worden om aan te tonen dat mensen in diaspora hun eigen ontwikkeling doormaken vanuit hun perspectief.

- 1- er bestaat geen universele kennis. De kennis van en over Afrikanen in diaspora kan hierdoor ontsloten worden en vanuit hun standpunt worden verteld. Ook kan hierdoor hun meerwaarde voor de samenleving waarin zij wonen worden aangetoond.
- 2- het verzet tegen de wijze waarop volgens de modernisten de wereld en de kennis is georganiseerd in twee kampen. In deze tweedeling neemt de tegenhanger van de wetenschap bijna altijd een inferieure positie in. Het Postmodernisme heeft hierop een uitdaging geformuleerd en benadrukt juist het bestaan van meerdere verschillen (Upadhyay, S. B.: 15-16). Dit kenmerk draagt bij aan nationale en internationale erkenning dat mensen, ook als ze in diaspora zijn, zich door hun eigen aard mogen onderscheiden zonder zich daarover te schamen.
- 3- dat door oral history wel degelijk waarheidsgetrouwe informatie kan worden aangedragen, terwijl een belangrijk aspect zoals de emotionele ervaring van anderen uit de samenleving ook aandacht krijgt.

In dit hoofdstuk worden twee rechtszaken besproken om zo de uitdagingen voor de vrouwen op juridisch gebied zichtbaar te maken. Ook wordt beschreven hoe de vrouwen met uitdagingen op economisch en cultureelgebied zijn omgegaan. De strategieën die door de vrouwen zijn toegepast zullen geïdentificeerd en beschreven worden. Het gaat dus om het resultaat (product) van de interactie tussen vrouwen die streven naar manumissie en andere actoren binnen de slavenmaatschappij die invloed kunnen uitoefenen op dit proces. Deze actoren bieden de ruimte waar de vrouwen hun voordeel mee doen. Ook de uitdagingen nadat manumissie is verleend worden in beschouwing genomen.

Door de interactie te analyseren en toetsen aan de theorie van Gilroy zal getracht worden om aan te tonen hoe het pad is geweest, welke de vrouwen hebben afgelegd bij het werken aan een nieuwe identiteit en een autonome status.

Omdat de begrippen identiteit en autonomie richtinggevend zijn in dit hoofdstuk volgt een verklaring over wat in deze context moet worden verstaan.

Identiteit, het zich bewust zijn van de eigen persoonlijkheid, in zoverre deze zich van een andere onderscheidt. Een historicus benoemt zowel de sociologische-, antropologische als economische aspecten van identiteit en plaatst die in de tijd ([http://www. Thesaurus zorgwel zijn. nl/identiteit.-htm/](http://www.Thesauruszorgwelzijn.nl/identiteit.-htm/)).

Autonomie betekent het zichzelf opleggen van wetten. Een autonoom persoon probeert zaken na te streven die voor hem of haar belangrijk of waardevol zijn en bewandelt op die manier een eigen levenspad. Autonome personen kijken kritisch naar zichzelf en anderen en bepalen daarbij welke zaken zij bijvoorbeeld als goed of kwaad, of zinvol of zinloos zien. Zelf nadenken over deze zaken en erover twijfelen, maken onderdeel uit van de autonomie ([www.ensie.nl/definiti/ Autonomie](http://www.ensie.nl/definiti/Autonomie)).

Voor het onderzoek en de beschrijving hoe de tot slaafgemaakte vrouwen zijn omgegaan met de geboden ruimte zijn de volgende subvragen geformuleerd;

Welke strategieën hebben de vrouwen toegepast binnen de ruimte die hen geboden werd door:

- a) de overheid. Deze bood hen ruimte om middels wetgeving voor zichzelf en hun nageslacht een toekomst te creëren
- b) de religieuze instanties. Deze boden hen de gelegenheid om door adaptatie van religieuze voorschriften, een toekomst voor zichzelf en hun nageslacht te creëren
- c) de voormalige eigenaar. Deze bood hun de gelegenheid om een toekomst voor hun nageslacht te creëren door toestemming voor scholing, het ontplooiën van economische activiteiten en aangaan van sociale relaties.

Voor kwesties over identiteitsvorming en autonomie, was ook strategische aanpak noodzakelijk. Welke strategieën hebben zij daarbij toegepast in de omgang met:

- d) de blanken die in Suriname woonden? (economische relaties: in loondienst, sociale relaties; privérelaties, partnerschapsrelaties, verenigingsrelaties)

- e) de zwarten en mulatten die nog verkeerden in de status van tot slaafgemaakte? Het was bij wet verboden privérelaties met deze groep te onderhouden. (als slaaf in dienst hebben, vrijkoping of bemiddeling bij vrijkoping, huren van andere meesters).

Deze vragen worden in de volgende twee paragrafen beantwoord.

2.1.Uitdagingen op juridisch gebied

In dit hoofdstuk wordt beschreven hoe de vrouwen zijn omgegaan met de ruimte die er is geboden door de overheid en de voormalige eigenaren. Een overzicht van uitdagingen op juridisch gebied welke de gemanumitteerde vrouwen door strategisch handelen, moeten overwinnen laat het volgende zien:

- 1) beroep inzake erfrecht en recht op manumissie
- 2) naamgeving, naamswijziging en het vrijkopen van familieleden
- 3) huwelijk

Om de juridische uitdagingen bloot te leggen worden punt 1 en 2 uitgewerkt.

Volgens R. Brana-Shute (1989: 1) zijn er duidelijk aspecten die aangeven wat de uitdagingen waren op juridisch gebied:

- zowel de voorwaarden tot als de gevolgen van manumissie moeten in een praktisch sociaal-juridisch kader geplaatst kunnen worden
- door manumissie niet slechts te zien als een juridische gebeurtenis, maar meer als een sociaal proces, kunnen zowel de toekenning als -beleving van manumissie beter begrepen worden
- het proces ontwikkelt zich langzaam en dagelijks, terwijl zwart en blank, slaaf en vrije, rijk en arm in persoonlijk contact met elkaar komen, en verbintenissen aangaan die kunnen leiden tot legale ontsnapping uit slavernij naar vrijheid.

Vooraf de nadruk op het procesmatige aspect van manumissie laat zien hoe gemanumitteerde vrouwen een legale status verwerven en kunnen integreren in het economische en sociaal-maatschappelijke leven van alledag, om er hun voordeel uit halen.

Beschrijving en analyse van de rechtszaken betreffende Winstina en Agatha.F. Ritscher en Virginie Gammeren

Casus gemanumitteerden Winstina Ritscher en haar moeder Fanny Agatha Ritscher

Volgens het verslag van het Gerechtshof (Ministerie van Koloniën 1850 - 1900, inventaris no. 6812 no. 1617), is vonnis gewezen in de kolonie Suriname omtrent de vrijlating van de tot slaafgemaakten Winstina en Fanny. Vanaf 1825 verkeerden zij vanwege frauduleuze handelingen van notaris F. J. L. R van Onna ten onterechte in slavernij. Van Onna was belast met de executie van het testament van wijlen Johanna Agatha van Trigtr, eigenaar van

Winstina en Fanny. De rechtszaak begon in 1838. De uitspraak was op 20 augustus 1840 en de uitvoering van de besluiten pas in 1842 en 1853.

Korte samenvatting betreffende de inhoud van het testament (Ministerie van Koloniën 1850-1900, inventaris no. 6812 no. 1617) .

Immateriële nalatenschap

- *in augustus 1825 is vermaakt aan het slavenmeisje Winstina, de schat der vrijdom drie maanden na het overlijden en onder toezicht te stellen van M. J. van Trig*
- *de zekerheid van het verbonden blijven met haar moeder Fanny*

Materiële nalatenschap

Aan het slavenmeisje Winstina

- de slavin Fanny onder beheer
- 1/3 deel van het erf aan de Keyzerstraat LaD217, LaD218 en de daarop staande gebouwen, na het aanzuiveren van de daarop zijnde schuldenlasten
- 1/3 deel van haar meubelen
- halfaandeel en de lijfsbehoren gouden en zilveren sieraden en van alle andere juwelen en overige sieraden uit Europa te verwachten
- halfaandeel van alle andere kleinnoden in de kolonie behorende tot hare boedel

Aan Fanny : halfaandeel van het bovengenoemd erf en de gebouwen aan de negerin Fanny.

Frauduleuze handelingen van Notaris F. J. L. R van Onna. In december 1825 werden aan het testament wijzigingen aangebracht.

Met betrekking tot de immateriële nalatenschap

- *het negermeisje Winstina is de schat der vrijdom onthouden, door het sluiten van een contract van verkoop, hetwelk voorwend te zijn ene simulatie van verpanding uit de magt van de toezichthouder en haar profijtelijk te alinieren om te doen overgaan in dienst van F.P. Bougenon*
- *scheiden van het negermeisje Winstina en haar moeder de slavin Fanny, door de moeder over te brengen naar zijn plantage te Onverwacht om zwaar werk te verrichten*

Met betrekking tot de materiële nalatenschap

- toegevoegd de regel, waaruit moet blijken dat Mw. Agatha van Trigt haar wilsbeschikking betreffende het nalaten van het erf en de gebouwen op een later tijdstip heeft herroepen en gewijzigd in openbare verkoping.
- dat uit de opbrengst van de verkopen schulden moeten worden afbetaald en uit het overgebleven geld de manumissieaanvraag van het negermeisje Winstina verzorgd moest worden
- dat zolang de schuld niet was afbetaald en de manumissie was verzorgd, Winstina onder toezicht zou blijven van de zus van de overledene E. P. M van Trigt, weduwe Rene
- dat Fanny, de moeder van het negermeisje Winstina, mocht worden verhuurd ten einde het onderhoud van haar dochter te betalen
- dat de in het testament genoemde toezichthouder M. I van Trigt, de dochter van Fanny mocht erven
- dat M. I van Trigt geen bemoeienis had met- en dus geen inzicht in de schuldenlast en ook geen bemoeienis met de opbrengst van de door Van Onna verkochte, verhuurde en verpande bezittingen.

Na bestudering van het manumissiereglement, de artikelen 10 tot en met 14, die handelen over de uiterste wilsbeschikking kunnen de omvang en de gevolgen van de frauduleuze handelingen worden vastgesteld.

Artikel 10 van het manumissiereglement handelt over de periode waarbinnen het bestaan van een testament alsook de inhoud in copievorm bij een door de overheid aangegeven instantie moet worden gemeld en tevens openbaargemaakt. Van de openbaarmaking kan worden afgeweken indien dit nadrukkelijk wordt vermeld in het testament. Op dit punt heeft de notaris wijzigingen aangebracht met als doel de openbaarmaking niet uit te voeren. Mede hierdoor is de rechtszaak pas in 1838 aanhangig gemaakt.

Een ander argument dat dit vermoeden bevestigd is dat uitdrukkelijk staat vermeld dat het slavenmeisje Winstina, drie maanden na het overlijden van de eigenaar het genot van den vrijdom moet worden geschonken.

Artikel 11 handelt over benoemen van de erfgenamen, het aanvaarden van de erfenis en alle daaraan verbonden consequenties. Ook wordt de tijd waarbinnen dit proces voltooid moet

zijn aangegeven en wat te doen indien er geen tijdslimiet is gesteld. Uit het voorgaande blijkt dat de notaris de erfgenamen onzichtbaar heeft gemaakt. Hierdoor kon dus niemand opgeroepen worden om de erfenis te aanvaarden.

Artikel 12 handelt over het feit dat het in het testament omschreven doel van de vrijgeving of lastgeving onder zulke voorwaarden moet geschieden dat die steeds zuiver en ongesimuleerd opgedragen of bedongen moeten worden op voorwaarde van nietig verklaring als niet voldaan is aan het voorgaande. Met andere woorden mag de tot slaafgemaakte dus niet in een nadelige situatie komen te verkeren alsgevolg van de inhoud van de nalatenschap. Zoals bovenaangehaald hebben de frauduleuze handelingen van de notaris verstrekkende negatieve gevolgen gehad voor het slavenmeisje Winstina en haar moeder Fanny.

Artikel 13 geeft aan welke stappen moeten worden genomen indien de erfgenamen, de executeur en boedelredderaars in gebreke blijven om binnen de periode van drie jaren het proces van manumissie in gang te zetten. Aangezien de notaris de toezichthouder onzichtbaar had gemaakt en zodanige wijzigingen had aangebracht, dat er geen erfgenamen waren, konden de stappen zoals aangehaald in dit artikel ook niet tijdig genomen worden.

Artikel 14 geeft aan wat moet gebeuren als de erfgenamen, de executeur en de boedelredderaar de boedel niet wensen te aanvaarden. De boedel komt dan onder beheer van de boedelkamer, die kan overgaan tot opschorting van de wilsbeschikking tot solventie van de boedel is aangetoond of bij insolventie overgaan tot verkoop der bezittingen, inclusief slaven om zo de schulden te kunnen afbetalen. De erfgenamen en boedelredderaar zijn onzichtbaar gemaakt door de notaris, terwijl feiten aangaande solventie en afwikkeling van lasten zijn verdraaid, waardoor de executeur kon handelen ten eigen voordele.

De eis van de Straatvoogd ¹⁵ M. I van Trigt:

- Verzoek tot onmiddellijke in vrijheidstelling van de slavin Winstina.
- Bewijs omtrent de toestand van de boedel en openbaar maken van de opbrengst van de verkopen.
- Uitvoering van alle materiële delen van wilsbeschikking betrekking hebbende op Winstina en Fanny.

¹⁵ Aan de overheid op voorstel van belanghebbene aangezocht en voorgedragenpersoon die de afhandeling van het manumissieproces ter hand moet nemen. De overheid kan de voordracht honoreren of afwijzen

Overwegingen en uitspraak van het gerechtshof gedaan 20 augustus 1840

Overwegingen

- *dat de gedaagde eigendunkelijk wijzigingen heeft aangebracht in het testament, waardoor de status van de boedel en het nalatenschap zijn komen weg te vallen en hij de boedel onder zich kon nemen en beheren.*
- *dat de gedaagde een som van éénduizendnegenhonderdvijfenzeventig gulden en zestien centen heeft ontvangen uit de verkoop van de in het testament omschreven materiële goederen.*
- *dat zeker is dat de gedaagde opzettelijk in gebreke is gebleven de inhoud van het testament aan de erfgenamen/ daarin genoemden bekend te maken.*
- *dat de gedaagde heeft beweerd de slavinnen Winstina en Fanny aan zichzelf te hebben verkocht en alszodanig heeft ingeschreven in het slavenregister.*
- *dat gedaagde heeft verklaard dat de verdeling van klederen, meubelen en sieraden door middel van loting onder de slavinnen is verdeeld. Terwijl dit niet heeft plaatsgevonden en de goederen voor hun dagelijks gebruik nuttig zouden zijn geweest.*
- *dat gedaagde Winstina ter inwoning en onder toezicht heeft geplaatst van een ander persoon dan in het testament aangegeven.*

Uitspraak: Regt doende

- *veroordeelt den gedaagde qq onmiddellijk den behoud van de slavin Winstina, toebehorend aan de boedel Johanna Agatha van Trigt te verzoeken brieven van manumissie in orde te maken*
- *veroordeelt de gedaagde om aan den eischer onmiddellijk de slavin Fanny uit te reiken*
- *te vermelden dat de slavinnen het beroep van waschvrouw uitoefenen*
- *compenseert de kosten van manumissie*
- *compilerende de kosten van de rechtszaak voor de som van honderddrieenveertig gulden en vijftig centen.*

De manumissie van Winstina was op 9 februari 1842 een feit. Ze manumitteerde vervolgens haar moeder Fanny op 7 november 1853.

Conclusies

Een mogelijke reden waarom het proces zo laat is opgestart is het feit dat de benadeelde zelf op zoek moet naar een straatvoogd. De benadeelde, het slavenmeisje Winstina dat nog minderjarig was in 1825, was daartoe dus niet gerechtigd. De rechtszaak begon in 1838, achttien jaar nadat de frauduleuze handelingen waren gepleegd, Winstina was toen kennelijk meerderjarig en dus gerechtigd tot het zoeken van voorstellen van een straatvoogd.

Geleden schade in sociaal opzicht;

- Het niet kunnen beleven van het recht der vrijdom door Winstina en haar moeder, waardoor ze onder andere kansen om educatie tot zich te nemen en bepaalde vaardigheden aan te leren hebben gemist
- Het gescheiden leven van elkaar, leidde tot onnodige en ondraagelijk kwelling.

Geleden schade in economisch opzicht;

- De aan hun nagelaten erven met bebouwing zouden zonder twijfel hebben bijgedragen aan verbetering van hun economisch en sociaalmaatschappelijke positie
- Derving van inkomsten. Indien zij het recht der vrijdom hadden verkregen zouden zij tegen loon hebben kunnen arbeiden en zo aan hun toekomst bouwen
- De nalatenschap aan sieraden, meubels en kleren zouden ook hebben bijgedragen aan hun welstand.

Als wij de theorie van Gilroy hierop toepassen kunnen wij vast te stellen hoe het meervoudig bewustzijn ten aanzien van de blanke en de Afrikaanse cultuur en machtsverhoudingen heeft bijgedragen bij het omgaan met de uitdagingen gedurende de slavernijperiode en de post-emancipatorischeperiode.

Het aspect meervoudig bewustzijn ten aanzien van machtsverhoudingen

- als eigendom van mevrouw Johanna, Agatha van Trigt, komen wij niet tegen dat er enige mate van openlijk verzet bij Winstina en haar moeder Fanny is te bemerken. Ze zijn zich bewust van de machtsverhouding die er bestaat
- als de vrijheid die de vorige eigenaar hen had toebedeeld in het geding komt laten zij zich niet opnieuw knechten, maar binden op het strategisch juiste moment de strijd aan tegen notaris Van Onna, die misbruik maakt van zijn positie. Ze zijn zich ook nu weer bewust van de machtsverhouding, maar accepteren deze niet

- Winstina en Fanny zoeken hun recht bij de overheid, die in dit tijdsbestek vaker de neiging vertoonde onrecht te sanctioneren. Uit deze casus blijkt het onrecht onder andere uit het feit dat de notaris de benadeelden niet hoeft te compenseren voor de geleden financiële en materiële schade. De rechter had Van Onna kunnen opdragen om een deel van zijn plantage Onverwacht te verkopen en hen te vergoeden, maar zover ging hij niet.

Referend aan de titel van dit hoofdstuk kan gesteld worden dat deze vrouwen met succes strijd hebben geleverd voor hun nieuwe identiteit en hierdoor blijf hebben gegeven van autonoom handelen.

Opmerking: in het oordeel van de rechter is niet meegenomen dat de notaris de geleden materiële schade moet vergoeden. Hij hoeft hen niet te betalen voor de arbeid die ze kosteloos hebben verricht en ook niet voor de verkoop van de aan hen nagelaten bezittingen. Zo blijft in materieel opzicht een achterstandspositie bestaan. Dit kan beschouwd worden als door de overheid gesanctioneerd onrecht omdat al deze feiten ook genoemd worden in de aanklacht tegen de notaris.

Casus gemanumiteerde Virginie Gammeren

Volgens het oordeel van de minister van Koloniën en de minister van Justitie in de kolonie Suriname, en het gerechtelijk vonnis uitgesproken dd 26-10-1850 is besloten aangaande het geschil tussen Barron van Raders – Gouverneur van de kolonie Suriname (1845-1852) – enerzijds en de slavin Virginie anderzijds, Virginie in het gelijk te stellen. (Ministerie van Koloniën 1850-1900. Inventaris No. 6808). Ze was als slavin door haar eigenares, Mw. de Rengers – dochter van Gouverneur van Raders - in 1848 vanuit Curaçao meegenomen naar Nederland. Het verblijf duurde enige jaren. Virginie is tijdens het verblijf in Nederland kennelijk met toestemming van haar meesteres een privé relatie begonnen waaruit twee kinderen zijn voortgekomen. In 1852 keerde ze terug naar West-Indië en kwam in Suriname terecht. Virginie eiste toen de vrijdom voor haar en haar in Europa geboren kinderen met het argument dat zij door betreding van de Nederlandse bodem vrije personen waren geworden (Ministerie van Koloniën 1850-1900. Inventaris No. 6808).

De door Virginie geformuleerde eis met argumenten (Ministerie van Koloniën 1850-1900. Inventaris No. 6808).

Ze eiste de vrijheid voor haar en haar in Europa geboren kinderen vermeent met twee van hare in Nederland geboren kinderen, uit Nederland teruggekeerd te zijn een vrije persoon

Argumenten:

- dat zij door betreding van de Nederlandse bodem vrije personen waren geworden op basis van artikel 2 uit het Burgerlijk Wetboek van 1838
- in het bezit zijnde van een pas *dd. 22 januarij 1847 door den ambtenaar der kolonie afgegeven aan Virginie*, waarbij haar de vrijheid wordt verleend naar Suriname terug te keren.

Het weerwoord van Gouverneur van Raders met argumenten.

- geeft aan dat hij meent recht van eigendom te hebben op geachte persoon en dit recht ook te zullen laten gelden.

Argument:

- dat als maatschappelijke status moet gelden, de status bij het verlaten van het land van herkomst en niet die van het land van aankomst.

Het tussenbesluit van de ministers met argumenten.

Totdat er een geregtelijke uitspraak is gedaan zullen Virginie en haar kinderen als vrije personen worden beschouwd. Ze zullen echter in afwachting op de uitspraak op verzoek van Gouverneur, Barron van Raders onder toezicht worden geplaatst van een zekere heer Wildeboer namens het commissariaat der Inlandse bevolking. Dit tussentijds besluit bracht ook met zich mee dat er een algemene wet werd uitgevaardigd om herhaling van deze situatie te voorkomen.

De algemene wet:

Door het koloniaal bestuur wordt ter voorkoming van klagten van gelijke aard, uitgevaardigd dat personen tot den slavenstand behorende niet buiten de grenzen mogen treden voordat aan hen brieven van manumissie zijn uitgereikt (de publicatien van 26 en 29 oktober 1850 GB. No. 74). Het doel van de wet was *om alle onzekerheid omtrent hunne maatschappelijke toestand voor de toekomst zal zijn uit den weggeruimd.*

Het eindbesluit van het gerechtshof met argumenten.

Na een intensieve correspondentie tussen de Nederlandse en Surinaamse autoriteiten werd Virginie door het gerechtshof in het gelijk gesteld en werden zowel zij als haar kinderen als vrije personen beschouwd. *Ongeacht de rechten welke den heer Barron van Raders vermeent te hebben op Virginie en haar kinderen te verklaren dat deze zullen worden beschouwd te zijn vrije personen.*

- het tot dusverre over hen gevoerd toezicht wordt gesommeerd op te houden vanaf de dag van de uitspraak in deze zaak
- de gouvernementssecretaris en de ambtenaar van de Burgerlijk stand Virginie en haar kinderen af te schrijven van de slavenregisters, met vermelding dat dit afschrijven is geschied op grond van artikel 2 uit het Burgerlijk Wetboek van 1838. En dat zij moeten worden ingeschreven in het Burgerregister
- er zullen hiervan afschriften gezonden worden aan de procureur generaal, de gouvernementssecretaris belast met het commissariaat der Inlandse bevolking, de ambtenaar van de Burgerlijk stand en aan voornoemde Virginie ter informatie en ontvangst
- ook wordt aan Virginie op advies van het Commissariaat der Inlandse bevolking kosteloos afgestaan een erf aan de Steenbakkerijstraat bekend onder LaD no 587 en 326. Het perceel wordt in erfpacht afgestaan.

Opmerking: er staat niet vermeld dat aan Vrginie en haar kinderen manumissiebrieven worden uitgereikt. De vraag is dus hoe haar vrijheid vertaald moet worden. Toch voldoet ze aan de meeste kenmerken om tot de categorie gemanumitteerden te worden gerekend. De relatie tussen haar en de eigenaar wordt namelijk opgeheven. Ze wordt uitgeschreven uit het slavenregister en ingeschreven in het burgerregister, dit is alleen toegestaan als een persoon voor de afschaffing van de slavernij vrijdom krijgt. Virginie heeft echter nog een uitdaging op het gebied van identiteit, hoe onderscheidt ze zich van anderen die mogelijk ook de voornaam Virginie dragen?

Het tweede verzoek van Virginie

Haar tweede verzoek heeft te maken met vertrek uit Suriname en zorgt tegelijk voor de oplossing van haar uitdaging op het gebied van identiteit. In 1860 wilde zij naar Nederland vertrekken en diende een verzoek in voor een achternaam, vanaf toen heette zij Virginie Gameren (Burgerregister Suriname volgnummer 8476).

Het zou interessant zijn als de reden voor het vertrek van Virginie was vermeld, omdat de actie van Virginie - een confrontatie met de Gouverneur, als zijnde haar eigenaar - met als inzet het verbreken van de meester - slaaf relatie en de uitkomst daarvan bestwel indruk moet hebben gemaakt op de samenleving van negentiende eeuw. Verder onderzoek naar de reden van haar vertrek kan aantonen of de confrontatie na de uitspraak ook echt was afgelopen. Enkele vragen die bij mij opkomen zijn:

- hoe was het leven verder voor Virginie in de slavenmaatschappij, die zo door haar was uitgedaagd? In haar geval was de verkregen vrijheid immers geen gunst van de meester, het was afgedwongen middels een rechterlijke uitspraak.
- welke garanties bood de slavenmaatschappij, dat er geen moment van revanche zou komen? Virginie had immers geen manumissiebrief in handen en kon zich ook niet onderscheiden door een familienaam. Er hing een schaduw over haar vrijheid.
- Ging het bij vertrek naar Nederland alleen om beleving van de vrijheid of zou ze zich herenigen met de vader van de kinderen? Op zoek naar zekerheid en een goede toekomst lijken dit betere opties voor Virginie en de kinderen.

Opmerking: door vóór 1863 de vrijheid en een achternaam verkregen te hebben kan Virginie tot de groep gemanumitteerden gerekend worden. kennelijk moet ze het zonder de manumissiebrief doen, want dat zou een stap te ver voeren om *den heer Barron van Raders* te bewegen uit zichzelf afstand te doen van Virginie en haar kinderen.

Enkele conclusies over de twee casussen worden in de vorm van een vergelijking behandeld, waar vergelijking niet mogelijk is staat er voor dat deel van de casus een aparte conclusie.

Casus Winstina Ritscher en Agatha Fanny Ritscher	Casus Virginie Gammeren en kinderen
<p>Op grond van een wilsbeschikking d.w.z. gunst van de eigenaar volgens manumissiereglement van toepassing in de koloniën</p> <p>Strategisch handelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • op het op zoek gaan en voordragen van een straatvoogd om haar belangen te behartigen • het kopen van haar moeder voor den 	<p>Op grond van artikel 2 Burgerlijkwetboek 1838 d.w.z. rechtsgronden van toepassing op Nederland grondgebied</p> <p>Strategisch handelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Verzoek tot terugkeer naar Suriname • Opeisen van haar vrijheid middels een rechtszaak • Verzoek tot het krijgen van een

vrijdom (kettingmanumissie)	achternaam en vertrek naar Nederland
<p>Vóór de definitieve vrijdom een periode van onzekerheid (duur: Winstina 17 jaar/ Agatha Fanny 23 jaar)</p>	<p>Vóór de definitieve vrijdom een periode van onzekerheid (duur: 1847-1850 en 1850-1860)</p>
<ul style="list-style-type: none"> • De oorzaak ligt <ol style="list-style-type: none"> 1) in de barrières die in de wet zijn vervat. Als minderjarige kon Winstina niet op zoek naar een straatvoogd. 2) de vervalsingen in het testament wekten geen argwaan totdat de straatvoogd in beeld kwam 	<ul style="list-style-type: none"> • De oorzaak ligt in het feit dat <ol style="list-style-type: none"> 1) Barron van Raders betwistte of de wet van toepassing was op Virginie en haar kinderen 2) Virginie hangende het onderzoek naar de interpretatie van de wet, hoewel als vrije persoon beschouwd op verzoek van de Barron onder toezicht was gesteld van een zeker hr. Wildeboer 3) Virginie krijgt geen achternaam en ook geen manumissiebrieven
<p>Gerechtelijke uitspraken</p> <ul style="list-style-type: none"> - Absoluut en leidt tot vrijdom. Echter met gedeeltelijke veroordeling van de gedaagde - De rechtzoekenden krijgen wel den vrijdom maar geen genoegdoening ten aanzien van geleden materiële schade 	<p>Gerechtelijke uitspraken</p> <ul style="list-style-type: none"> - Vaag, er wordt niet duidelijk gezegd dat de Barron in het ongelijk is gesteld - Kennelijk gaat men daarom ook niet over tot uitreiken van manumissiebrieven - De rechtzoekende krijgt den vrijdom
	<p>Bijkomstigheden</p> <ul style="list-style-type: none"> - Er wordt een algemene wet uitgevaardigd om herhaling te voorkomen - Virginie krijgt op verzoek van de ambtenaar voor Inlandse zaken erfpachtgrond toegewezen

Toepassing theorie van Gilroy met betrekking tot de casus van Virginie

We zullen hierbij proberen vast te stellen hoe het meervoudig bewustzijn ten aanzien van de blanke en de Afrikaanse cultuur en machtsverhoudingen heeft bijgedragen bij het omgaan met de uitdagingen gedurende de slavernijperiode en de postemancipatorischeperiode.

Dit meervoudig bewustzijn was nodig om te kunnen overleven, te vechten tegen emotionele pijn en de vrees voor afwijzing in de toekomst (nieuwe situatie).

Het aspect het meervoudig bewustzijn ten aanzien van machtsverhoudingen

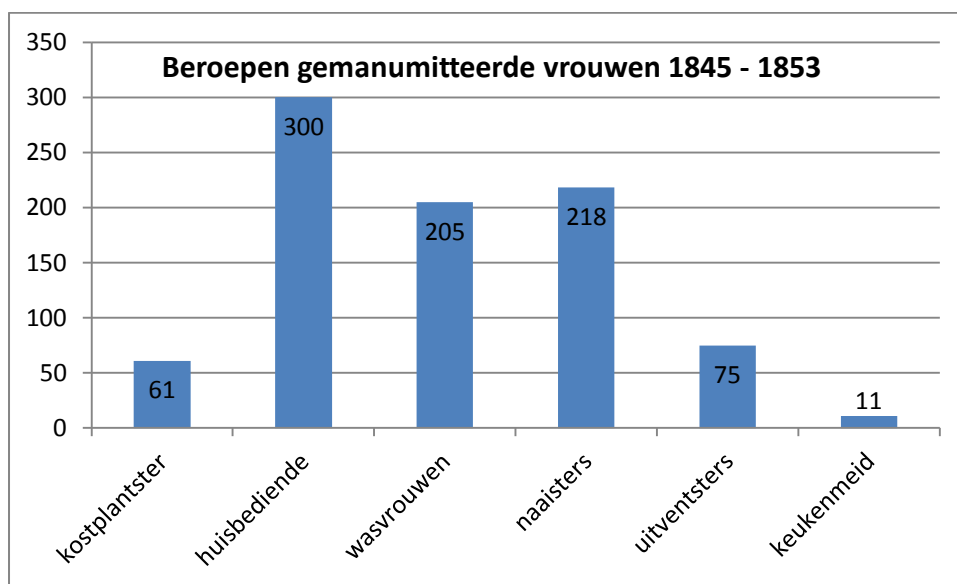
- als eigendom van mevr. Rengers, dochter van de gouverneur Barron van Raders komen wij niet tegen dat er enige mate van openlijk verzet bij Virginie te merken is voordat zij teruggekeerd was uit Nederland.
- als de vrijheid die de wet haar na terugkeer biedt wordt betwist laat zij zich niet opnieuw knechten, maar bindt de strijd aan tegen Gouverneur van Raders, die tegen beter weten in twijfels oproept ten aanzien van de eis van Virginie
- gesanctioneerd onrecht van de overheid. In dit geval blijft haar status voor langere periode onzeker en wordt haar het recht op een eigen identiteit in de vorm van een familienaam onthouden.
- een extra dimensie bij Virginie is dat ze apart een familienaam moest aanvragen en daarna naar Nederland is vertrokken

Referend aan de titel van dit hoofdstuk kan gesteld worden dat deze vrouw met succes strijd heeft geleverd voor een nieuwe identiteit en hierdoor heeft aangegeven autonoom te kunnen handelen.

2.2. Uitdagingen op economisch gebied.

Zoals eerder aangegeven is dit aspect nauw verweven met het juridisch aspect. Volgens het manumissiereglement¹⁶ was een voorwaarde tot vrijlating dat nieuwe vrijen in hun eigen levensonderhoud moeten kunnen voorzien. Deze eis was van grote invloed op het tempo van hun economische ontwikkeling. Ook hier zal blijken dat er grote uitdagingen waren, waarop gemanumitteerde vrouwen voor zichzelf en hun nazaten een antwoord moesten vinden. Omdat het accent ligt op vrouwen en hun economische ontwikkeling, wordt expliciet melding gemaakt van het soort beroepen welke zij hebben uitgeoefend in de periode van verplichte registratie in het nijverheidsregister (1844 tot 1855) alsook het aantal vrouwen per beroep. Na 1855 werd de regel ten aanzien van verplichte registratie versoepeld, vanwege de toenemende discussie over afschaffing van slavernij.

Overzicht van beroepen en aantal vrouwen per beroepsgroep. Periode 1845-1853

Bron: Hove ten, O en F. Dragtenstein, 2007:48-52

Volgens Ten Hove en Dragtenstein (2007: 48-52) behoorden gemanumitteerden voor een groot deel tot de groep van mulatten in de samenleving en oefenden de meeste vrouwen onder hen het beroep van wasvrouw of huisbediende uit. Veel vrouwen oefenen het beroep naaister uit.

¹⁶ aanpassing 1844 instelling arbeidsplicht. Gemanumitteerden zijn verplicht in het nijverheids-register een beroep te registreren. Voor gemanumitteerden onder 16 jaar wordt uitstel verleend tot ze de leeftijd voornoemd hebben bereikt.

Waarschijnlijk hebben ze tijdens hun slavenstatus deze vaardigheid geleerd. Dat ze continuïteit hieraan geven kan een verwijzing zijn naar de behoefte om hun Europees zijn te accentueren ten aanzien van het cultuuraspect kleding.

Voor de lage aantallen bij de beroepen kostplantster, uitventster en kindermeid is er ook een verklaring. Wat kostplanter betreft, gemanumitteerden deden meestal niet aan veldarbeid. Voor de uitventers geldt dat deze hun productie afstemden op de behoeften van de klanten. Ze verkochten producten afkomstig uit huisnijverheid, waar niet op regelmatige basis vraag naar was. Enkele voorbeelden zijn gomma om kleren te stijven, koekjes, gestoofde vruchten of vruchten op azijn en huismiddeltjes tegen kwalen. Voor het gering aantal bij het beroep van keukenmeid geldt het volgende; gemanumitteerde vrouwen zorgen zelf voor de voeding van het gezin. Dit behoort dus tot de taak van de echtgenote of vrije moeder.

Sociaal gezien gaat het dus om de koppeling van huidskleur aan een bepaald beroep en een toenemende kans op manumissie (maatschappelijke status). Bij de uitventsters zien wij een voorbeeld van meervoudig bewustzijn ten aanzien van cultuur. Hoewel er westerse chirurgijns en een ziekenhuis aanwezig zijn, blijven deze vrouwen huismiddeltjes, die verband houden met de Afrikaanse cultuur te koop aanbieden. Tenslotte is er ook een categorie overige beroepen, waar de aantallen gevarieerd zijn. Hiertoe worden gerekend: kamermeisje, kerkbediende, kokkin, landbouwster, marktvrouw, visverkoopster, ambachtswoman en linnenaaister.

Het doel en effect van de registratie in het ambachtsregister

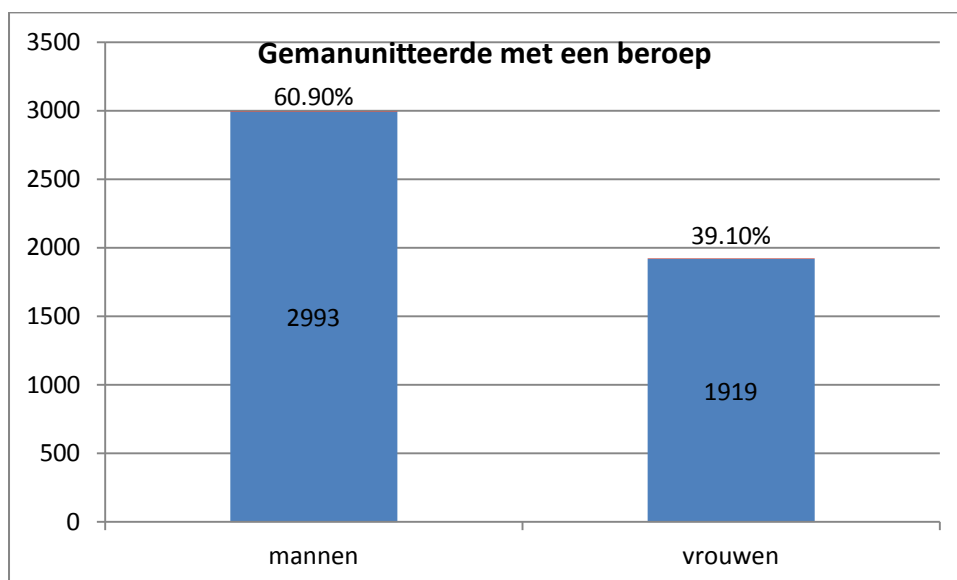
Zoals eerder aangehaald was deze registratie van overheidswege sinds 1844 verplicht en werd tevens gelijkgesteld aan arbeidsplicht. Het nut van deze registratie kan vanuit verschillende invalshoeken bekeken worden. In de publicatie van deze maatregel staat *de vrees voor nog meer werkloos rondlopende negers in de straten van Paramaribo leidde in 1844 tot een publicatie tegen lediggang en vagebondage* (Schiltkamp, J. A. en J. Th de Schmidt, 1973: 56). Siwipersad (1979: 58) geeft als redenen aan, dat gemanumitteerden naar Brits-Guyana zouden trekken, waar slavernij reeds was afgeschaft en de veronderstelling was dat zij meer vrijheid zouden hebben dan in de kolonie Suriname.

Zelf ben ik van mening, dat met deze regel het aantal manumissies kon worden beperkt en dat men ook geen gebrekkige en oude slaven voor manumissie kon voordragen. De regel kan ook gezien worden als een soort voorselectie met betrekking tot wie in aanmerking kan komen. Het zou dus niet gaan om grote groepen veldwerkers, want in de slavernijperiode had men geen behoefte aan vrije personen bij dit type arbeid. De meeste veldarbeiders waren bovendien zwart ‘negers’, dus op deze manier wordt deze groep op etnische basis ook uitgeleerd.

Volgens artikel 3 van het manumissiereglement zou bij voordracht van mensen die niet konden aantonen, dat ze een bepaald beroep uitoefenen geen manumissiebrieven meer aan hun verstrekt worden. Analyse van dit artikel brengt nog een doel in beeld, namelijk dat de overheid een ontwikkelingsplafond in gedachte heeft voor de gemanumitteerden, de nijverheidssector. Als argumenten voor het bewust beleid noem ik de volgende punten; gemanumitteerden mochten niet direct een bedrijf opzetten, ze zouden dus individuele en afhankelijke arbeiders blijven. (artikel 6 van het KB 1831 3. 3. 1931. no 69 GB No. 13).

Voor werken bij de overheid was geen vergunning nodig en de inkomsten waren regelmatig en hoger. Vóór de afschaffing van de slavernij was echter een groot deel van de gemanumitteerden hiervan uitgesloten.

In cijfers uitgedrukt is de arbeidsverdeling als volgt (1832 - 1863).

Bron: Hove, ten O en F. Dragtenstein, 2007: 49

Uit bovengenoemd overzicht kan worden geconcludeerd dat minder vrouwen dan mannen een beroep uitoefenen. Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn, dat sommige vrouwen als gevolg van de manumissie binnen een Surinaamshuwelijk leefden en daarna stoppen met werken, terwijl de mannen de taak van kostwinner actief gaan uitoefenen na hun manumissie. Een andere reden kan zijn, dat hun bijdrage ondergesneeuwd raakt, omdat het gewoon gerekend wordt tot de rol van moeder en vrouw. Op grond van al het voorgaande kan gesteld worden dat de overheid het economisch aspect van de identiteit van gemanumitteerde vrouwen zwaar heeft beïnvloed door hen te verwijzen naar de nijverheidssector. Hun kansen om zich autonoom te ontwikkelen waren hierdoor zeer eenzijdig.

Strategieën van gemanumitteerde vrouwen ter vergroting van economische zelfstandigheid

De toegepaste strategieën zijn:

- 1) netwerken, gekoppeld aan het uitoefenen van een beroep
- 2) het huwelijk
- 3) educatie

Om zelfstandig een bedrijf op te zetten moeten gemanumitteerden zich registreren in het Burgerregister. Het verlenen van burgerrecht aan de gemanumitteerde was echter een moeizaam proces. Enkele belemmeringen die werden ervaren zijn:

- De gemanumitteerde kon pas twee jaar na de manumissie opteren voor het burgerrecht en moest deze daarbij ook een bewijs van goed gedrag overleggen (artikel 6 van het KB 1831 3.3.1931. no 69 GB no 13).
- Ook de publicatie uit het GB van 3-10-1844 No 5 laat zien dat het proces tot verkrijgen van burgerrecht belemmerend werkte op het ontwikkelen van economische zelfstandigheid. In de publicatie staat onder andere dat degene die het verzoek tot manumissie doet, zich bereid moet verklaren de gemanumitteerde nog tien jaar met raad en daad bij te staan door het patronaat over hem of haar te voeren. Pas na het verstrijken van de tien jaar zou aan de gemanumitteerde het burgerrecht worden verleend.

Er wordt dus een soort cirkelredenering opgebouwd waar de gemanumitteerde met een beroep op rechtsregels uit probeert te komen. De cirkel: je kunt geen bedrijf opzetten als je geen burgerrecht hebt verkregen, je kan geen burgerrecht aanvragen als er geen twee of tien jaar na de manumissie verstreken zijn en je geen bewijs van goedgedrag kan overleggen. Ik ben in mijn onderzoek geen vrouwen tegen gekomen die hiertegenaan zijn gelopen, hoewel zij soms erfgenaam waren van plantages. Waarschijnlijk was de redenering dat een plantage al een bestaand bedrijf is en dat alle daaraan verbonden rechten en plichten over gaan op de erfgenamen.

De gemanumitteerde vrouw Sophia Beerse (slavennaam Sophia), vormt hierop een uitzondering. Uit het manumissie register is bekend, dat Sophia werd geboren in 1823 en van beroep huisbediende was. Ze was eigendom van plantage Hamptoncourt in Nickerie. Kreeg haar vrijheid op 3-9-1851. Als extra vermelding staat: *Eigenaar Plantage Hamptoncourt (6803: W.E. Ruhmann qq cs pl Hampton-court) verwerft in allodiaal eigendom en in erfelijk bezit stuk land in Nickerie ([http://www. Gahetna.nl/collectie/index/nt00340/990cdc23-d866-4069-bd13-647dda1dd/view/NT00340_manumissies/sort_column/prs_achternaam/sort_type/asc](http://www.Gahetna.nl/collectie/index/nt00340/990cdc23-d866-4069-bd13-647dda1dd/view/NT00340_manumissies/sort_column/prs_achternaam/sort_type/asc))*. Hoe Mw. Beerse omgaat met de beperkingen uit het manumissiereglement ten aanzien van bedrijfsvoering is niet duidelijk. Uit krantenberichten van april 1861 blijkt dat Sophia - tien jaar na haar vrijlating - in het huwelijk treedt met Samuel, Jacques Rickets (Surinaams Weekblad 12-5-1861). Het zou kunnen zijn dat zij door het huwelijk in gemeenschap een deel van haar erfenis kwijt raakt. Verder onderzoek zou hierover uitsluitsel kunnen geven.

Het komt in de literatuur wel voor dat aan gemanumitteerde mannen de vergunning tot het opzetten van een bedrijf geweigerd wordt, omdat de twee jaren vanaf de manumissie nog niet verstreken zijn (Hove, ten O. en F. Dragtenstein, 2007: 49). Deze stagnatie kan ook effect hebben op het leven van vrouwen, die in een relatie staan tot deze mannen, zeker als deze het voornemen hebben hen vrij te kopen of met hen een duurzame relatie te beginnen.

Netwerken onder vrouwen, als strategie

Om de uitdagingen waar de vrouwen voor staan te kunnen oplossen is vaak samengewerkt in familieverband. Onderzoek heeft uitgewezen dat soms generaties lang hetzelfde beroep werd uitgeoefend. Dat wil zeggen dat kennis en vaardigheden 'on the job' worden overgedragen evenals de bestaande klantenkring indien de diensten goed zijn.

Zoals eerder vermeld in hoofdstuk 2.1. komen wij vrouwen tegen in beroepen die getypeerd worden als verborgen arbeid (huisbediende, wasvrouw, kindermeisje, marktverkoopster). De toen heersende maatschappijvisie over hun rol in ontwikkeling was hiervan de oorzaak. Er waren daarom ook geen wettelijke richtlijnen met betrekking tot het vaststellen van hun loon. Het gevolg is dat ze geen pensioen over zullen houden.

Om een beeld te geven van hoe er samengewerkt werd, is besloten een voorbeeld uit te werken. De keuze is gevallen op het beroep wasvrouw, omdat veel gemanumitteerde vrouwen in dit beroep werkzaam zijn geweest. Het beeld dat wordt geschetst is een van de samenwerking tussen een moeder en haar twee dochters. Ze behoorden tot de boedel van C. Heshuizen (<http://www.suriname.nu/101/manumissie.html>). Het verhaal van deze wasvrouwen begint bij tot slaafgemaakte Clarisse, geboren in 1800. Zij wordt op 18-12-1851, gemanumitteerd onder de naam Clarisse Hessen en was toen 51 jaar. Bij haar staat als beroep wasvrouw vermeld. De aanduiding 'behoren tot de boedel' zegt alles over de grote transformatie, welke de vrouwen zullen maken als gevolg van hun manumissie; van boedel, -materieel eigendom - naar vrije persoon.

De dochters van Clarisse Hessen, Wilhelmina en Henrietta, worden op hetzelfde tijdstip als hun moeder gemanumitteerd. Wilhelmina is op dat moment 27 jaar (geboren: 1826) en krijgt als namen Wilhelmina, Sophia, Louise Hessen. Henrietta is bij de manumissie 19 jaar (geboren: 1832) en krijgt de namen, Anna, Henrietta Hessen. Bij beide dochters staat het beroep wasvrouw vermeld. Om te voldoen aan de voorwaarde tot vrijlating sluiten Clarisse en haar dochters zich aan bij de EBG kerk. De kerkregisters vermelden dat zij worden gedoopt en het Avondmaal ontvangen. Over de etnische achtergrond en het privéleven van dochter Anna, noteert de kerk het volgende; ze is een mulattin en leeft met de blanke korporaal Betgenine. Vanwege haar privérelatie wordt zij uitgesloten van de gemeente (Lamur H.E e.a. 2009: 493 no 247 / Sprechbuch Frauen Fo 126b).

Naast kennis uit hun eigen cultuur leren vrouwen in de periode dat ze in slavernij verkeren ook andere vaardigheden, omdat ze dan veelal hun werk moeten verrichten volgens de instructies van de meesteressen. Omdat de wasvrouwen een product moest leveren dat direct klaar is voor gebruik, behoorden naast het wassen van kleding, handdoeken, tafeldoeken en beddengoed ook het ophangen, opvouwen, stijven en strijken tot hun taken.

Voor gemanumiteerde vrouwen die op zichzelf gingen wonen kwam erbij, dat indien zij thuis werkten het wasgoed ook nog moesten halen en terugbezorgen. Indien zij de mogelijkheid niet hadden om thuis te werken, betekende dit dat zij het werk verspreid over meerdere dagen moesten doen en dus vaker van huis weg moesten.

Om een indruk te geven van het netwerken volgt een omschrijving van de organisatiegraad die nodig was voor de uitoefening van het beroep van wasvrouw. Uit mondelinge overlevering is gebleken dat op een bepaald moment een differentiatie is ontstaan waarbij je meer facetten kreeg. De wasvrouw deed alleen de was, daarnaast was er een groep speciaal om de kleren te stijven met gomma en tenslotte kwam de strijkvrouw aan bod, die weer haar specifieke vaardigheden had. Vaak beheersten families de hele voortgang van het proces generaties lang. Omdat hun werk zo intensief was en ook met water en hitte gepaard ging hadden de vrouwen speciale kleding ontwikkeld die zij aantrokken bij hun werk, de “wroko uma koto”. Voor iedere onderdeel van het proces was er een aparte werkruimte (interview met Mw. M. J. P Buiksloot).

Tot hun werkattributen behoorden wastobbes van hout, bekkens van zinkmateriaal, houten wasplanken, de korenspeer, zeep in blokvorm, houten vaten om de tobbe of het bekken op te zetten, blauwsel om te gebruiken bij de wittewas en waslijnen van een bepaald type ijzerdraad en wasknijpers van hout. Na de was volgde het stijven van de kleren. Ook hier werden speciale middelen gebruikt en technieken toegepast. Gomma werd gehaald uit geraspte bittere cassave. De cassave werd daarna in de zon gedroogd, de hoeveelheid die nodig is op een bepaald moment wordt aangelengd met water en gekookt. Als het water was afgekoeld werd het weer aangelengd, de gewassen kleren worden dan in de oplossing gedrenkt en opgehangen om te drogen. Bij de strijkvrouwen bestonden hun attributen uit houtskool, koolpot, strijkijzer en ijzeren driehoek of plaat om het strijkijzer op temperatuur te brengen. Het strijkijzer werd van onderen regelmatig met kaarsvet besmeerd om het schoon te houden. Vóór het strijken worden de gesteven kleren eerst vochtig gemaakt. De kleren werden gestreken, gevouwen en/ of gehangen vervolgens in een doek gewikkeld en in een rieten mand gezet, klaar om geleverd te worden aan de klant (interview met Mw. M. J. P Buiksloot).

Hun klantenkring bestond uit hooggeplaatste ambtenaren, van de gouverneur tot de klerk, mensen uit vrije beroepen zoals artsen, advocaten, notarissen, militairen en onderwijzers met hun gezinsleden. Een aparte groep klanten werd gevormd door zeelieden. Wasvrouwen werden vaak geraadpleegd in verband met verwijderen van vlekken aan speciale kledingstukken. Zoals eerder gesteld werd hun loon niet op wettelijke basis vastgesteld, maar na overeenkomst met de klant. Dit zorgde voor onderlinge concurrentie, toch was het de kwaliteit van het werk dat doorslaggevend was. Hoewel hun loon niet hoog was hadden ze wel de garantie van continuïteit met betrekking tot werk en eigen inkomen.

Wasvrouwen op de plantage Wolfenbutel circa 1925

bron: (<http://collectie.tropenmuseum.nl/default.aspx?ccid=5993>)

De afbeelding op de foto duidt er op dat wasvrouwen in coöperatie werk verrichten in een speciaal daarvoor bestemde ruimte. Deze traditie is na de manumissie en na de afschaffing van de slavernij zeker nog enkele generaties voortgezet. Met dit beroep hebben de vrouwen hun eigen inkomsten verdiend en konden ze in zekere mate hun toekomst en die van hun nazaten plannen. De attributen die zij gebruiken zijn zeker tot de 1^e helft van de 20^e eeuw nog actief in gebruik geweest. Duidelijk zichtbaar zijn: wastobbe van hout, wasplank en de werkkleding, wroko kotto. Het netwerken en kennisoverdragen blijkt uit de verschillende generaties vrouwen die u op de werkvloer ziet.

2.3 Uitdagingen op sociaalmaatschappelijk gebied

De vragen die beantwoord worden in dit hoofdstuk hebben betrekking op de uitdagingen die er voor gemanumiteerde vrouwen lagen in het omgaan met de blanken die in Suriname woonden, met andere gemanumiteerden en met de zwarten en mulatten die nog verkeerden in de status van tot slaafgemaakte. Verschillende auteurs hebben geprobeerd een beeld te schetsen van deze sociale verhoudingen.

Volgens Michel van Kempen (2002: 140) zag het beeld van de samenleving er in de negentiende eeuw als volgt uit:

Nog tot ver in de 19e eeuw was de Surinaamse samenleving opgedeeld in een smalle, geletterde, relatief homogene bovenlaag, een zich langzaam verbredende middenlaag, en een brede, ongeletterde, sterk heterogene onderlaag. Deze lagen werden steeds nauwer met elkaar verbonden, omdat de onderlinge betrekkingen tussen die lagen steeds meer verweven werd.

Hoogbergen W en O.Ten Hove (2001: 134), stellen in hun beeldvorming, dat *in het algemeen de status van vrije kleurlingen en vrije zwarten in de negentiende eeuw achteruit is gegaan in vergelijking met de achttiende eeuw en dat er in de negentiende eeuw verschillende sociale grenzen kunnen worden waargenomen.* Ze stellen dat het hierdoor moeilijk is voor vrije kleurlingen en zwarten om te stijgen op de maatschappelijke ladder. *Het zal duidelijk zijn dat vrije mulatten en zwarten nooit de sociale status konden bereiken, die voor vrije Europeanen was weggelegd. Hoe lichter de kleur, hoe hoger de status.* Voorts geven zij aan dat de maatschappij in segmenten wordt opgedeeld. Dit heeft tot gevolg dat de kansen voor vrije mulatten toch gunstiger zijn *vrije mulatten zijn vaak aanzienlijk rijker dan vrije zwarten, omdat zij van blanke vaders geërfd konden hebben.* Ook verwijzen zij naar de opdeling binnen de groep vrije kleurlingen en vrije zwarten, die in vrijheid geboren zijn.

2.3.1. De relatie tussen gemanumiteerde vrouwen en blanken

De relaties tussen beide partijen zijn zowel rol- als positiegebonden en daarom ook zeer wisselend van aard, kortstondig en soms duurzaam. Hoe de relaties zich ontwikkelen, zal aan de hand van voorbeelden worden verduidelijkt. De begrippen rol en positie zijn cruciaal voor het begrijpen van dit hoofdstuk en worden daarom ook omschreven.

Met rol bedoelen wij de samenhangende verzameling van kennis en vaardigheden die een persoon in zich moet verenigen om een activiteit te kunnen uitvoeren.

Positie is de relatieve situatie van de ene persoon ten opzichte van een andere persoon (<http://www.encyclo.nl/lokaal/10161>).

We kunnen hierbij drie momenten van interactie onderscheiden; privérelaties, werkrelaties en relaties met blanken in georganiseerd verband. Het aangaan van een privérelatie met blanke mannen vormde zoals in een vorig hoofdstuk reeds aangegeven, een enorme uitdaging voor vrouwen, zowel voor als na manumissie. Toch blijkt dit een van de vele beproefde strategieën om vorm te geven aan het proces van manumissie, het creëren van een eigen identiteit en een autonome status. In de algemene beeldvorming bestaat de indruk, dat het initiatief tot het aangaan van privérelaties slechts uitging van de blanke mannen. Het is echter gebleken dat zowel tot slaafgemaakte als gemanumitteerde vrouwen ook een actieve rol vervulden in dit proces. Hierbij betrachten zij de nodige zorgvuldigheid, dit blijkt onder andere uit het onderstaand verslag.

Een bijzondere groep blanken met wie privérelaties werden aangegaan, werd gevormd door Joodse mannen. Veel van hen hadden reeds tijdens de slavernij periode een duurzame relatie met mulattinnen of zwarte vrouwen. Dit bracht op termijn met zich mee dat de vrouwen en hun kinderen overgingen tot het Joodsgeloof en ook deelden in de materiële erfenis. Zowel het overgaan tot het Joodsgeloof als tot het Christendom, kan gezien worden als meervoudig bewustzijn op het gebied van de blanke en Afrikaanse cultuur en machtsverhoudingen. Zo komen zij dan aan een nieuwe identiteit en kunnen werken naar een autonome status. Ook is het zo dat zij dan ‘voor den vrijdom’ werden gekocht door hun partner, die niet altijd dezelfde persoon hoefde te zijn als de meester. Over de periode 1819-1836 vermelden de auteurs Lamur, Boldewijn en Dors, (2007: XIII-XXII) een toename in het aantal vrouwelijke lidmaten van de EBG kerk met een Joodse of blanke partner (toename in vergelijking met de periode daarvoor (1799-1819)).

Om aan te geven dat dit mogelijk een bewuste strategische keus was en op eigen initiatief van de vrouwen, worden enkele relaties kort beschreven:

- Over Elisabeth Truitje Vosbergen wordt vermeld dat zij *in juni 1848 eigenmachtig de Jood Karg tot partner neemt, terwijl ze op de hoogte is dat hij al een andere vrouw heeft*
- Van enkele vrouwen staat vermeld dat zij *heimelijk met Joden leefden; Elisabeth Kressie Temothus, met Alexander Salomon (1835) en Elisabeth Christine Nar, met de Jood Curiel (1845)*

- Over een zekere Henriette Lisette staat, *dat ze eerst met geweld met een zekere Coco de Vries een relatie was aangegaan en vervolgens eigenmachtig een relatie begon met de Jood Doctor de La Parra (1835)*
- *Elisabeth Bebe neemt eerst de Jood Cockerus tot man. Hij komt in 1832 te overlijden. In 1837 neemt zij de Jood Robles tot man en vertrekt met hem naar Europa.*

In totaal hadden 85 creoolse vrouwen privérelaties met Joodse mannen. Deze vrouwen waren lid van de Evangelische Broeder Gemeente. In onderstaande tabel volgt een overzicht om aan te tonen dat er waarschijnlijk een strategie was achter de keuze van sommige vrouwen. De keuze had te maken met het beroep van de mannen, een eventuele statusverbetering van de vrouwen en de voorkeur om autonoom het karakter van de relatie te bepalen. Hier volgt een selectie over de periode 1832-1850 (Lamur.H. e.a, 2009).

Aantal vrouwen	Beroep mannen	Status van de vrouwen
16 leefden samen met	Directeuren	Gehuwd (2)
2 vrouwen leefden met	Soldaat	Ongehuwd (82)
1 vrouw leefde met	Schrijver van de Dominee	Eigenmachtig* (5) Heimelijk* (6)
1 vrouw leefde met	Korporaal	Hoererij (1)
1 vrouw leefde met	Procureur	Met toestemming van de kerk (61)
1 vrouw leefde met	Oppasser hatioso	

Toelichting op kolom drie; twee vrouwen waren met directeuren gehuwd en één met een soldaat. Ze zijn met hun partners naar Europa vertrokken. Tweeëntachtig vrouwen leefden samen met hun partner, eenenzestig van hen hadden hiervoor toestemming van de kerk. Van de overige vrouwen wordt vermeld, dat vijf *eigenmachtig* (openlijk zonder toestemming van de kerk) een samenlevingsverband hadden, terwijl zes heimelijk samen leefden en één in hoererij.

2.3.2. Zakelijke relaties

Veel gemanumiteerde vrouwen hadden gewoon puur zakelijke relaties met blanken. Zoals in hoofdstuk één is aangehaald waren zij vooral werkzaam in de dienstensector als huisbediende, wasvrouw of marktvrouw, kokkin of kindermeid. Door deze rollen kwamen zij in contact met blanken in hoge posities zoals gouverneurs, ambtenaren, leden van het hof van justitie en andere hoogwaardigheidsbekleders. Deze vrouwen werden betaald voor de diensten die zij leverden. Om hun diensten effectief te kunnen verlenen was basis educatie van het grootste belang.

Antoinette (Koojsje). Karboeger-Negerin (kind van Mulat en Negerin) leeftijd 30 jaar. Ze is bediende in Paramaribo. Spreekt een beetje Nederlands, kan lezen en schrijven. (1883)

<http://bukubooks.wordpress.com/les-habitants-de-surinam/les-negres-sedentaires>

Wilhelmina van Ede, Mestiez (kind van een blanke en Mulatin. Leeftijd 17 jaar. Bediende in Paramaribo, waar ze op kinderen past. Een beetje koket, spreekt Nederlands en kan lezen en schrijven (1883).

<http://bukubooks.wordpress.com/les-habitants-de-surinam/les-negres-sedentaires>

Opmerking

De afbeeldingen van deze vrouwen zijn afkomstig uit een catalogus van een wereldtentoonstelling die in 1883 in Nederland werd gehouden. Deze en nog andere vrouwen en mannen werden enkele maanden als levend materiaal ten toongesteld en bekeken door de blanken.

Dat dit twintig jaar na de afschaffing van de slavernij nog mogelijk was, is sterk af te keuren, het zegt iets van het superioriteits gevoel dat leefde onder de blanken, ook na de afschaffing van de slavernij. Het zegt in het algemeen ook iets van het beleid van een overheid die dit toestaat. De vraag die bij mij rijst is: Wat hebben de 'uitgestalden' er van overgehouden? (psychisch, materieel, emotioneel).

2.3.3. Relaties met blanken in georganiseerd verband

Naast privé en werkrelaties met blanken kregen gemanumiteerde vrouwen ook te maken met blanken in georganiseerd verband. Een voorbeeld hiervan is de relatie met verschillende kerkgenootschappen. In deze relaties wordt vaak gebruik gemaakt van het meervoudig-bewustzijn ten aanzien van de blanke en de Afrikaanse cultuur en machtsverhoudingen. Deze relaties zijn daarom niet bespaard gebleven van conflicten. De oorzaken liggen in de uitdagingen voor vrouwen hoe om te gaan met religieuze kwesties en kerkreglementen. Vooral bij de toepassing van de reglementen werd vaak met twee maten gemeten door de kerk. De vrouwen moesten hierop ook een antwoord zien te vinden. Als er geen consensus bereikt kon worden, bestond de strategie uit overstappen naar een ander kerkgenootschap, waar de regels minder beklemmend waren, of het tijdelijk verbreken van de relatie met de kerk.

Het is opvallend hoe de overheid en de kerk samenwerken om het leven van de gemanumiteerde structureel te kunnen beïnvloeden. De vaak voorkomende zin *gestort in de Kas v/h Genootschap tot uitbreiding v/h Christelijk geloof in Suriname* uit het manumissieregister verwijst naar deze hechte samenwerking. De vrijlaters moesten dan een bepaald bedrag storten en de gemanumiteerde moest lid worden van een kerkgenootschap. Onderstaand tabel geeft een beeld van de toename van het aantal leden der kerkgenootschappen in het jaar 1853 mede als gevolg van manumissies verleend in dat jaar.

Overzicht der verhandelingen genoemd onder E-Erediensten 1853

Hervormde Christelijke gemeente	150 ledenmaten aangenomen	114 op belijdenis	36 op attestatie*	Heilige doop aan 175 kinderen en 4 bejaarden	Geallimenteerden totaal 23
Evangelisch-Lutherse Gemeente	50 als ledematen aangenomen	50 op belijdenis	4 op attestatie*	Heilige doop aan 119 personen	Geallimenteerden totaal 11
Hervormd-Lutherse Gemeente	Geen wijzigingen t.o.v. vorig jaar				
Moravische Broeder gemeente Aan de gemeente was een negerschool verbonden	Totaal aantal leden 19.419	Toegenomen met een aantal van 447	Kerken gebouwd op plantages Annazorg en Warapakreek	9.651 v/h totaal aantal leden was gedoopt en 8.922 genoot voorbereidend onderwijs op de doop	846 reeds gedoopten waren wegens zware overtreding buiten de kerkgemeenschap gesteld tot ze hun gedarg hadden verbeterd
Rooms katholieken	7.340 personen: 1.330, vrijen en 6.010, slaven				
Israëlitische	Ned-Portugees: 684 leden	1 en 12 strefte gevallen en 2 geboorten	Ned-Israel: 20 sterfte gevallen		KoloniaalVerslag hoofdstuk E.1854: 7, 8

*Betekenis van attestatie is op voorspraak van. Bron: Verslag over het beheer van de staat der Kolonien 1854 no 2 : 7,8

Uit bovenstaand verslag (1854) is de rol van de kerk bij de beïnvloeding van gemanumitteerden duidelijk te herkennen. Het huwelijk onder de gemanumitteerden neemt enigszins toe, dit gebeurt voornamelijk op aandrang van de Moravische Broeders. De overheid verleende haar volle ondersteuning aan de kerken en zag hun handelingen naar deze groep als onderdeel van hun cultuurbeleid. Een kort overzicht geeft het volgend beeld over de toestand van gemanumitteerden in 1853. Het totaal aantal vrije personen was 13.793. hiervan behoorden 116 mannen en 212 vrouwen tot de gemanumitteerden van dat jaar. Uit deze groep zijn 52 huwelijken voltrokken in de kerk (Verslag over het beheer van de staat der Koloniën, 1854 no 2 : 7, 8).

De kerk houdt ongelijkheid tussen vrijen in stand

Bij privérelaties tussen gemanumitteerden en blanken met een belangrijke positie (directeuren en plantage eigenaren) gedoogd de kerk samenwonen. Het kwam echter ook wel voor, dat de vrouw werd geschorst, terwijl de hooggeplaatste blanke niet aangesproken werd (Lamur H. E e.a. 2009: XXXV). Op gemanumitteerden, die lid waren van de kerk en onderling een privérelatie hadden werd door de kerk een bepaalde druk uitgeoefend. Dit varieerde van aandringen tot huwelijk of verbond tot waarschuwing en of uitsluiten van de mensen als lid van de kerk, totdat aan de eis werd voldaan. Volgens Boldewijn, Lamur en Dors (2007: XII, XIII) kwam het ook voor, dat zeer toegewijde dienaren werden geschorst of uitgesloten als bleek dat zij geen controle konden houden over mensen die pas tot de geloofsgemeenschap waren toegetreden. Sommige van de nieuwe leden taptten,- dat bleek achteraf - bovendien nog uit het cultuurvaatje van hun Afrikaanse gebruiken, dit werd hun dan ernstig aangerekend.

De vraag is of ze geen controle hadden of dat ze het gedoogden vanwege het meervoudig bewustzijn met betrekking tot religieuze beleving. In de kerkboeken kwam dan te staan wat hun overtredingen waren, welke sancties daarop stonden en onder welke voorwaarden zij weer konden toetreden tot de geloofsgemeenschap (Lamur, H. E e.a. 2009: IV-XII).

Dat sommige gemanumitteerde vrouwen stelling namen tegen de verregaande bemoeienis van de kerk blijkt uit het volgend verslag. Een zekere Maria Cathrintje werd in maart 1832 tot medewerker van de zendeling gekozen. Ze was tevens de vrouw van M. M. J Kemper, directeur van plantage Ma Retraite. In juni 1834 werd Maria op beschuldiging van het bedrijven van afgoderij, uitgesloten door de kerk. Onmiddellijk daarop verbrak zij de relatie

met de EBG kerk en ging over naar de Lutherse kerk. De zendeling vermeldt in zijn verslag dat Maria tot 1852 nog steeds lid was van de Lutherse gemeente (Lamur, H. E. e.a. 2009: 4). Dit is een voorbeeld van hoe het meervoudig bewustzijn met betrekking tot cultuurverhoudingen in de praktijk werkt. Deze vrouw bepaalt zelf wat haar culturele identiteit zal zijn en hoe zij verder gaat. Ze laat niet toe dat een waarde oordeel wordt gegeven over haar cultuurbeleving. Over de reactie van haar partner wordt niets vermeld. Voor haar is de relatie met hem belangrijk - gezien zijn positie - voor het ontwikkelen van een autonome status. Om haar doelen te bereiken, moet de opgelegde associatie met de EBG kerk wijken. Ze verruimt het voor een kerk die daar geen moeite mee schijnt te hebben. Ze geeft zelfs haar positie als medewerker van de zendeling op.

Positieve invloed van de kerk

Enkele invloeden van de kerk die als gematigd positief kunnen worden aangemerkt, zijn het leren lezen en schrijven in de Nederlandse taal, het aanleren van vaardigheden en de werkstelling in de werkplaatsen van de kerk. Ook uit dit voorbeeld blijkt de samenwerking tussen kerk en staat om het leven van gemanumiteerden te beïnvloeden. Vanaf de afschaffing van slavernij, *In 1863 zijn grote groepen niet-Nederlanders Nederlands staatsburger geworden en de koloniale cultuurpolitiek moest de realiteit in overeenstemming brengen met het staatkundig ideaal: van die niet-Nederlandse inwoners van Suriname zo snel mogelijk vertrouwd maken met het Nederlands (Koloniaal Verslag 1864: 80, 81).*

De tekst naast onderstaande foto beschrijft een concreet voorbeeld van hoe de vrouwen door het meervoudig bewustzijn ten aanzien van cultuur ook voordeel konden halen uit hun relatie met de kerk. De taal hadden ze nodig voor hun verdere ontwikkeling als vrije persoon. .

Riquets, Jaqueline, puur Negerin. Leeftijd 24 jaar. Ze heeft vroeger gewerkt op een plantage in Commewijne. Op dit moment is ze fruitverkoopster in Paramaribo. Ze spreekt Nederlands, kan lezen en schrijven. Dit heeft ze geleerd op een school van de Moravische Broeders (Hernhutters) . (1883)

<http://bukubooks.wordpress.com/les-habitants-de-surinam/les-negres-sedentaires>

Over de praktijk van de koloniale cultuurpolitiek doet de ambtenaar van Heeckeren het volgende verslag:

Deze beleidsbeslissing was niet ingegeven door het besef van de noodzaak van de sociale emancipatie van het grootste deel van de bevolking, maar vanuit het rechtzetten van een vergissing. Het onderwijs aan de vrije bevolking karakteriseerde Van Heeckeren dan ook als gebrekkig en ongenoegzaam, maar ook niet beantwoordende aan de grootte der populatie. De situatie was dus nauwelijks anders dan een eeuw eerder. Vrijgelaten zwarten, vrijgeboren gekleurden en blanken zouden formeel over dezelfde rechten moeten beschikken, maar in de praktijk bleef de blanke elite haar afgeschermd klassenpositie strikt handhaven (Koloniaal Verslag 1864: 80 - 81).

Ondanks al deze ogenschijnlijk positieve zaken waren er ook beperkingen voor vrouwen. Ultimo 1855 bedroeg het aantal scholen te Paramaribo twintig, waarvan tien voor jongens en drie voor meisjes. Ze bestonden uit één hoofdschool en twee stadsarmenscholen (1 jongens en 1 meisjes), zestien particuliere scholen en één bewaarschool. Het aantal leerlingen bestond uit 791 jongens en 608 meisjes, hiervan kregen 351 kosteloos onderwijs, 289 jongens en 180 meisjes (Vlier, M. L. E 1863: 121-123, 185, 186).

Analyse

Hoewel de overheid niet rechtstreeks in de sociale interactie participeert, schept zij wel de voorwaarden dat het tot stand komt en zich verder ontwikkelt. In privé, werk en georganiseerd verband, merken wij dat het initiatief zowel van gemanumiteerde vrouwen als blanken kan uitgaan. Etnische barrières vervagen dan tijdelijk. Deze relaties moeten leiden tot garanties voor vrijheid, erkenning als mens, loon en een zekere mate van ontwikkeling voor de gemanumiteerde vrouwen.

Na de manumissie zullen de vrouwen, die een werkrelatie aangaan betaling ontvangen voor hun diensten. Voor wie wel een privérelatie aangaat, is de erkende status een belangrijk winstpunt. Voor beide groepen (met of zonder privérelatie), is de mogelijkheid op erfenis ook inbegrepen.

Indien wij de in dit hoofdstuk genoemde vormen van interactie toetsen aan de kenmerken van hybriditeit, kan gesteld worden dat uit al de relaties van gemengde etnische groepen, nieuwe cultuurgebruiken-, naast originele en nieuwe ontwikkelingskansen zijn ontstaan. Hierdoor kunnen de gemanumiteerde vrouwen afhankelijk van de specifieke situatie waarin zij

verkeren, een keuze maken of zij één van de culturen laten prevaleren of aan de mengvorm de voorkeur geven. Het hoofdmotief is dan ‘wat zal mij het meest voordeel opleveren’? Soms kiezen zij ervoor mee te gaan met de eis van de samenleving, die op Europese normen is gestoeld. In de gevallen waar zij dat niet doen gaan zij hun eigen weg en aanvaarden de consequenties daarvan. Deze weg is vaak gebaseerd op de Afrikaanse- of in de nieuwe situatie ontwikkelde normen.

Het meervoudig bewustzijn stelt hen in staat om pijnlijke emotionele zaken een plek te geven en omwille van de toekomst te adapteren wat nodig is om verder te kunnen in de nieuwe situatie en er het beste uit te halen.

- In het geval van de dochter die haar moeder vrij wil kopen en haar moet overhalen om zich te laten dopen - hetgeen uiteindelijk lukt - kan gesteld worden, dat het dopen wordt getransformeerd tot slechts een uiterlijke, administratieve handeling die toegang geeft tot het groter doel: de manumissie. Er is dus geen universele interpretatie voor dopen, partijen geven er hun eigen betekenis aan.
- Met betrekking tot het aangaan van de relaties met Joodse mannen - hoe de kerk of de overheid dat ook wil omschrijven - biedt de relatie gemanumitteerde vrouwen verschillende alternatieven en wordt een soort overlevings- of ontsnapingsstrategie. De vrouwen doen er hun voordeel mee.
- Ook het aanleren van de Nederlandse taal op structurele wijze en het aanleren van nieuwe vaardigheden passen in het kader van ontwikkelen van een meervoudig bewustzijn. Beide zaken zijn nodig om de kwaliteit van diensten die zij aanbieden af te stemmen op wat de markt vraagt. Ontwikkelingen worden dus niet opgevat als positief of negatief, maar de keuzes die gemaakt worden dragen bij aan het vinden van een balans.

Met betrekking tot het pad op weg naar nieuwe identiteit en een autonome status blijkt dat factoren als etniciteit, religie en cultuur sterk naar voren komen, als het gaat om identiteitsvorming.

- Het sociologische aspect bijvoorbeeld brengt bij de relatie met de Joodse mannen meestal met zich mee dat de vrouwen en hun kinderen toetreden tot de Joodse gemeenschap en op grond daarvan hun leven naar Joodse gewoonten en tradities moeten gaan inrichten.
- Bij het antropologisch aspect is de factor erkenning als mens belangrijk. Dit wordt gespecificeerd door het kunnen toetreden tot kerkgenootschappen, vanwaaruit de

gemanumitteerden weer vaardigheden aanleren om zich tegen een vergoeding ten dienste te stellen van de totale gemeenschap.

- Het economische aspect laat zien dat de kansen tot ontwikkeling ongelijk blijven voor vrouwen in relatie tot blanken en gemanumitteerde mannen en jongens. Toch laten de vrouwen zich niet uit het veld slaan. Vooral privérelaties - in concubinaat of gehuwd - bieden hun de beste garanties om economisch vooruit te gaan. De werkrelaties bieden ook redelijke kansen tot vooruitgang. Ze stellen hen in staat om vanuit hun nieuwe positie met invloedrijke mensen in contact te komen, dit kan mogelijk leiden tot het bedingen van een beter loon en garantie voor regelmatig inkomen.

Autonoom handelen

Ook hier spelen de factoren religie en cultuur een belangrijke rol. Een sprekend voorbeeld is dat van de gemanumitteerde vrouw Maria Catharintje, die kiest voor samenleven met een blanke directeur van plantage Ma Retraite. Ter verkrijging van haar manumissie was ze aangesloten bij een kerkgenootschap. Na beschuldiging van afgoderij verbreekt zij de relatie met het kerkgenootschap en sluit zich aan bij een andere kerk, omdat je volgens de wet wel ergens aan gesloten moet zijn. Ze blijft haar doel scherp voor ogen houden, maakt een keuze uit de alternatieven die er zijn en beslist zelf wat zinvol is om haar leven verder in te richten.

Vanuit de mondelinge overlevering (interview met Mw. M. J. P Buiksloot) leren wij, dat bij de wasvrouwen het autonoom aspect ligt in het feit dat ze kiezen om na de manumissie een vaardigheid die ze al beheersen te continueren om zo hun leven inhoud en zin te geven. Ze schakelen over naar een vorm van professionaliteit omdat zij na de manumissie zelf de nodige investeringen doen.

Indien zij op zichzelf gaan wonen, wordt het werk op een nieuwe locatie verricht. Er moet een speciale ruimte worden opgezet en ingericht met specifiek daarvoor geschikte attributen. Uiteindelijk beheersten zij de dienstverlening op dit gebied.

De strategieën

Wij kunnen vaststellen of de vrouwen door strategisch handelen de juiste keuzes hebben gemaakt om hun doelen te bereiken. (*De keuze uit mogelijke wegen en middelen teneinde doelstellingen te realiseren* (<http://www.encyclo.nl/lokaal/10172>).

- De bewuste keuzes die gemanumitteerde vrouwen maken bij het aangaan van privérelaties hebben geleid tot vrijheid, erfenis en het creëren van toekomstperspectief.

- Het voldoen aan gestelde eisen van de overheid en de kerk heeft geleid tot vrijheid en kansen tot ontwikkeling. Hierbij hebben zij hun eigen interpretatie gegeven aan deze handelingen die verbonden waren aan de eis. Bijvoorbeeld het voldoen aan de eis tot dopen.
- Bij relaties met blanken in georganiseerd verband; waar zij niet aan de eis van de kerk wilden voldoen, hebben zij op autonome wijze een eigen richting gekozen. Het veranderen van het lidmaatschap van de kerk. (van EBG kerk naar Joodse Synagoge/ van EBG kerk naar hervormde kerk).
- Het netwerken binnen een familie bij het aangaan van zakenrelaties en kettingmanumissies. Het netwerken heeft gezorgd voor geregelde inkomsten. Het op verschillende tijdstippen vrijkopen van verschillende generaties familieleden kan gezien worden als bewustwording en een eigen bijdrage om het recht op de vrijheid als mens kunnen beleven.

2.3.4. Relatie tussen vrije kleurlingen en tot slaafgemaakten

Volgens Hoogbergen en Ten Hove (2001: 315, 316) vertoont deze relatie een heel ander beeld dan men aanvankelijk zou verwachten. Zij vermelden het volgende:

- uit de emancipatie registers van 1863 blijkt dat niet alleen blanken slaven hadden
- rond deze periode was het overgrote deel van de slaven eigendom van een gekleurde of zwarte eigenaar.

De auteurs onderbouwen hun bewering door te wijzen op het feit dat uit de registratie boeken is gebleken, dat heel wat gekleurde en zwarte inwoners van Paramaribo in 1863 een schadeloosstelling hadden ontvangen voor hun slaven. Exacte cijfers kunnen ze niet aangeven omdat de registratie geen aandacht besteedt aan huidskleur.

Het gaat volgens de auteurs in deze gevallen vaak niet om de traditionele meester-slaaf relatie, maar om voorbereiding tot kettingmanumissies. Ter illustratie het volgend voorbeeld. De slaven van eigenaar Willem Vlijtman, - zelf gemanumitteerd in 1840 - woonden elders in Paramaribo en gingen waarschijnlijk van daaruit dagelijks naar het werk.

Een andere manier om zicht te krijgen op de relatie tussen vrije kleurlingen en tot slaafgemaakten is de Doe prey. Het voorbeeld van deze activiteit is voor deze studie van belang, omdat het laat zien hoe gemanumitteerde vrouwen op cultureel gebied omgaan met uitdagingen die moeten leiden tot de nieuwe identiteit en de autonome status. Literatuurstudie heeft aangetoond dat auteurs verschillende accenten benadrukken bij het beschrijven van de

Doe Prey. Een belangrijk punt dat bij alle auteurs naar voren komt, is dat het gaat om tonen van macht en onderlinge competitie tussen de leiders van de verschillende Doe's.

De Rooms-katholieke priester Rikken doet in zijn krantenfeuilleton¹⁷, *Ma Kankantri* (2010) verslag over een Doe prey. Hij benadrukt de sociale activiteiten tijdens de Doe waarbij gekleurde meesteressen op een bijna amicale wijze omgaan met tot slaafgemaakten, die hen toebehoren.

Hilde Neus en Lady van Putten (1799 - 1839: 28, 29) beschrijven de manier waarop de Doe prey door de kunstenaar Gerrit Schouten wordt weergegeven. Hij benadrukt in zijn diorama¹⁸ een aspect van de Doe prey waarbij met toestemming van de Sisi (eigenares of leidster van de Doe prey), tot slaafgemaakten soms wettelijke vastgestelde kledingvoorschriften overtreden. De slaaf die bijvoorbeeld de rol van koning of belangrijke raadsheer vervult tijdens de Doe, trekt westerse kleding, kousen, schoenen en sieraden aan. Dit was bij wet verboden en er stond zware straf op overtreding (Schiltkamp en De Smidt, 1973: 820). Deze rol werd daarom bij voorkeur aan gemanumitteerden gegeven, omdat ze vrij waren in hun manier van kleden.

De cultureel-antropologe, Trudi Martinus Guda (2005: 74-77) benadrukt in haar publicatie dat de Doe prey ook werd ingezet als politiek instrument in handen van de koloniale elite. Als voorbeeld haalt ze aan dat Gouverneur R. F van Landsberge, als enige hoge gezagsdrager in de kolonie, openlijk optrad als beschermheer van de Doevereniging *Boenhatti gi ondrofeni* die in Paramaribo was gevestigd. De Doe stond onder leiding van Sisi Kwasiba Mofina, die optrad als presidente. Ze speelde een belangrijke rol in de Surinaamse politiek en besliste over het lot van veel vooraanstaande mannen en vrouwen.

Ook planters, die vaak op gespannen voet leefden met gouverneurs spoorden Sisi's aan tot het oprichten van Doeverenigingen op hun plantages. De leden van de verschillende Doeverenigingen hadden tot taak elkaar te bespieden, om vervolgens op de Doe prey de tegenstander te kunnen bekritisieren en belachelijk maken.

¹⁷ Bijdrage aan een dag- of weekblad, die gewoonlijk in een speciaal kader of onder aan de pagina (bijv. onder een streep) wordt afgedrukt. De inhoud kan zeer gevarieerd zijn, maar behoort gewoonlijk niet tot de normale nieuwsvoorziening van de krant. Tegenwoordig past men de term vooral toe op romans of novellen die op deze manier in afleveringen verschijnt (<http://www.encyclo.nl/begrip/feuilletonschijnt>).

¹⁸ Een diorama (ook: kijkkast) is een (vaak museale) opstelling waarbij voorwerpen zodanig staan opgesteld dat er een indruk van een mogelijke werkelijkheid wordt getoond (<http://www.encyclo.nl/begrip/diorama>).

Vormgeving op cultureel gebied

De verdere beschrijving van interacties tijdens de Doe prey komt van priester R. F Rikken. Deze beschrijving leent zich het best om de hybriditeit zoals door Gilroy omschreven zichtbaar te maken. De beschrijving laat ook zien dat er nieuwe elementen in Suriname zijn toegevoegd aan de danspartijen en het zangspel (Banja) zoals bekend was bij personen uit Afrika, dit alsgevolg de slavenstatus en de interactie met mulatten, blanken en tot slaaf-gemaakten in de kolonie. De Doe was daarom niet slechts een danspartij van een vereniging, maar ook een gelegaliseerde ontmoeting tussen vrijen en onvrijen.

Voor gemanumitteerde vrouwen - meestal mulattinnen - lag de uitdaging in de wijze waarop zij hun cultuurbeleving moesten inrichten. Ze konden proberen om de band met beide groepen waar ze uit voortkomen te koesteren, terwijl ze hun blikken richten naar de toekomst. Voor de blanken past de volgende beschrijving bij hun visie op de Doe Prey.

Want zo er iets door de slaven van hun geboortegrond was overgebracht naar Suriname, dan voor zeker de wilde hartstocht voor spel en dans, die door de staat van algehele afhankelijkheid, waartoe zij gebracht waren, niet verminderd of uitgeroeid was. Geen groter genot was er dan ook voor hen denkbaar dan eens te mogen 'spelen' zoals het heette. Op de plantages werd hiertoe met nieuwjaar of in de week daaropvolgende, en bovendien nog drie- of viermalen door het jaar gelegenheid geschonken (Rikken, R. F 2010).

Dat vrije, gemanumitteerde vrouwen vaak een leidende rol vervullen bij deze activiteit, die afhankelijk van de locatie weer anders geïnterpreteerd wordt is duidelijk evenals de band die alsgevolg hiervan tussen de vrouwen en hun slaven ontstaat.

Competitie en animositeit in de Doe prey

Er blijken twee vormen van competitie en animositeit te bestaan in de Doe prey.

- 1) tussen de Doe van de stadsslaven versus de Doe van de plantageslaven
- 2) tussen de Doeverenigingen in de stad

De Doe's der stadsslaven lokten natuurlijk de naijver uit van die der plantages en omgekeerd. Hierdoor ontstonden de Foto-Doe, die in haar gezangen het beginsel verdedigde, dat alle beheer en alle luister van de stad Paramaribo uitging.

Bij de Pranasi-Doe, werd bezong over hoe belangrijk bloeiende plantages waren voor de kolonie en de stad kreeg het verwijt, dat zij zonder de plantages niets zou zijn. Zo werd over en weer met verwijten geslingerd en kon men daaruit een sfeer van verbittering proeven.

Geen wonder dat vanwege al de bovenaangehaalde spanningen die voortvloeien uit het competitie element van de Doeverenigingen, de overheid deze in 1814 en 1828 op straffe van betalen van boete had verboden (Schiltkamp en De Smidt, 1973: 1322 - 1325).

De hartstocht, waarmede men echter aan deze verenigingen vasthield, leidde er wederom toe haar onder de algemene naam van 'Baljaar-partijen' vrijheid van handelen te geven, mits zij zich van een schriftelijk verlot der bevoegde autoriteiten voorzagen (Rikken, R. F 2010).

Ook in de stad was er een grote competitie onder de verschillende Doeverenigingen, dit kon je vaak reeds merken in de namen van de vernigingen. *Boen nem de gi grani, Een goede naam is eervol; - Boen nem na wan sanni, Een goede naam is een goede zaak; - Misgeene, Afgunst; - Falsi lobi, Valse liefde; - Vertrouwminsi (-soema no de moro), Vertrouwde mensen bestaan er niet meer.* De beschermvrouwen van deze Doe's behoorden niet altijd tot de gemanumitteerden, maar konden ook blanke vrouwen zijn, uit de meer aanzienlijke stand. Dit verklaart zowel de grote naijver van deze verenigingen onderling als de grote pracht, die bij de uitvoeringen tentoongespreid werd.

De Doe van Sisi Bouman versus de Doe van Misi van Balen

(Uitwerking en effecten van een Doe)

Achtergrondinformatie over de Sisi en haar rol als eigenares van de Doevereniging

Mevrouw Bouman was de echtgenote van de eigenaar van Groot Marseille, een bloeiende plantage aan de Cottica - in de wandeling Jacobie genoemd - ook bezat ze een aantal van driehonderd slaven. Ze was de sisi van de foto Doevereniging Misgeene. Via haar man die ook administrateur was van acht andere plantages en beheerder over de plantage Potribo, - door de slaven Goejaba genoemd - had ze dus grote invloed. Haar echtgenoot was geen voorstander van haar betrokkenheid bij het organiseren van de Doe prey. Hij zag het als een gelegenheid waarbij zijn vrouw zich teveel met slaven bezighield. Ze hield zich daarom alleen tijdens zijn afwezigheid - wanneer hij op plantage inspectie was - met de Doe bezig.

Rikken omschrijft haar als volgt:

Een knappe kleurlinge van dertig jaar met een rijzig postuur, goedgevormd met fijn besneden gezicht, waarin heldere gitzwarte ogen straalden. Zij was een goedopgevoede, levendige maar zeer eerezuchtige en vooral ijverzuchtige persoon. *In de Keizerstraat, even voorbij de Klipsteenstraat stond het grote, fraaie huis, dat mevrouw Bouman bewoonde* (Rikken, R. F 2010). Misi van Balen was de vrouw van de eigenaar van Pranasi Prinspari (Kempen van Michiel, 2002: 263).

Vorbereidingen voor de uitvoering van de Doe

Ter voorbereiding ontvangt Mw. Bouman in het bijzijn van haar vriendinnen haar slaven die tevens leden zijn van de Doe. Dit vindt plaats in de schitterend verlichte benedenzaal van haar huis. Ze was westers gekleed, had dure sieraden aan en droeg schoenen, die zij liet rusten op een voetenbank. De leden van de Doe waren vooral vrouwen. Bij het binnenkomen groeten zij haar op traditionele wijze in het Surinaams met een daarbij behorende beweging: *Navoen (goedeavond) sisi, klonk herhaaldelijk de avondgroet der binnentredenden, telkens van een kossi vergezeld, waarna de groet voor elk der aanwezige dames herhaald werd eveneens met een kossi (kniebuiging).* Ze nemen dan plaats op de voor hun bestemde banken. Ook de enkele mannelijke leden brachten op aparte wijze een avondgroet, ze streken de voeten beurtelings hoorbaar over de vloer en zochten een plaatsje in de achtergalerij (Rikken R.F. 2010).

Na deze ceremonie sprak Mw. Bouman de leden toe, in vrij amicale bewoordingen, en gaf aan wat het motief van de bijeenkomst was. Ook verdeelde ze de taken en rollen van de deelnemers aan de Doe. Volgens de traditie van tot slaafgemaakten betuigden zij tussendoor afwisselend hun instemming of toonden ze hun afkeuring met betrekking tot hetgeen Mw. Bouman naar voren bracht.

‘Mati’ (vrienden), begon mevrouw Bouman met iets scherps in haar anders klankrijke stem, ‘zolang Misseene bestaat, heeft nog niemand getracht ons naar de kroon te steken. Maar laatstleden zondag heeft men ons niet alleen onze gevestigde roem willen ontroven, maar men heeft ons zelfs’ - hier werd zij geestdriftig en begonnen de tot hiertoe rustig op haar schoot liggende handen een wild gebarenspeel - ‘op het gevoeligst willen treffen: den poti wi na singi, men heeft een schimplied op ons gemaakt en gezongen!’ Een afkeurend gemompel en enkele woorden van verbittering werden gehoord, waarop zij met heftigheid vervolgde (Rikken, R. F 2010).

Na deze ceremoniën en introductie gaat de sisi over tot het geven van instructies.

We zullen dus allen zingen, wat we reeds gerepeteerd hebben en Lodrika heeft haar antwoord voor Falsi Lobi reeds klaar. Kom, mi goedoe, laat eens horen, wat je hebt.’ Lodrika, zwierig in haar wijde rokken gekleed, trad voor haar meesteres, maakte een kossi, nam haar zakdoek in de hand en daarmee wuivende begon zij te zingen.

We kunnen uit bovenstaande passage vaststellen, dat reeds bij de voorbereiding zowel Afrikaanse als Europese elementen van cultuur elkaar afwisselen in de interactie tussen de Sissi en de leden van de Doe. Ook zien wij hoe de machtsverhouding op bepaalde momenten vervaagd en dat haar slaven dat op prijs stellen. Een andere passage waaruit het dubbele bewustzijn ten aanzien van cultuurbeleving tot uiting komt is bij de voorbereiding van het muzikaal gedeelte van de Doe.

‘Mati’, we moeten zorgen de volgende week een schitterend figuur te maken. Ik heb de beste muzikanten gehoord. Ik heb iemand naar Kroekau (plantage Wederzorg in de Commewijne) gezonden om basi Dada en Kwassie te ontbieden, want zij staan bekend als de beste en fijnste spelers.

Nog een voorbeeld van het tijdelijk vervagen van machtsverhoudingen is bij de rol en taakverdeling tijdens de Doe. Deze rolfiguren moesten vaak de tegenpartij bespottelijk maken tijdens het spel.

Ta Kwamina’, sprak zij lachende, tot grote vreugde der anderen, een hoogbejaarde, doch flinke neger, toe: ‘Jij zult bij deze gelegenheid de koning wezen.’ Ta Kwamina maakte bij het horen van deze eervolle benoeming enige dolle sprongen, onder het daverend gelach der aanwezigen. ‘Ta Geluk zal fiscaal zijn’, zeide zij tot een andere minder bejaarde oude neger. ‘Baron zal dokter zijn’, voegde zij een jonge flinke slaaf toe. ‘Kwamina en Princes tata en mama, en Amba pikienmama van de Doe zijn.

Tenslotte geeft zij de logistieke instructies aan de deelnemers van de Doe. Hieruit blijkt ook wie de tegenpartij is op wie de Doe gericht is.

We beginnen precies om acht uur, daarom moeten allen hier zaterdagavond om zeven uur tezamen komen, en trekken dan in optocht door de Klipsteenstraat, de Heerenstraat en de Gravenstraat langs het huis van mevrouw Van Balen naar het feestterrein voorbij het hospitaal. Elk die van zijn misi een lantaarn te leen kan krijgen, moet deze meebrengen (Rikken, R. F 2010).

Analyse van de Doe

Op grond van de belangrijke kenmerken van hybriditeit, zoals; de identiteit van een groep of individu, of de creatieve activiteit, die voortkomt uit de interactie van twee verschillende samenlevingen of culturen, kan de volgende analyse gemaakt worden.

- Bij het taalgebruik van Misi Bouwman is duidelijk dat zij zowel de taal van de Europeanen, als de taal die de tot slaafgemaakten hebben ontwikkeld en spreekt.

Ook heeft zij de zang, dans en spelcultuur (Banja)¹⁹, die volgens de auteurs ook bekend is in Afrika op een aangepaste wijze in de Doe prey kunnen voortzetten tijdens de slavernijperiode in Suriname.

- Misi Bouman heeft het meervoudig bewustzijn ontwikkeld om zowel met de Afrikaanse als Europese cultuur en machtsverhoudingen om te gaan en aan te geven wat zij waardeert, wanneer en waarom. Door de keuze voor de beste zwarte muzikanten, de stijl van de muziek en de entourage rondom de Doe benadrukt ze het zwart zijn in de nieuwe samenleving.
- Door haar kleding, haardracht en taalgebruik en de zekere afstand tussen haar en de tot slaafgemaakten op bepaalde momenten benadrukt zij het Europees zijn in de nieuwe samenleving.
- Ze geeft nergens aan of ze iets als positief of negatief ervaart, maar maakt haar keuzes en vindt zo een balans om te doen wat volgens haar zinvol is.
- De muziek wordt zowel door blanken als zwarten ingezet om bevrediging te geven in verschillende situaties, dit typeert dan ook het modernisme; muziek als universeel middel om doelen te bereiken. Dit kenmerk draagt bij aan nationale en internationale erkenning dat mensen ook als ze in diaspora leven, zich door hun eigen aard mogen onderscheiden zonder zich daarover te schamen.

De nieuwe identiteit

Het sociologische aspect

Misi Bouman, de mulattin en leider van een foto Doe voert een competitie met Misi van Balen, leider van een Pransi Doe. Ze zijn beiden vrouwen van blanke mannen. Ze is eigenares van een plantage en van slaven, dit bepaalt mede haar imago. Hierdoor onderscheidt zij zich van sommige vrije mulattinnen en van de mulattinnen die nog in slavernij verkeren. Haar gedrag wordt volgens het verhaal van Rikken, mede bepaald door haar kinderloos huwelijk en eenzaamheid, vanwege het feit dat haar man vaak maandenlang weg moet voor zijn werk. Door de leiding van een Doe op zich te nemen kan zij ook haar macht over tot slaafgemaakten en ten opzichte van andere Doe- eigenaressen tonen.

¹⁹ Banja dans: II. **banja**' (de, -'s), wereldlijke dans van Afrikaanse oorsprong. *De banja was vermoedelijk in oorsprong een zuiver seculiere dans, ook al wordt aan het begin, zoals tot nog toe bij alle seculiere dansen, zelfs in de stad*, de toestemming van de gronmama [S, godin van aarde] gevraagd* (Enc.Sur. 17). - Etym.: C&L vermelden 'banga' voor het E van Guyana en Jamaica en wijzen op gelijkenis met een Westafr. woord. Oudste vindpl. voor Sur. Van Schaick 1866: 159. In de Para* is het nu een vrouwendans waarbij met hoofddoeken wordt gezwaaid (Wooding 524). - Syn.: banjadans* ([http://www. Etymologie bank. nl/trefwoord/banja](http://www.Etymologiebank.nl/trefwoord/banja)).

Het antropologisch aspect

Misi Bouman stelt zichzelf centraal, maar geeft ook rollen aan haar slaven, waardoor zij in elk geval tijdens de Doe erkenning krijgen als mens.

Het economische aspect

Misi Bouman heeft waarschijnlijk uit de opbrengsten van haar plantage voldoende geld om de Doe met veel pracht en praal te organiseren. De Doe zelf levert de Misi Bouman geen inkomsten op, wel aanzien.

Strategisch handelen

Het toebedelen van rollen aan tot slaafgemaakten, die meedoen met de Doe prey is een vorm van erkenning. Dan voeren ze met toewijding de opdrachten uit, die de animositeiten tussen hun misi en anderen opvoert en de macht van de opdrachtgever manifest maakt

Een vergelijking van de drie beschrijvingen over de Doeverenigingen in relatie tot meer-
voudig bewustzijn ten aanzien van Afrikaanse en blanke cultuur en machtsverhoudingen
levert het volgende beeld.

Priester F. R. Rikken	Kunstenaar Gerrit Schouten	Antropoloog Trudi Guda
Cultuur en machtsverhouding blijken uit omgaan met -traditie, taal, muziek, zang, dans en klederdracht -Instrument om de tegenpartij belachelijk te maken -relatie van gemanumitteerde met blanke -relatie van gemanumitteerde met slaven	Cultuur en machtsverhouding blijken uit -overtreden van wettelijke voorschriften met betrekking tot kleding van tot slaaf- gemaakten -relatie van gemanumitteerde met slaven -relatie van gemanumitteerde onderling	Cultuur en machtsverhouding blijken uit -het inzetten van de Doe als politiek instrument om de tegenstander te bekritisieren en belachelijk te maken -relatie gemanumitteerden met blanken -relatie blanken onderling

Hoofdstuk 3 Hybriditeit in de Surinaamse praktijk

In dit hoofdstuk wordt na onderzoek en door middel van toepassing van het concept van Paul Gilroy, *Black Atlantic Modernity and Double Consciousness*, en door toepassing van de historische hulpwetenschap genealogie getracht een reconstructie te maken van het leven van drie gemanumitteerde vrouwen en hun nazaten tot het vierde geslacht. Er wordt specifiek gekeken naar de volgende aspecten:

- 1- omstandigheden tijdens de manumissie verlening
- 2- de persoonlijke en gemeenschappelijke uitdagingen
- 3- de toegepaste strategieën en de perspectieven die daaruit voortvloeiden voor de vrouwen en hun nazaten.

Uit twee onderzoeksresultaten over Suriname is gebleken dat vrouwen oververtegenwoordigd waren bij de verlening van manumissie. Brana-Shute (1985: 45-46) die over de periode 1760-1828 onderzoek deed, schat het aantal gemanumitteerde vrouwen op 62,5%. Ten Hove en Dragtenstein, die onderzoek deden over de periode 1832-1863 maken een schatting van 64,5% (2007; 28). Dit verschijnsel van oververtegenwoordiging is overigens ook zichtbaar in andere delen van de Amerika's waar het systeem van slavernij - gekoppeld aan manumissie - voorkwam. Hoewel de manumissies die in dit hoofdstuk besproken worden dateren uit vrijwel dezelfde periode, zal blijken dat sommige uitdagingen ongeveer van dezelfde aard zijn, terwijl er ook specifieke uitdagingen zijn. De vrouwen banen echter ieder op eigen wijze een weg voor zichzelf en de nazaten. Voor het onderzoek en de beschrijving van hoofdstuk 3 zijn de volgende subvragen geformuleerd;

- welke belemmeringen is de gemanumitteerde vrouw tegengekomen (juridisch, economisch, cultureel, sociaalmaatschappelijk, religieus, geografisch)?
- welke strategieën / mogelijkheden heeft ze toegepast om een oplossing te vinden?
- welk effect heeft dit op haarzelf en haar nazaten gehad?

In de vorm van een narratief, met tussentijdse analyses, wordt getracht een reconstructie te maken van het leven van drie vrouwen en hun nazaten.

Een belangrijk aspect, welke bij manumissie en de verdere ontwikkelingskansen van de gemanumitteerde vrouwen (en mannen) niet uit het oog verloren mag worden, heeft betrekking op de etnische kenmerken die gebruikt werden om de tot slaafgemaakten aan te duiden, zowel in hun levensfase als tot slaafgemaakte, als in de fase van gemanumitteerde. Het grootste deel van de vrouwen was mulattin.

- De eerste vrouw is Magdalena Elisabeth Uhlenkamp, die op 5 juli 1861 manumissie krijgt.
- De tweede vrouw is Ernestina Louisa Dunkel, gehuwd Donker, aan wie op 30 mei 1861 manumissie wordt verleend.
- De derde vrouw is Johanna Margaretha Denz, die op 31 oktober 1862 haar manumissie verkrijgt.

3.1. Het verhaal van Magdalena Elisabeth Uhlenkamp

Het leven als tot slaafgemaakte

De tot slaafgemaakte Elisabeth wordt geboren in 1817, als dochter van een zekere Louisa. Elisabeth is voor den vrijdom gekocht door D.M. Uhlenkamp, die zowel directeur als mede-administrateur was van plantage Vossenburg. Ze was tevens de moeder van zijn vijf kinderen (http://www.gahetna.nl/collectie/index/nt00340/a4c25f3e-8d10-42b9-88f0-3a8a994973bb/view/NT00340_manumissies/sort_column/prs_achternaam/sort_type/asc/q/zoekterm/uhlenkamp%20magdalena%20elisabeth/q/comments).

Deze geschiedenis speelt zich af op de plantage Vossenburg, te Boven Commewijne. De negernaam van de plantage was Moksdivroe (Surinaamsche Almanak 1834: 28). De plantage telde in de tweede helft van de negentiende eeuw drie vrije personen en in totaal tweehonderveertig onvrije personen of tot slaafgemaakten. Het aantal akkers van de concessie bedroeg 2.900 vierkante meter en werd beplant met suikerriet. De verwerking van suikerriet tot halffabriekaat, klaar voor verscheping vond ook plaats op deze plantage (Almanak voor Nederlands West-Indische bezittingen en de kust van Giunea, 1853: 72-95). Om aan te geven hoe ingrijpend de invloed is, van wetten die betrekking hebben op tot slaafgemaakten het volgende; het slavenreglement stelt, dat tot slaafgemaakte vrouwen niet door verkoop gescheiden mogen worden van hun minderjarige kinderen, het manumissiereglement is onduidelijk over scheiding van moeder en kinderen bij manumissie. Hierdoor komen tot slaafgemaakten in een nadelige positie. Vanwege deze onduidelijkheid moet Elisabeth meemaken, dat haar kinderen zeven jaar eerder dan haar - in 1854 - manumissie krijgen van D. M. Uhlenkamp (Hove, ten O en F. Dragtenstein, 2007: 441). Puur Juridisch gezien had Elisabeth in deze jaren geen of weinig invloed op hoe het leven van de kinderen zou verlopen, omdat ze nog in staat van slavernij verkeerde.

De vraag die rijst is of Elisabeth actief betrokken was bij de manumissie van de kinderen? Het antwoord hierop is niet eenvoudig te geven. Hierna volgen mogelijke opties; indien ze kennis had van de inhoud van het reglement, kan het zijn dat zij na overleg met hun vader de strategische keus maakte om hen alvast te laten manumitteren. Indien de vader bijvoorbeeld zou komen te overlijden, konden de kinderen wanneer ze meerderjarig worden alsnog hun moeder vrijkopen.

Een tweede mogelijkheid kan zijn dat de vader zich ervan wilde verzekeren, dat de moeder op de plantage waar hij werkzaam was zou blijven wonen met hun kinderen. In elk geval vormt de nieuwe situatie zowel in zijn algemeenheid als op het persoonlijke vlak voor Elisabeth zondermeer een uitdaging met juridische en sociaalmaatschappelijke dimensies.

De weg naar manumissie

D. M Uhlenkamp stond in een sterke machtspositie ten opzichte van de tot slaafgemaakte Elisabeth. Hij had ook een enorme invloed binnen het plantagewezen. Naast directeur van Vossenburg was hij ook administrateur van een achttal andere plantages. Jarenlang bekleedde hij ook afwisselend de functie van 2^e luitenant bij de schutterij in verschillende divisies. Zijn machtsgebied strekte zich ook uit op het religieuze vlak want, sinds 1834 diende hij in de functie van diaken binnen de Lutherse gemeente (Surinaamsche Almanak 1834 : 28) Ongetwijfeld heeft Uhlenkamp mede vanwege de functie in de kerk bepaald bij welke geloofsrichting Elisabeth en hun kinderen zich zouden aansluiten bij de manumissieverlening. Dit was immers een van de voorwaarden. Bij haar vrijmaking op 5 juli 1861 was Elisabeth vierenveertig jaar. Bij deze gelegenheid dient D. M Uhlenkamp een verzoek in tot naamswijziging. Het verzoek wordt goedgekeurd en Elisabeth zal verder door het leven gaan onder de naam: Magdalena Elisabeth Uhlenkamp (Hove, ten O en F. Dragtenstein, 2007: 441).

De inwilliging van het verzoek met betrekking tot naamswijziging druist eigenlijk in tegen artikel 22 van het manumissiereglement²⁰. Waarschijnlijk werd toch toestemming verleend vanwege de invloedrijke positie van Uhlenkamp. Een andere reden kan ook zijn dat met de afschaffing van de slavernij in het vooruitzicht er enige versoepeling was opgetreden met betrekking tot toepassing van het manumissiereglement.

Een andere kwestie, die deze manumissie een bijzonder karakter geeft, is het soort beroep dat wordt vermeld voor Elisabeth; zij was Landbouwster (Hove, ten O en F. Dragtenstein, 2007: 436). Te oordelen naar het beroep dat wordt vermeld bij de manumissie 'landbouwster' en het product van plantage Vossenburg, suikerriet, gaat het hier om een veldslavin, die mogelijk ook nog zwart was.

²⁰ De keuze van namen wordt opgedragen aan een college. Voornamen moet gangbaar zijn in Nederland. Familienaam mag niet zijn van de eigenaar en ook niet een die al voorkomt in de kolonie

Uit een andere bron (Lamur en Helstone, 2002:10), blijkt dat Elisabeth een Karboegerin was (kind van een negerin en een mulat), de kans dat ze een veldslavin was wordt hierdoor ondersteund. Toch blijft het moeilijk dit met zekerheid te zeggen. Het kan ook zijn dat Elisabeth betrokken was bij de kostgrond van de plantage, waar land en tuinbouw producten werden geteeld. Van belang is dat hoewel mogelijk minder in de 17^e en 18^e eeuw dan in de 19^e eeuw, de zwarte vrouwen nog altijd de huisvrouw en geliefde konden zijn van de “witte” planter.

Om enig zicht te krijgen in het verdere verloop van het leven van de vrije Magdalena Elisabeth Uhlenkamp met betrekking tot bron van inkomsten en eventueel nieuwe verblijfplaats is nader onderzoek verricht. Gebleken is, dat twee jaar na haar manumissie - op 5 september 1863 - de suiker plantage Vossenburg *met al de daarbij behorende gronden, beplantingen en gebouwen, horizontaal ijzeren suikermolen en verdere dependentien is verkocht door D. M. Uhlenkamp qq H. G. Roux* (Surinaamse Courant en Gouvernements-advertentieblad 5-9-1863). Verder onderzoek heeft ook uitgewezen, dat drie jaar na haar manumissie, op 1-12-1864 er een transport van D. M. Uhlenkamp aan M. E. Uhlenkamp is geweest. De transportakte betreft de huizen en erven aan de Rust en Vredestraat Nieuwe Wijk La.E no 138 en 139 en Oude Wijk La D no 3 en 4 (De West Indiër, Dagblad toegewijd aan de belangen van Nederlands Guyana 7-12-1864). Wij kunnen hieruit de conclusie trekken, dat Elisabeth na haar manumissie het beroep van landbouwster niet is blijven uitoefenen en dat zij naar Paramaribo is verhuisd.

Er komt een eind aan hun relatie wanneer D. M. Uhlenkamp komt te overlijden op 15 november 1867, op de leeftijd van 58 jaar. Zijn debiteuren worden uitgenodigd inzake liquidatie van zijn boedel op 27.7.1868 (De Kolonist, Dagblad toegewijd aan de belangen van Suriname 12-7-1868). Voor de vrije Magdalena Elisabeth is de vreugde van vrijheid en het hebben van bezit zeer kort, omdat zij op 30 december 1867 op vijftigjarige leeftijd komt te overlijden (Koloniaal Nieuwsblad 20-1-1868).

De oproep aan debiteuren en crediteuren tot verdeling van haar onbeheerde boedel verschijnt zowel in Nederlandse als Surinaamse kranten en bevestigt dat zij is overleden (Opregte Haarlemse Courant 13-3-1868).

Het proces van manumissie bij de kinderen

Hoewel zij zeven jaar voor hun moeder manumissie krijgen, is volgens Lamur en Helstone (2002: 10) de manumissie van de kinderen niet van een leien dak gelopen. Deze bron schetst

een beeld van de inspanningen die D. M. Uhlenkamp heeft gepleegd om zijn kinderen vrij te kopen. Uhlenkamp heeft zijn verzoek niet zoals gebruikelijk bij de Raad in Suriname gedeponereerd, maar rechtstreeks aan de in Nederland gevestigde eigenaren van de plantage Vossenburg, die tevens eigenaren waren van zijn kinderen. Hij vroeg hen toestemming om zijn kinderen te manumitteren.

Als motieven voor zijn verzoek noemt hij de liefde voor zijn kinderen en de naar zijn mening ongeschiktheid van lichtgekleurde slaven voor het verrichten van veldarbeid. Hij formuleerde zijn verzoek als volgt: Martin, oud 11 jaren, Richard oud 10 jaren, Albert oud 8 jaren, Louisa oud 6 jaren en Clarijntje oud 3 jaren, allen; ligte kleurlingen en bijgevolg voor de plantage van weinig dienst, daar geen hunner voor veldwerk mogelijk te gebruiken is (Lamur, H en H. Helstone, 2002 : 9 - 11).

Een andere bron meldt, dat Richard niet de zoon van Elisabeth is, maar van een zekere Johanna. Dit gegeven maakt in elk geval niet uit voor D. M Uhlenkamp, hij bepleit vrijdom voor al zijn kinderen (Surinaams Gouvernements en Advertentieblad 18-5-1854). Uit de manumissiedocumenten is gebleken, dat Uhlenkamp niet rechtstreeks optreedt als aanvrager van de manumissie van zijn kinderen, maar zijn collega-administrateur de hr. H. G Roux. Gelet op de initialen van D. M Uhlenkamp bestaat het vermoeden dat de oudste zoon naar hem is vernoemd. Hun eerste dochter is waarschijnlijk vernoemd naar de moeder van Elisabeth, 'Louisa'. Dit patroon van vernoemen naar, kan als een soort eerbetoon zijn en tevens dienen voor het in stand houden van familiebanden. Uhlenkamp kan waarschijnlijk niet hetzelfde pleidooi voor de moeder houden als bij de kinderen, vandaar dat zij zeven jaar later dichtbij de afschaffing van de slavernij wordt gemanumitteerd. Zij is immers niet lichtgekleurd - als wij het argument van Uhlenkamp vasthouden - en dus wel geschikt voor veldwerk vanwege haar donkere huidskleur.

Op 20 juni 1848 verzorgt Uhlenkamp ook de manumissie van Martina Maria Klamp en vraagt ook naamsverandering aan, in Martina Maria Uhlenkamp. Het is niet duidelijk welke relatie er tussen D. M Uhlenkamp en Martina bestond. Pas in september 1856 wordt positief gereageerd op dit verzoek. Voor Martina heeft het proces van naamswijziging dus zeven jaar geduurd (Surinaams Courant en Gouvernements Advertentieblad 30-9-1856). Gedurende een periode van ongeveer twee jaar treedt er een identiteitsvraagstuk op in deze familie. D. M Uhlenkamp koopt zijn kinderen voor den vrijdom.

Volgens het manumissiereglement, mag de eigenaar zijn naam niet geven aan de gemanumitteerden, waardoor zij de familienaam Uhlenburg krijgen. De drie zonen en twee dochters van Elisabeth zijn allen op één zelfde tijdstip, op 13 mei 1854 gemanumitteerd. De eerste zoon, bekend als de slaaf Martinus, is geboren in 1843 en krijgt op verzoek van D. M Uhlenkamp naamsverandering in Dirk Martinus. De tweede zoon met de slavennaam Albert, werd geboren in 1844. De derde zoon met de slavennaam Richard was acht jaar bij zijn manumissie. Hun oudste dochter had als slavennaam Louisa en was 7 jaar bij haar manumissie, zij krijgt de namen Louisa Christina mee. Hun tweede dochter had als slavennaam Clarijntje en was 4 jaar oud bij de manumissie. Zij kreeg de namen Clarijntje Johanna mee. D. M Uhlenkamp vraagt voor al zijn kinderen een naamswijziging aan in Uhlenkamp. Pas in 1856 wordt positief gereageerd op het verzoek (Surinaams Gouvernements en Advertentieblad 30-9-1856).

Omdat de ouders van Dirk Martinus, Richard Albert, Louisa en Clarijntje niet lang na de manumissie komen te overlijden, belanden Louisa en Clarijntje in de situatie van behorend tot wezen en onbeheerde boedel (Kassan Dennie, Onbeheerde Boedels en Wezen no 2694), zij zijn immers nog minderjarig. Berichten over Dirk Martinus vermelden, dat hij op 3-2-1882 het beroep van schrijver uitoefent en aandeelhouder is van de naamloze vennootschap Exelcior, welke zich bezighoudt met exploitatie en handel in goud en andere edelemetalen (Surinaams Courant en Gouvernements Advertentieblad 1882). Dirk overlijdt op 42 jarige leeftijd. Over Louisa Christina, is nog bekend dat zij gewoond heeft aan de Weidestraat in Paramaribo (Volkstelling 1921), zij was ongehuwd en overleed op 23 juli 1924 in de leeftijd van 85 jaar (De Surinamer Nieuws en Advertentieblad 7-8-1924). Over Albert Uhlenkamp is gebleken, dat hij trouwde met Mw. A Malmberg.

Albert Uhlenkamp verkoopt op 24 september 1912 bij veiling de bezittingen aan de Rust en Vredestraat, die zijn ouders hen hadden nagelaten. Het erf en de gebouwen die erop staan worden door een zekere J. C Malmberg gekocht voor f.1075,- (De West Nieuwsblad voor en uit Suriname 3-9-1912). Enkele maanden later verschijnt het bericht dat Albert na een periode van ziekte, op 9 november 1912 is overleden op 68 jarige leeftijd (De West 12-11-1912).

De vraag is, of hij vanwege hun vorige ervaringen met boedelkwesties, de nalatenschap van de hand heeft gedaan en de nog overlevenden hun aandeel heeft gegeven. Het waren immers zijn zussen die nog in leven waren en indien zij zouden trouwen zou het bezit in vreemde

handen komen. Met hun aandeel in geld uitgekeerd konden zij zelf verder richting geven aan hun leven.

De tweede generatie

Ik heb niet van alle nazaten de kinderen kunnen traceren. Dit wordt daarom het verhaal van de nazaten van Martina Maria Klamp, die op verzoek van D. M Uhlenkamp ook de achternaam Uhlenkamp krijgt. Bij haar manumissie staat vermeld, dat zij te jong is voor vermelding van een beroep en dat 75 gulden voor haar vrijlating is betaald door Uhlenkamp. Zoals eerder vermeld is niet duidelijk welke relatie er tussen de vrijkoper en de toen nog jonge Martina bestond. De vermelding in de manumissiepublicatie *zij is aan hem geschonken*, doet vermoeden dat het ook om een kind van D. M Uhlenkamp gaat. Lamur en Helstone (2002 : 11) brengen duidelijkheid in deze relatie, door aan te geven dat Martina een kind is van D. M Uhlenkamp. Hij had dit kind op een andere plantage verwekt bij een huisslavin met de naam Johanna.

Vijftien jaar na de afschaffing van de slavernij schenkt Martina op 14 december 1878 het leven aan een zoon en noemt hem Charles Salomon Uhlenkamp. Hij wordt dus niet erkend door zijn vader. Martina sterft op 12-01-1889. Over Charles Salomon staat in de volkstelling van 1921, dat hij op dat moment 42 jaar oud is en woont aan de Grote Waterstraat. Hij was timmerman van beroep en lid van de Lutherse kerk. Uit orale bronnen is naar voren gekomen, dat Charles met twee vrouwen privérelaties heeft gehad waaruit kinderen zijn voortgekomen. De eerste relatie was met Mw. Catharina Banket. Samen kregen zij een dochter genaamd Clarijntje Martina Uhlenkamp.

De tweede relatie van Charles Salomon was met een zeker mevrouw die bekend staat als Ma To, (Faebes), uit deze relatie zijn twee dochters geboren, Edwina en Georgetina Uhlenkamp (interview met Mw. W. Denz). Wij merken duidelijk een breuk met de relaties uit de slavernij periode, Charles heeft zijn kinderen wel erkend. Hij moet op zakelijk gebied minder succesvol zijn geweest. Op 21 januari 1935 verschijnt een krantenadvertentie met de volgende inhoud: *Openbare verkoop Notaris de Miranda. Het erf met gebouwen aan de Grote Waterstraat nieuwe wijk 1^e BW no 231 a aankomend den heer Ch. S. Uhlenkamp* (De West Nieuwsblad voor en uit Suriname 21-1-1935). Het moet voor hem een moeilijk te verteren kwestie geweest zijn, want het volgend jaar, op 30-12-1936 komt hij te overlijden op 57 jarige leeftijd (Koloniaal Nieuwsblad 10-1-1936).

De derde generatie

In deze fase kijken wij naar het leven van de kinderen van Charles Uhlenkamp. Zijn eerste kind Clarijntje Martina Uhlenkamp werd geboren op 3 oktober 1903. Haar vader Charles Salomon Uhlenkamp is op dat moment vijftientig jaar. Ze krijgt de naam van haar moeder en van een andere vrouw uit het voorgeslacht (Familieboek Mw. W. Denz). Uit orale bronnen is komen vast te staan dat de ouders van Clarijntje uit elkaar gaan wanneer haar moeder ontdekt, dat de vader er ook andere liefdesrelaties op na houdt. De moeder heeft bij het wassen van zijn kleren een liefdesbrief in zijn zak gevonden en de breuk was definitief. Clarijntje blijft, zoals in die tijd gebruikelijk was bij haar moeder wonen. Volgens familie-verhalen, heeft Charles vaker pogingen ondernomen tot herstel van de relatie, echter zonder succes (interview met Mw. W. Denz).

Clarijntje Uhlenkamp heeft zelf ook twee privérelaties gehad, waaruit twee kinderen zijn geboren; Hugo Wilfred en Wanda Henriette. De kinderen werden niet erkend door hun vaders en heten dus ook Uhlenkamp. Wanda werd rond haar tweeëndertigste wel erkend door haar vader en heet vanaf dat moment Wanda Denz. Clarijntje was van beroep naaister. Helaas stierf zij heel jong, op 26 juni 1932 in de leeftijd van 29 jaar (interview met Mw. W. Denz). Zoals boven vermeld stierf haar vader twee jaar later, mogelijk ook van verdriet.

Uit de tweede relatie van Charles Uhlenkamp werden Georgetina en Edwina Uhlenkamp geboren, respectievelijk in 1908 en 1911 als dochters van Ma To Faebes. Zij werden ook door hun vader erkend.

Ze hebben gewoond aan de aan de Mahonielaan (Volkstelling van 1921) en specialiseerden zich in hand- en vlechtwerken, om in hun levensonderhoud te kunnen voorzien. G en E Uhlenkamp, behalen achtereenvolgens hun diploma A, C en D voor het examen hoeden-vlechten aan de school 'Het Maria Patronaat' van de Katholieken (Koloniaal Nieuws en Advertentieblad 1921, 1923, 1928). Georgetina is gehuwd met Wijngaarde, ze heeft drie zonen en een dochter. Edwina is niet gehuwd, zij heeft twee dochters en een zoon. De band tussen de kinderen van Clarijntje en die van Mw. Faebes, is positief, ze hebben altijd contact gehad. De kinderen uit beide relaties kennen en erkennen elkaar (interview met Mw. W. Denz).

De vierde generatie

Op zoek naar mensen uit de vierde generatie nam ik de telefoongids door, het bleek toen dat in de telefoongids in Suriname de naam Uhlenkamp niet voorkomt (2013). Verzoeken om te reageren op facebook hebben ook geen resultaat opgeleverd. Waarschijnlijk zijn de mensen overleden of hebben zij zich buiten Suriname gevestigd. Mijn speurtochten hebben uiteindelijk geleid naar Hugo en Wanda Uhlenkamp. Zij zijn de achterkleinkinderen van de gemanumitteerde Martina Maria Klamp (later naamswijziging in Uhlenkamp). En tevens de kleinkinderen van Charles Salomon Uhlenkamp en de kinderen van Clarijntje Martina Uhlenkamp.

Uiteindelijk kwam ik terecht bij de bekende Mw. Wanda Denz, het blijkt dat zij voor een deel van haar leven ook de naam Uhlenkamp heeft gedragen. Via haar heb ik nog bruikbare informatie kunnen krijgen om dit verhaal af te ronden. Hugo Wilfred is het oudste kind en na hem volgt Wanda Henriette. Zij waren zeven om zes jaar toen hun moeder Clarijntje kwam te overlijden. Ze zijn grootgebracht door hun Oma Catharina Banket.

Het leven van Hugo

Hugo Wilfred Uhlenkamp is geboren in 1922. Hij bezocht de basisschool en deed het goed op school. Toen hij dertien was keerde het lot zich tegen hem. Hugo kreeg vlekken op zijn lichaam en werd afgeschreven van school met de mededeling dat hij lepra had. Volgens Wanda bleek dit later niet juist te zijn, het ging om lottavlekken. Ze beargumenteert haar bewering door te stellen *dat* de Duitse zusters die eigenlijk de leproserie draaiden hadden vastgesteld dat hij geen lepra had en daar niet thuis hoorde.

De arts Fernandes zij echter, dat Hugo toch een poos in de inrichting moest blijven. *Wij waren zeer verdrietig hierover, vooral mijn grootmoeder, maar wij konden niets voor hem doen. Wat de dokter zei was vroeger wet!* (interview met Mw. W. Denz).

Zo heeft Hugo 13 jaar van zijn leven in de inrichting doorgebracht en raakte uiteindelijk toch besmet. Toen hij 26 jaar was kwam hij eruit. Hugo werd daarna aannemer van beroep en trouwde in 1951 met Dorine Liew On. Zij woonden op Dijkveld waar hij zijn eigen perceel had gekocht. Samen kregen zij twee kinderen, Johnny en Maureen Uhlenkamp. Hugo en zijn vrouw zijn na een poos gescheiden.

De vrouw vertrok naar Nederland, de kinderen hebben daarna 4 jaren bij tante Wanda gewoond en vertrokken vervolgens ook naar Nederland, waar zij tot vandaag wonen. Er is weinig of geen contact met tante Wanda. Hugo, de broer van Wanda is inmiddels overleden (interview met Mw. W. Denz).

Het leven van Wanda

Wanda Henriette Uhlenkamp is geboren op 13 september 1923. Ze is het tweede kind van Clarijntje Uhlenkamp. Haar vader was Theodurus Egbertus Denz en hij erkende haar op latere leeftijd. Ze groeide op in de omgeving Wagenwegstraat en de wijk Combé. Over haar grootvader Charles Salomon zegt zij, *ik heb hem maar een keer in mijn leven gezien, ik was bij hem op bezoek, hij had een nieuwe vrouw. Bij deze bewuste ontmoeting, verkocht hij mij een klap, omdat hij vond dat ik de nieuwe vrouw niet had gegroet. ik heb hem daarna nooit meer opgezocht.* Zoals boven vermeld stierf haar grootvader twee jaar na zijn dochter (de moeder van Wanda). Wanda was toen acht jaar, dus veel tijd voor verzoening was er ook niet. Over haar grootmoeder Catharina Banket zegt zij:

ze leefde van koek bakken, was streng, maar zeer sociaal bewogen. Ik mocht koek gaan leveren, leerde op die manier veel mensen kennen en bleef soms ook op uitnodiging op een feestje. Toen ik groot was en zelfstandig woonde heb ik mijn grootmoeder in huis genomen en verzorgd tot ze haar laatste adem uitblies (Interview met Mw. W Denz) Wanda kan zich niet echt veel over haar moeder herinneren.

Het eerste beroep dat Wanda uitoefende was modiste. Daarna ging zij als ambtenaar in dienst bij de overheid en werkte tot haar pensionering als ambtenaar bij de Farmaceutische dienst. Wanda is niet getrouwd en heeft geen kinderen.

Ze is de trotse eigenares van een eigen erf en huis. Wanda is een echte levensgenieter en heeft van haar eerste beroep haar hobby gemaakt. Ze maakt haar kleding zelf, is heel creatief en brengt zelfs ook modellen uit vervlogen tijden weer in beeld. Wanda is een trotse cultuurdrager en heeft in binnen- en buitenland veel roem en eer verworven met toneel spelen via Naks, het vervaardigen van koto's en alles wat erbij hoort. Ze is ook vaardig in het aankleden van mensen en verzorgde ook Tay angysa cursussen en kotto exposities.

Op de vraag of ze weet dat de familie Uhlenkamp haar roots heeft op plantage Vossenburg, reageert Wanda bevestigend. Ze vertelt, dat eens iemand uit Nederland haar tantes had benaderd om hen te informeren. De tantes hadden echter aangegeven dat ze geen belang-

stelling hebben, maar hadden het niet doorverteld aan de rest van de familie. Toen ik het hoorde heb ik er wel iets van gezegd, maar verder geen acties ondernomen, alles is zo gebeven (interview met Mw. W. Denz).

Analyse

Magdalena Elisabeth Uhlenkamp heeft te maken gehad met de volgende uitdagingen:

Op juridisch gebied:

- Als wij afgaan op de inhoud van de brief, welke Uhlenkamp richt aan de eigenaren van Vossenburg, wordt Magdalena officieel niet gekend in de manumissie van haar kinderen. Hun vader treedt rechtstreeks met de eigenaar hierover in onderhandeling. De regel uit het slavenreglement, die scheiding van moeder en minderjarige kinderen verbiedt wordt kennelijk in dit geval niet in acht genomen. De kinderen krijgen zeven jaar voor hun moeder manumissie
- Twee jaar na haar manumissie komt zij in de positie dat aan haar bezittingen worden nagelaten. Waarschijnlijk kon ze als veldslavin niet lezen of schrijven. Ze wordt dan afhankelijk van derden die haar belangen namens haar behartigen
- Ze heeft jaren als tot slaafgemaakte gewerkt op de plantage Vossenburg en had tegelijk ook een privérelatie met de directeur D. M. Uhlenkamp. Zoals eerder aangehaald is het ook mogelijk, dat zij als geliefde van Uhlenkamp in de planterswoning woonde en werkte. Omdat de relatie geen wettelijk kader had (huwelijk) kon zij geen enkele inspraak hebben bij de verkoop van Plantage Vossenburg, ze kon niets eisen namens haar kinderen.

Op economisch gebied:

- Het is maar zeer de vraag welke economische activiteit iemand die in de periode van slavernij als veldslaaf op een suikerplantage arbeid moest verrichten, zal ontplooiën, wanneer deze persoon korte tijd na de manumissie moet verhuizen naar de stad. Haar financiële afhankelijkheid ten opzicht van D. M. Uhlenkamp Sr. neemt alleen maar toe
- Uit de transportgegevens blijkt dat D. M. Uhlenkamp erven met daarbij behorende huizen op haar naam laat overschrijven. De vraag die rijst is, hoe goed was zij in staat deze zaken zelfstandig te beheren om er inkomsten uit te genereren
- Wanneer D. M. Uhlenkamp komt te overlijden heeft zij in elk geval nog de zorg over jongvolwassen personen tussen de 16 en 23 jaar, die volgens de toen geldende wet nog werden beschouwd als minderjarigen.

Op sociaalmaatschappelijk gebied:

- De uitdaging die gebaseerd is op de kwestie van de huidskleur. Elisabeth was volgens de normen van die tijd qua kleur minder dan haar kinderen en ook op het gebied van maatschappelijke status (De kinderen waren vrij en zij bleef in de status van slavernij)
- Ook ten opzichte van de vader van de kinderen was er een huidskleur kwestie. Discriminatie op basis van huidskleur zal na de verhuizing naar Paramaribo echt niet beter op zijn geworden. de verslagen uit de na-slavernij dagen liegen daar niet om
- Door het overlijden van de D M Uhlenkamp valt elke eventuele bescherming - in de op rassenscheidslijnen gestoelde samenleving - van Magdalena en haar kinderen weg
- Waarschijnlijk was Magdalena net als haar kinderen ingeschreven als lid van de Lutherse kerk. De informatie over hoe zij hiermee zijn omgegaan ontbreekt. Wel blijft de vraag of en hoe de kerk is omgegaan met het feit dat Magdalena een andere maatschappelijke status had dan haar man en kinderen. Ongetwijfeld golden er in de kerk voor tot slaafgemaakten andere regels dan voor vrijen, of kon D. M Uhlenkamp vanwege zijn positie uitzonderingen afdwingen?

Op geografisch gebied: De verhuizing van plantage Vossenburg naar de stad, zal ongetwijfeld een uitdaging zijn geweest voor zowel Magdalena als de kinderen, omdat het plantageleven nu eenmaal in vele opzichten verschilt van het leven in de stad.

Mogelijke strategieën, die Magdalena heeft toegepast hebben zeker te maken met het ontwikkeld meervoudig bewustzijn ten aanzien van de Blanke en de Afrikaanse cultuur en machtsverhoudingen.

- **In stand houden van de privérelatie met zo een invloedrijke persoon;**
dat moet ondanks het feit dat ook bij andere vrouwen kinderen zijn verwekt. Magdalena moet wel proberen om er alles uit te halen voor haar (hun) kinderen die als tot slaafgemaakte worden geboren en niet eens het eigendom zijn van D. M Uhlenkamp. Tijdens hun geboorte was hij immers slechts de administrateur/directeur van Vossenburg en andere plantages. De kinderen behoren dus iemand toe die op een afstand is en voor wie zij slechts in zakelijk opzicht van betekenis zijn. De mogelijkheid om bezit te vergaren zou ook kunnen voortvloeien uit het in standhouden van deze relatie.

- **Passief of actief meewerken aan de manumissie van de kinderen:**

De privérelatie biedt enig perspectief op een betere toekomst voor haar kinderen; vermoedelijk heeft ze daarom niet geprotesteerd maar stilzwijgend of na overleg achter de schermen meegewerkt aan hun manumissie.

- **Stimuleren van de kinderen tot actieve betrokkenheid binnen de kerk:**

Het lidmaatschap van de kerk heeft mogelijk voor de kinderen een belangrijke brugfunctie vervuld ter voorbereiding op de verhuizing naar de stad (leren lezen, schrijven andere omgangsvormen en normen, dit alles kan bijdragen). Zij zal hen mogelijk gestimuleerd hebben tot actieve betrokkenheid.

- **Coöperatieve houding, ondanks gemengde gevoelens:**

De verhuizing naar de stad kan mogelijk ook een positieve impact hebben gehad. Het is niet bekend of er overleg is geweest hierover. Als dat wel is gebeurd dan is een mogelijk argument voor Magdalena geweest; weg van Vossenburg, voorgoed uit de positie van veldslaaf. Verhuizen naar een nieuwe woonlocatie heeft een statusverhogend effect. Ook al zou zij niet gekend zijn bij de wijziging van woonlocatie, met het genoemde argument zou een coöperatieve houding haar dichterbij haar doelen hebben gebracht.

- **Omgaan met de kwestie van huidskleur:**

Magdalena kan door haar emoties ten aanzien van deze kwestie te controleren, voorkomen dat haar kinderen in de positie kwamen om ook zware veldarbeid te moeten verrichten. In het verzoekschrift naar de eigenaren wordt dit extra benadrukt, als reden om de kinderen manumissie te verlenen. De betiteling 'ongeschikt' wordt op zo een manier wel verteerbaar.

Het effect op de nazaten

Het effect op de nazaten kan op verschillende manieren gemeten worden

- Een impact van bewustzijn ten aanzien van de twee levensfasen die zij hebben doorgemaakt, mede door de offers en vasthoudendheid van hun moeder, was hun slavenbestaan reëel, maar betrekkelijk kort
- Een impact met een emotionele lading. Hoewel dat een proces was, waar nog vele uitdagingen op hen wachtten. Zij konden enigszinds worden voorbereid op een nieuw bestaan als vrije kleurling door het contact met de kerk. De jaren 1861 en 1863 zullen als onuitwisbare momenten in hun geheugen gegrift blijven. Vanaf 1861 geen status-

verschil meer met de moeder en 1865 Vossenburg voor goed achter je laten en samen bouwen aan een nieuwe toekomst

- Een materiële impact; het bezit van eigen huizen en erven, een aanzet om af te rekenen met armoede en mogelijkheid om te groeien op de maatschappelijke ladder
- Mentaal en geestelijk moeten het heel sterke mensen geweest zijn. Hun ouders zijn vroegtijdig en kort na elkaar overleden, hetgeen ongetwijfeld naast het verdriet ook veel momenten van onzekerheid met zich zal hebben meegebracht.

De oudste broer Dirk, Martinus Jr. weet zich op te werken tot schrijver in dienst van de overheid en mede- aandeelhouder van een goudexploitatie maatschappij.

Hij komt echter heel vroeg, op 42 jarige leeftijd te overlijden. Van de andere kinderen is niets over hun arbeidsleven bekend. De oudste dochter Louisa Christina, wordt 85 jaar en de jongste van de jongens Albert 67 jaar.

Omgaan met het identiteitsvraagstuk binnen een familie: Magdalena Elisabeth

Uhlenkamp is zich bewust van zichzelf en van de mensen tot wie zij in een privérelatie staat.

Het verschil in status tussen moeder en kinderen. Tussen de moeder enerzijds en vader en kinderen anderzijds met betrekking tot vrijheid. Tussen vader en kinderen met betrekking tot naamgeving. Dit zijn allemaal fasen in het proces naar identiteitsvorming.

Het sociologische aspect: de bereidheid om door de interactie met de kerk zichzelf en de kinderen voor te bereiden op een nieuw bestaan en daarna te verhuizen naar de stad. Ze zullen zondermeer gedrag moeten aanleren wat past in de nieuwe situatie. Tegelijk zal vanwege de samenleving waarin ze komen te wonen ook enige voorzichtigheid geboden zijn.

Het antropologisch aspect: de moeder en de vader zien hun kinderen niet graag als tot slaafgemaakten opgroeien en zetten zich in voor een status van vrije mens. Hoewel de moeder door mee te werken hieraan, formeel los komt te staan van vader en kinderen, levert hun verbeterde status als vrije mens voldoende op om achter de actie te staan.

Autonoom handelen:

Door haar keuze en opstelling beïnvloedt Magdalena al de fasen in het manumissieproces van zichzelf en haar kinderen. Ze legt zichzelf enorme beperkingen op, maar doet wat volgens haar belangrijk en zinvol is zonder de waarde goed of kwaad daaraan te verbinden. Ze zoekt balans.

Het economische aspect. Wanneer de familie de status van vrij heeft verworven, kunnen zij bezit vergaren en beheren en ook zodanige status in de arbeidssector verwerven. Hierdoor

zijn ze in staat een nieuw economisch perspectief te scheppen. Dat is voor Magdalena belangrijk en zinvol, daarom stelt zij zich coöperatief op.

Het sociaalmaatschappelijk aspect. Wanneer de vrijheid tot naamgeving aan hen wordt overgelaten komen steeds namen van voorouders terug. Ook al was het de eerste keer een opgedrongen naam. Alle volgende keren is het een vrije keus en wordt vanuit het perspectief van de gemanumitteerde de familieband in stand gehouden. Dat is voor hen belangrijk en zinvol, zonder goed of kwaad daaraan te verbinden.

Stamboom familie Uhlenkamp

Louisa (moeder van Elisabeth)

Magdalena Elisabeth Uhlenkamp (geb.1817) **X** Uhlenkamp D. M

Kinderen Uhlenburg erkent Uhlenkamp:

Dirk Martinus (geb1842)

Richard (geb 1843)

Albert (geb 1844)

Louisa (geb 1847)

Clarijntje (geb 1850)

Tijdens de relatie met Elisabeth verwekt D.M. Uhlenkamp een dochter bij Johanna

Uhlenkamp D. M **X** Johanna (slavin)

Martina Klamp (erkent Uhlenkamp)

Charles Salomon Uhlenkamp (14-12-1878) **X** Banket Cathrina

* Clarijntje Martina Uhlenkamp

- Hugo W. Uhlenkamp (1922)
(kinderen van Hugo;
Johnny en Maureen
Uhlenkamp)

- Wanda H. Uhlenkamp (1923)

Opmerking

X geeft de privérelaties aan

3.2. Het verhaal van Ernestina Louisa Dunkel, gehuwd Donker en haar dochter Augusta Bouquet Donker

Het verhaal van de gemanumitteerde Ernestina Louisa Dunkel, gehuwd Donker en haar kinderen met het accent op de dochters - speelt zich af in de kolonie Suriname tussen de eerste helft van de negentiende eeuw en eerste helft van de twintigste eeuw. Een belangrijk kenmerk van de negentiende eeuw is het feit dat slavernij nog volop manifest is in Suriname. De eerste helft van de twintigste eeuw kan worden beschreven als de post-slavernij periode, waarin vrijwel alle actoren uit de slavenmaatschappij terecht zijn gekomen in een moeizaam proces van afleren en aanleren op bijna alle levensgebieden. Zij proberen een balans te vinden om hun leven zinvol voort te zetten.

Het leven als tot slaafgemaakte

Onderzoek heeft uitgewezen dat Ernestina Dunkel in de slavernijperiode bekend stond onder de slavennaam Louisa. Louisa is geboren in 1819 en afkomstig van de Papa Stam uit de stad Togo of Dahomé in Afrika. Het is niet bekend hoe oud Louisa was toen ze in de kolonie aankwam, ze werd eigendom van de plantagehouder Peneux en was van beroep wasvrouw (Sprechbuch II: 67 Paramaribo 168b). Gedurende de periode waarin ze in staat van slavernij verkeerde, leefde Louisa in verbond met de tot slaafgemaakte William, met wie ze vijf kinderen heeft gekregen (Hove, ten O en F. Dragtenstein 2007: 406 - 407). William werd geboren op 12-08-1818, als zoon van een zekere Petronella Minerva. Hij was van beroep huisbediende en veranderde twee keer van eigenaar. Oorspronkelijk, was hij samen met zijn moeder en broers Nicolaas en Pierre eigendom van Mw. Pavina Sanches. Hij werd daarna overgekocht door Mw. M. S. Bunker, die hem op 28 juli 1852 manumitteerde (Lamur H. E. e.a. 2011: XXXI).

De eerste dreiging voor Louisa haal ik uit een krantenadvertentie; Volgens een exploit no. 8578 van het Gerechtshof in 1842 inzake vervolging der nalatige belastingschulden behoren de slaven Louisa, Ernestina (23 jaar), Florentina Petronella (7jaar) en Cornelia Adolfina (2jaar), toe aan de minderjarigen G. J. M en E. B Peneux en staan zij geboekt voor executoriale verkoop (Surinaamse Courant 6-3-1841). Deze dreiging zal ongetwijfeld tot veel onzekerheid hebben geleid voor Louisa, William en de kinderen. Hoe de verkoop is gestuit is niet terug te vinden, William was toen wel al in beeld, want de kinderen behoren ook tot degenen die hij voor den vrijdom koopt in 1861.

Veranderde omstandigheden

De leefomstandigheden van Louisa veranderen wanneer William op 27 februari 1852 manumissie verkrijgt. Hij was op dat moment 34 en Louisa 33 jaar. Hij krijgt de voornamen William Paulus en de familienaam Donker (Hove, ten O en F. Dragtenstein, 2007: 407, 313). Er ontstaat hierdoor een tweede uitdaging, namelijk een vorm van maatschappelijke ongelijkheid tussen William en Louisa omdat het verboden is dat er priverelaties of bemoeienis van regelmatige aard mag bestaan tussen gemanumitteerden en zij die nog in de staat van slavernij verkeren (Schiltkamp en De Smidt, 1973: 727, 820).

Vast staat, dat dit koppel gedurende de status van tot slaafgemaakte, kennelijk toestemming kreeg van de kerk en de plantage-eigenaren om een duurzame relatie te onderhouden. Deze conclusie is gebaseerd op de volgende feiten; William wordt op 4-3-1833, - toen veertien jaar en nog in slavernij - gedoopt door Ds. C. E Graf. En in 1837, op zijn achttiende kreeg hij zijn eerste avondmaal. Louisa was ook nog in salvernij toen ze op 13.10.1833 werd gedoopt door Ds. J. R. B Passavant. Ze was toen dertien jaar. Vier jaar later, op 4-7-1836 kreeg zij het eerste avondmaal op zeventienjarige leeftijd (Lamur. H. E, Boldewijn N H.A en R Dors, 2010 : 509, 510).

Een derde kwestie die ongetwijfeld ook van invloed is op de omstandigheden van Louisa heeft te maken met het vertrek van William naar het buitenland. Volgens het manumissie-register, met onbekende bestemming (Hove, ten O en F. Dragtenstein, 2007: 382) indien dit juist is zal dit voor onzekerheid hebben gezorgd. Weer andere bronnen geven echter aan dat W. P Donker op 16 april 1853 met zijn gewezen eigenaar Mw. E. M Bunker als bediende naar Nederland vertrekt met het vrachtschip Anna (Surinaamse Courant 19-4-1853). Ook op 5 april 1858 vertrekt W. P Donker met de koloniale schroefboot Paramaribo naar Demerary (Surinaamse Courant en Advertentieblad 7-8-1858). Indien dit juist is zal Louisa daar ook kennis van hebben gehad en van het eventueel doel van het vertrek. Dit zou haar dan iets meer zekerheid bieden. Zondermeer zullen de voornoemde uitdagingen ook effect hebben op het leven van de kinderen van Louisa en William.

De weg naar vrijheid

Deze situatie van maatschappelijke ongelijkheid heeft ongeveer negen jaren geduurd en werd beëindigd op 30 mei 1861 wanneer de vrije William Paulus Donker zijn vrouw Louisa - op dat moment 42 jaar - en hun vijf kinderen manumitteerd. Ze worden eerst voor korte tijd het eigendom van William Paulus, die hen van eigenaar weduwe E. B Peneux koopt 'voor den

vrijdom' Louisa luistert voortaan naar de voornamen Ernestina Louisa. Deze vrijlating krijgt een extra dimensie, omdat William drie generaties op hetzelfde tijdstip vrijkoopt. Naast zijn vrouw en kinderen, koopt hij ook zijn kleinkind vrij. De toepassing van de regels uit het manumissiereglement²¹ bepalen dat zij weliswaar vrij zijn, maar niet dezelfde identiteit kunnen hebben. De vrouw en kinderen krijgen de familienaam Dunkel. William maakt geen gebruik van de uitzonderingsregel uit het manumissiereglement om een verzoek in te dienen en zijn naam te geven aan zijn familie.

Om dezelfde identiteit te krijgen in de vorm van een éénduidige familienaam passen William en Ernestina een andere strategie toe namelijk het huwelijk. Hiermee benadrukken zij het autonome karakter van hun handelen en hybriditeit. De basis voor de toegepaste strategie wordt al veel eerder gelegd. Als mogelijk onderdeel van de strategie aanvaardt William een ambt in de kerk. Op 31 augustus 1856 wordt hij ingewijd tot 'dienerbruder' (Lamur H. E e.a. 2011: 445, 446) tegenwoordig dienaar. Dit is tot heden een belangrijke functie binnen de Evangelische Broeder Gemeente. Om een éénduidige identiteit te verwerven sluiten William en Ernestina één jaar na de manumissie van Ernestina en hun kinderen (op 31 juli 1862) een burgerlijk en kerkelijk huwelijk, tevens vindt de erkenning plaats van al hun nazaten (Huwelijksakte. Sprechbuch II Mannen F116/ Paramaribo 147b).

Overbruggen van scheidslijnen, de weg naar vrijheid

Volgens de kerkregisters van de Evangelische Broeder Gemeente was William afkomstig uit Angola in Afrika en behoorde tot de Loango stam. Hij kwam samen met zijn moeder en broer naar de kolonie Suriname (Sprechbuch II p.67). . De bronnen van de overheid, geven echter aan dat hij in Paramaribo is geboren (Overlijdens -akte folio 639.1875). Voor de analyse is het belangrijk dat ik als onderzoeker hierbij stil blijf staan, omdat dit wellicht van invloed kan zijn. Beide bronnen kunnen immers een fout hebben gemaakt. Verschillende benaderingen kunnen helpen een verklaring te vinden voor de tweeledige informatie waarmee ik als onderzoeker geconfronteerd ben. Wat dit punt ook interessant maakt, is dat zowel H. E. Lamur (2011) als Ten Hove en Dragtenstein (2007) aangeven, dat personen die rechtreeks uit Afrika afkomstig waren en in de kolonie Suriname tot slaaf gemaakt werden bij voorkeur met elkaar privérelaties aan te gaan boven relaties met andere tot slaafgemaakten, die in Suriname geboren zijn.

²¹ Artikel 22 de keuze voor het geven van namen wordt aan het college der koloniën opgedragen

Nader onderzoek is dus vereist. De uitkomst ligt verborgen in het volgend feit. William Paulus Donker staat geregistreerd in het verslag van de Koloniale Staten en komt voor in de huishoudelijke begroting van het dienstjaar 1876. Volgens de begroting bekleedt hij de functie van bode en ontvangt daarvoor F.350,= (De West Indiër Dagblad toegewijd aan de belangen van Nederlands-Indië 25-7-1875). Mijn conclusie is dat op grond van dit verslag William Paulus Donker vanwege zijn beroep, de werklocatie en de heersende maatschappij cultuur naar alle waarschijnlijkheid, een mulat moet zijn geweest die in Paramaribo is geboren. Donker gekleurde personen rechtstreeks uit Afrika zouden- vanwege de heersende maatschappij cultuur- (zie hoofdstuk 1) ook indien zij vrij waren, in deze periode zeker niet zijn doorgedrongen tot de ambtenarij. Ook zijn zoon Romeo William blijkt een baan te hebben bij de overheid, *'Romeo, William Donker, Marechaussee eerste klas'*. In 1874 wordt Romeo, W Donker ontslagen uit landsdienst (De West Indiër Dagblad toegewijd aan de belangen van Nederlands - Guyana, juni 1874).

Gebonden vrijheid, de eerste generatie

Zowel de overheid als de kerk hadden voorwaarden gekoppeld aan de manumissie en het natraject. De voorwaarden markeerden tegelijk ook de grenzen waarbinnen gemanumitteerden hun vrijheid konden beleven. Dit zou vaker leiden tot conflicten tussen de kerk en de in vrijheid gestelden, waarbij de overheid passief langs de zijlijn stond en ook tot spanning tussen gemanumitteerden onderling. Uit het levensverhaal van de familie Donker-Dunkel zal blijken dat vooral de kerk de touwtjes strak in handen hield als het ging om beleving van de vrijheid. In het kader van deze scriptie is het niet mogelijk van alle kinderen het levensverhaal te beschrijven. De keus is daarom gevallen op Augusta Bouquet Dunkel, erkend Donker.

Hiervoor zijn de volgende argumenten te noemen;

- 1- na onderzoek is gebleken, dat de meeste informatie over haar is opgetekend
- 2- zij heeft met vele uitdagingen moeten omgaan
- 3- van haar zijn tot in het vierde geslacht nazaten terug te vinden.

Augusta Bouquet Dunkel, erkend Donker, stond in de slavernijperiode bekend onder de slavennaam Augusta. Ze is het vierde kind op rij van William Paulus Donker en Ernestina Louisa Donker-Dunkel. Ze werd geboren op 29 september 1842, gedoopt op 10 oktober 1842 en nam voor het eerst deel aan het avondmaal op 13 juni 1862.

Augusta was negentien jaar ten tijde van haar manumissie (1861) en wasvrouw van beroep (Sprechbuch I Frauen: 90 en Lamur H. E e.a. 2011: 509, 510). De eerste grote uitdaging voor Augusta, van wie na onderzoek is, dat na onderzoek is vastgesteld dat zij zwanger raakt gedurende haar periode van slavernij. Ongeveer negen maanden voordat de manumissie een feit zou zijn, brengt zij een zoon ter wereld. De kerkregisters geven aan dat de kerk haar bestempeld als iemand die in 'hurerei' leeft omdat zij niet weten met wie ze een relatie heeft (dit wordt niet aangegeven). Indien de relatie niet formeel gemeld is bij de kerk wordt dit als hurrei bestempeld. Ze wordt op grond hiervan uitgesloten van de kerkgemeenschap (Sprechbuch I Frauen: 67).

Een analyse op grond van het manumissiereglement en de regels van de kerkgemeenschap moet er toe bijdragen de algemene bedreigingen zichtbaar te maken en het handelen van Augusta en de kerk te verklaren. Volgens voornoemd regelement, moet de manumissieaanvraag ongeveer twee jaar van te voren zijn ingediend. De kandidaat voor vrijlating en de vrijlater moeten zorgen dat er zich geen ongewenste situaties voordoen die geassocieerd kunnen worden met slecht gedrag. Dit zou anders het proces kunnen vertragen of negatief beïnvloeden.

De tweede uitdaging is dat bij manumissie van de moeder haar kind niet automatisch vrij is, het kind blijft eigendom van de eigenaar (Hove, ten O en F. Dragtenstein, 2007: 408). Vragen die opkomen zijn: hoe machtig of inlevend was eigenaar weduwe Peneux? Zou zij medewerking verlenen voor vrijheid van het kind, voor wie geen manumissie was aangevraagd of zou zij het achterhouden? Zou iemand voor de dag komen met bezwaren tegen Augusta in verband met de persoon van wie ze zwanger was? Deze vragen duiden op toenemende spanning en onzekerheid binnen het gezin van de vrije William en de in staat van slavernij verkerende Louisa. Volgens de regels van de kerk, waar Augusta haar hele leven mee bekend was, heeft ze een zware overtreding begaan, door er een geheime relatie op na te houden.

Bovendien was dat ook een schande voor haar ouders, vader William Paulus, die de vooruitgeschoven functie van dienaar had en samen met moeder Louisa ook bijna zijn hele leven lid was van de kerk. William Donker was echt in een moeilijk parket, omdat dienaren informatie over het leven van gemeenteleden horen door te spelen aan de kerk en de voorganger, die hen vaak ook naar hun mening vraagt (Lamur H. E e. a 2009: XXII-XXXI).

Uitsluiting door de kerk vormt een gevaar, omdat gemanumitteerden zich vanwege hun manumissie verplicht moeten aansluiten bij een kerkgenootschap. Augusta zou zich dus bij een ander kerkgenootschap moeten aansluiten of moeten omgaan met de regels van de Evangelische Broeder Gemeente. Wat voor onderhandelingen achter de schermen hebben plaatsgevonden is niet duidelijk, wel is het zo dat bij de manumissie van Ernestina en haar kinderen in 1862, ook Augusta Bouquet en haar zoon Paulus Louis (9 maanden oud) worden gemanumitteerd (http://www.gahetna.nl/collectie/index/nt_003_40/598f223a-0ce6-4a1a-b531-d7d6adb0db76/view/NT00340_manumissies/sortcolumn/prs_achternaam/sort_type/asc/f/rol_beroep/Waschvrouw/f/ove_tekst_eigenaar/W.P.%20Donker%20voor%20den%20vrijdom). Kennelijk is er in een gemoedelijke sfeer onderhandeld. William en zijn partner Ernestina hadden immers met toestemming van hun eigenaren en van de kerk al tientallen jaren in een duurzame relatie geleefd.

Strategisch omgaan met macht, de rol van Elisabeth Margaretha Bunker

De belangrijke schakel in het proces van manumissie voor deze familie Mw. Elisabeth Margaretha Bunker komt hen op 8-2-1867 in de leeftijd van 77 jaar te ontvallen (Overlijdensakte 1867: Folio no 107). De familie Donker zou op de vele uitdagingen die nog voor hen lagen, mede geïnspireerd door haar strategisch handelen een antwoord moeten vinden. Haar bijzondere inzet blijkt onder andere uit de volgende feiten; ten eerste, het creëren van ontwikkelingsmogelijkheden voor W. P Donker, door hem mee te nemen op reis naar het buitenland en waarschijnlijk het aanwenden van haar invloed bij zijn positie op de arbeidsmarkt.

Ten tweede de inzet bij het vrijkopen van een andere groep tot slaafgemaakten volgens het patroon van kettingmanumissie. Deze groep kreeg de naam Dunker. En ten derde door voor toekomstige identiteit van deze groep bij de naamgeving gebruik te maken van de methode van letterverwisseling (Dunker en Dunkel). Deze strategische inzet doet vermoeden dat Elisabeth M Bunker mogelijk een vrije kleurling is geweest, die waarschijnlijk ook familiebanden had met de personen die zij vrijkocht. Uit onderzoek is niet duidelijk naar voren gekomen of de twee groepen door Mw. E. M Bunker gemanumitteerd, die bekend zijn geworden als de families Donker en Dunker een familieband hebben met elkaar.

Het tweede geslacht

Na haar maumissie gaat Augusta Donker vanaf juni 1862 een duurzame relatie aan met Frans Jeremias Rellum. De kerk omschrijft de relatie als een door hen erkend verbond. Rellum is ook een gemanumitteerde. Hij werd geboren in 26-7-1839, was afkomstig van plantage La Poule en behoorde toe aan J.A.P. Beaumont/Jaques de Randamie. Rellum werd gedoopt 15-8-1839 en was ook lid van de Evangelische Broeder Gemeente. Naast Paulus Louis, het voorkind van Augusta, krijgt zij met Rellum zeven kinderen. De kinderen worden niet erkend en dragen dus allen de achternaam Donker.

- 1) Elisabeth Gesina Francina
- 2) Maria Antoinetta Frederika
- 3) Rudolf Mattias
- 4) August Louis Constantijn
- 5) Ernst Cornelis
- 6) Jesajas Robert
- 7) Florentina Minerva. (Sprechbuch I Frauen:88)

De derde uitdaging begint wanneer Augusta de relatie met Rellum verbreekt. De kerk registreert voor haar; *10^e maand 1877 had ze ruzie met haar man. 11-3-1880 wederom uitgesloten want ze leefde in echtbreuk. Later gescheiden van de persoon met wie ze echtbreuk pleegde april 1881. Weer toegelaten in 1882.* Volgens de kerkregisters is Frans Jeremias Rellum overleden in 1881 (Sprechbuch I: 27c). Zo eindigt de relatie ook op natuurlijke wijze. De kerkregistratie meldt dat Augusta op 28-8-1885 opnieuw een relatie is aangegaan, zij leefde in verbond met Hendrik George Glasslijper (Sprechbuch I 69f) Uit deze relatie worden geen kinderen geboren. Bij de volkstelling van 1921 blijkt Augusta Bouquet Donker samen met haar dochter Maria Antoinetta Frederika te wonen aan de Helenastraat (Volkstelling 1921) Al haar kinderen heeft zij ten doop gebracht bij de Evangelische Broeder Gemeente.

Haar vader Paulus William is op 12-8-1877 overleden en haar moeder Ernestina Louisa op 4-4-1886. Haar zussen Carolina Adolfinia en Florentina Petronella sterven respectievelijk op 7-6-1872 in de leeftijd van 31 jaar en in 1874 in de leeftijd van 43 jaar. Haar broer Romeo William sterft op 17-5-1882 in de leeftijd van 37 jaar en haar zoon Ernst Cornelis heeft zij in 1912 ten grave gedragen. Augusta Bouquet Donker overleefde dus verschillende generaties en stierf op 23 maart 1922, in de leeftijd van 80 jaar (overzichten van de Burgerlijkestand uit www.delpher.nl gepubliceerd in dagbladen 1872, 1874, 1877, 1922, 1882, 1886, 1912 en 1922).

Het derde geslacht.

In dit gedeelte beschrijf ik het leven van één van de dochters van Augusta Bouquet Donker, namelijk haar tweede kind Elisabeth Gesina Francis. Elisabeth is vrij geboren en het eerste kind van Augusta Bouquet en Frans Jeremias Rellum. De keus is op Elisabeth gevallen, omdat zij – hoewel in een ander tijdperk - ook voor soortgelijke uitdagingen als haar moeder komt te staan. Ook in haar geval doen de uitdagingen een beroep op de beleving van vrijheid. Verder wordt vastgesteld welke de beperkingen zijn, die zij tegenkomt en hoe zij daarmee omgaat. Elisabeth Gesina is geboren op 5 oktober 1862, gedoopt 5 november 1862 en heeft op 5 april 1889 voor het eerst het avondmaal ontvangen (Sprechbuch I Frauen 100^F). Zoals in deze familie gebruikelijk is, blijkt dat de invloed van de kerk op hun leven niet gering is. Een andere bijzonderheid is, dat zij vermoedelijk vernoemd is naar Elisabeth Bunker, de vroegere eigenares van haar grootvader William.

De eerste uitdaging voor Elisabeth Gesina Francis doet zich voor wanneer blijkt dat zij in 1883 op éénentwintigjarige leeftijd zwanger is, terwijl zij geen relatie heeft, die bij de kerk is geregistreerd. De kerk schijnt hier behoorlijk moeite mee te hebben en ook in de familie zorgt dit voor spanning. In de kerkboeken vinden wij de volgende opmerking: *27-6-1883 met de aankondiging dat zij zwanger is, is zij met haar moeder weggelopen. Het kind is geboren in september 1883 en krijgt de naam Jacoba, Georgetina Sophia Donker* (Sprechbuch Frauen 176 F).

De spanning in familieverband valt af te leiden uit de volgende feiten;

1. de vermelding dat zij samen met haar moeder - Augusta Bouquet - is weggelopen
2. te oordelen naar de overlijdensdatum van Ernestina Louisa, de stammoeder (1886), maakte zij deze gebeurtenis ook mee.

Het zal ongetwijfeld herinneringen bij haar oproepen aan de zwangerschap van haar dochter Augusta en de geboorte van haar kleinzoon rond de manumissie. Voor de moeder van Elisabeth Gesina Augusta Bouquet geldt bovendien, dat zij rond deze tijd zelf ook verwickeld is in conflicten op privégebied en religieuze domeinen van haar leven. De keus om met haar dochter een andere woonlocatie te kiezen zegt wederom iets over haar autonoom handelen.

De tweede uitdaging voor Elisabeth Gesina halen wij ook uit een verslag van de kerk, waar het volgende staat opgetekend: *heeft met Johny Eduard Stuger geleefd, die al een vrouw had (Jaquelina Clara Crebsburg 4/83). Eduard Louis Sturger blijkt de vader te zijn van Jacoba Georgetina Sophia Donker geboren 16-09-1883* (het eerste kind van Elisabeth Gesina).

(Sprechbuch II: 25). Dit verklaart dus waarom Elisabeth naar een andere locatie was vertrokken tijdens haar zwangerschap. Stuger is afkomstig uit Salem in het district Coronie, werd geboren in 1859 en is een Karbuger neger (Zuzügler Mannen pg. 106. 1859).

Op 30-12-1885 noteert de kerk dat Elisabeth Gesina in verbond is gaan samenwonen met Philip Jacobus Samuels. Deze relatie wordt dus wel door de kerk erkend. Ze krijgen samen een zoon en een dochter. De kinderen worden niet erkend door hun vader en heten dus ook Donker (Sprech-buch II: 26). Hun zoon wordt in 1886 geboren en krijgt de namen Paulus Johannes Jacobus Donker. Hij wordt gedoopt door Ds. Samuel Fred Dammeester. Als zijn peten treden op Johanna Wilhelmina Kool, Susana van der Min en zijn overgrootmoeder Ernestina Louisa. Haar dochter wordt geboren op 14-8-1888 en krijgt de namen Ernestina Louisa. Zij is dus vernoemd naar de overgrootmoeder. Drie maanden na haar geboorte komt Ernestina Louisa Jr. echter te overlijden (Overlijdensakte 1888: folio 98f). Op 30 juni 1921 komt de zoon van Elisabeth Gesina, Paulus Johannes Jacobus op vierendertig jarige leeftijd te overlijden (Koloniaal Nieuws en Advertentieblad 8-7-1921).

Elisabeth Gesina, laat zich niet uit het veld slaan en na alle tegenslagen neemt zij zich kennelijk ook voor haar leven in te richten naar de norm van de kerk en de overheid. In 1917 gaat zij een nieuwe levensfase in met de vermelding in een advertentieblad ondertrouwd Beneden Saramacca 6-9-1913, Jeem no.1976B en Elisabeth Cesina Francis Donker (Surinaams Koloniaal Nieuws en Advertentieblad 16-9-1913). Deze advertentie krijgt een extra dimensie, vanwege de naam van de partner. Aangezien er in plaats van een achternaam een nummer staat vermeld, is de partner vermoedelijk een Brits-Indische emigrant. Dit vormt op zich weer een nieuwe uitdaging op cultureel gebied. We kunnen het verloop van deze relatie helaas niet verder beschrijven omdat Elisabeth Gesina Francine Donker in het jaar 1917 op vierenvijftig jarige leeftijd komt te overlijden (Surinaams Koloniaal Nieuws en Advertentieblad 27-7-1917).

Te oordelen naar de bovenvermelde overlijdensdatum van Augusta Bouquet - 1922 de moeder van Elisabeth Gesina - deelt ze dus in de vreugde en smart van haar dochter en ondergaat ook zelf het verdriet doordat zij haar kind en kleinkinderen ten grave moet dragen.

Het vierde geslacht

Voortbordurend op de nazaten van Ernestina Louisa gemanumitteerd Dunkel, gehuwd Donker en van Augusta Bouquet gemanumitteerd onder de naam Dunkel en erkend Donker, vervolg ik het verhaal van kleindochter Elisabeth G. F Donker. Elisabeth, Gesina, Francis Donker brengt drie kinderen ter wereld. Jacoba G. S Donker, Paulus J. J Donker en Ernestina, Louisa Donker Jr. In dit slotgedeelte probeer ik het leven te beschrijven van het eerste kind van Elisabeth Gesina, dat bij de geboorte door de kerk als volgt wordt aangekondigd: *Het kind wordt geboren in september 1883 en krijgt de naam Jacoba Georgetina Sophia Donker*. De exacte geboortedatum van Jacoba is 16 september 1883, ze wordt gedoopt bij de Evangelische Broeder Gemeente op 23 september 1883. Haar grootmoeder Augusta is een van haar peten (Sprechbuch I: 76f).

De spanningen en uitspraken in verband met haar geboorte blijken in elk geval niet door te werken op de rest van haar leven. Zij richt haar leven in volgens de normen die door de kerk en de samenleving worden gesteld. Deze conclusie is gebaseerd op een krantenadvertentie waarin haar huwelijksaankondiging is gepubliceerd *George Paulus Knel en Jacoba Georgetina Sophia Donker treden met elkaar in het huwelijk op 8-7-1926* (De Surinamer Nieuws en Advertentieblad 8-7-1926). Op het moment van het huwelijk is Jacoba Donker 43 jaar, ook in dit opzicht verbreekt zij de familietraditie en verschuift de leeftijdsgrens. Een terugkerende factor heeft te maken met de partnerkeus. Evenals haar overgrootmoeder kiest zij een echtgenoot die goed geschoold is en een stabiele baan heeft. Dit zorgt weer voor toekomst perspectief.

Het aspect van de scholing bij de partner blijkt uit de volgende krantenadvertentie *de heren G. P Knel en C. G. N. S Cruden, oudleerlingen van de machinisten cursus hier, zijn in Nederland geslaagd voor het examen* (De West Nieuwsblad uit en voor Suriname 1-8-1911). Een andere bevestiging voor zijn uitlandigheid wordt gevonden in de kolom postberichten uit de krant, waar de naam van G. P. Knel voorkomt als iemand die op 28 juni 1919, zijn post niet heeft afgehaald (Surinaams Koloniaal Nieuws en Advertentieblad 4-7-1919).

De marktwaarde van George Paul Knel als levenspartner neemt toe, wanneer hij in 1922 een tijdelijke benoeming krijgt als machinist op een koloniaal vaartuig in dienst bij de overheid. Twee jaar na zijn huwelijk met Jacoba Donker, staat hij geregistreerd in een beroepen vraagbaak als Stuurman op het Koninklijk Vaartuig. Als adres waar hij te bereiken is staat

vermeld, Julianastraat no 35 (De West 31-5-1922/ De Vraagbaak, Almanak voor Suriname 1928). Dit is waarschijnlijk ook hun huisadres geweest.

Analyse Specifieke omstandigheden tijdens de manumissie

<p>Ernestina Louisa Dunkel, gehuwd Donker</p> <p>1819 - 4-4-1886</p>	<p>Augusta Bouquet, gemanumiteerd Dunkel, erkend Donker.</p> <p>29-9-1842 – 23-3-1922</p>
<p>Persoonlijke uitdagingen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Als tot slaafgemaakte is zij met haar minderjarige kinderen ten verkoop aangeboden, terwijl zij in verbond leefde met de eveneens in slavernij verkerende William. • Onzekerheid in de relatie met partner William, vanwege vertrek naar het buitenland. • Onzekerheid met betrekking tot de voortgang van de gelijktijdige manumissie van allen die bij haar horen • Onzekerheid m.b.t. de relatie met de kerk betreffende het lidmaatschap van haar dochter Augusta Bouquet <p>Gemeenschappelijke uitdagingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Toepassing van het manumissiereglement • Toepassing van de regels van de kerk • Hoe ga je samen verder als familie <p>Perspectieven voor de nazaten</p> <ul style="list-style-type: none"> • Er is een stabiele basis gelegd om stappen voorwaarts te zetten gebaseerd op de partnerkeus en de religieuze keuzes van Ernestina 	<p>Persoonlijke uitdagingen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ten aanzien van de geheime relatie in de periode van slavernij • Ten aanzien van het verloop van de relatie met de kerk • Ten aanzien van de eigen manumissie • Ten aanzien van de manumissie van haar kind • Ten aanzien van de relatie met haar ouders • Ten aanzien van de relatie met haar echtgenoot Jeremias Rellum • Ten aanzien van het verloop van de kwestie zwangerschap van haar dochter Elisabeth. G. F Donker <p>Gemeenschappelijke uitdaging:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Toepassing regels van het manumissiereglement • Toepassing van de regels van de kerk • Hoe ga je verder samen als familie <p>Perspectieven voor de nazaten</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uit de periodes die zowel als stabiel en instabiel gekenmerkt kunnen worden hebben Augusta en de nazaten geleerd hoe zij hun eigen leven kunnen inrichten en elkaar kunnen ondersteunen

De uitdagingen op juridisch gebied.

Deze familie heeft op verschillende manieren kennis gemaakt met de juridische beperking van het manumissiereglement.

- 1- De publicatie met betrekking tot de openbare verkoop van de boedel Peneux, waartoe Louisa en een deel van haar kinderen gerekend werden, toont de hardheid van de slavemaatschappij. Persoonlijk denk ik dat hun lidmaatschap van de kerk en daarmee de erkenning van hun privérelatie door de kerk, heeft bijgedragen aan het positief overslaan van de balans, waardoor eigenaren mogelijk een onderlinge regeling hebben kunnen treffen met betrekking tot het stuiten van de verkoop van Ernestina en hun twee kinderen
- 2- Het manumissiereglement (artikel 22) zorgde jarenlang voor een ongelijke maatschappelijke status tussen William Donker en zijn gezin
- 3- De dreiging dat een deel van het gezin, de vrijheid aan haar neus voorbij kon zien gaan was heel reëel ten aanzien van de zwangere dochter Augusta Bouquet
- 4- Na de geboorte van het kind van Augusta neemt de onzekerheid toe, omdat de manumissie van de moeder niet automatisch betekent dat het kind ook gemanumiteerd wordt. Augusta zou ook niet van haar minderjarig kind gescheiden mogen worden of het kind zal ook gemanumiteerd moeten worden.

De toegepaste strategieën door Ernestina en Augusta (familie Donker) getoetst aan het meervoudig bewustzijn ten aanzien van de blanke en de Afrikaanse cultuur en machtsverhoudingen.

- Stimuleren en koesteren van de bijzondere band tussen William Donker en zijn eigenares

Vanwege de invloed van Mw. E. M Bunker was er ruimte voor Louisa en William om te bouwen aan een duurzame relatie. Als huisbediende krijgt William zeker de gelegenheid om te leren lezen en schrijven. Dit is de juiste voorbereiding voor zijn latere functie als bode in dienst van de Koloniale Staten. Deze stappen kunnen ook beschouwd worden als statusverbetering in economisch en maatschappelijk opzicht en bieden zowel voor Louisa als de nazaten toekomstperspectief.

Door William mee te nemen naar het buitenland, toont de eigenares vertrouwen in hem en krijgt hij de gelegenheid zijn blik te verruimen. Ook zijn reis naar Demerary in 1858 als vrij man kan gezien worden als blikverruiming.

Hoewel het doel van de reis niet is aangegeven kan het zijn dat hij op deze reis ook inkomsten heeft vergaard, die nodig waren voor het vrijkopen van zijn gezin.

- Koesteren, stimuleren en continueren van de hechte band van de familie Donker met de EBG kerk

Deze hechting is vroeg ontstaan en gaf de familie de mogelijkheid kennis te nemen van de blanke cultuur. Vooral voor Louisa, die uit Afrika afkomstig is, was dit een unieke gelegenheid om zich voor te bereiden op normen en waarden van de maatschappij waarin zij de rest van haar leven zou doorbrengen. Hierdoor kon zij inschatten hoe de kerk op bepaalde handelingen van haar en haar familie zal reageren en kiezen hoe te handelen. Het feit dat alle kinderen, klein- en achterkleinkinderen lid zijn gebleven ondanks verschil van inzicht kan vertaald worden als dat ze weten wat ze aan elkaar hebben. Dit blijkt ook uit de rol die William vervulde binnen de kerk.

- De persoonlijke keus van Louisa voor een partner uit Suriname

Tegen de traditie in kiest zij met alle risico's van het onbekende, voor een partner uit Suriname, die geen veldarbeid heeft verricht maar een stabiele maatschappelijke positie weet te verwerven. Zo biedt zij zichzelf en haar nazaten ongetwijfeld een voorsprong.

De baan die zoon Romeo vindt als Marechaussee is daar een voorbeeld van. Bij kleindochter Jacoba zien wij ook een bewuste partnerkeus voor een goed opgeleide persoon, de machinist George Paul Knel.

Strategisch handelen bij Augusta Bouquet

- Een beroep doen op de hechte familieband, met nadruk op de moeder-dochter relatie. De ervaring niet in de steek gelaten te zijn, zo dicht bij de manumissie, was zo een leermoment
- Ze houdt haar eigen familie bij elkaar, na de echtbreuk met vader Rellum
- Wanneer haar dochter Elisabeth Gesina in conflict komt met de kerk kan ze op moeder Augusta rekenen.

Omgaan met het identiteitsvraagstuk bij *Ernestina Donker*

Het sociologisch aspect. Maatschappelijke ongelijkheid en juridische ongelijkheid hebben voor Ernestina Louisa op cruciale momenten bepaald wie zij is ten opzichte van haar man en in een later stadium wie zij als familie zijn ten opzichte van kerk en samenleving. Toch hebben zij zich kunnen handhaven en hun pad naar de toekomst bepaald.

Het antropologisch aspect. Al in een vroeg stadium wordt haar identiteit als mens met rechten erkend door de eigenaren en door de kerk. De duurzame relatie die zij met William heeft - verbond - is hiervan een bevestiging. Het moment waarop zij en haar kinderen worden vrijgekocht geeft aan hun menszijn een nieuwe dimensie; in nog meer opzichten één met de samenleving, het verleden in zich meedragend voor altijd (vrij in Afrika - in Suriname tot slaaf-gemaakt - in Suriname weer vrij).

Het economische aspect. Het besef jarenlang te hebben gearbeid, zonder loon, daarna de overstap naar een leven van regelmatige inkomsten is ook een moment om te reflecteren op het verleden en de toekomst.

Omgaan met het identiteitsvraagstuk bij *Augusta Bouquet Donker*

Het sociologisch aspect. Het besef dat zij en haar kind in slavernij konden blijven en de rest van de familie vrij was, moet diepe indruk hebben gemaakt. De wetenschap dat ze herhaaldelijk werd uitgesloten door de kerk, om daarna weer toegelaten te worden waren ook momenten om te reflecteren op jezelf en de omgeving. Je overweegt dan eigenlijk of het waard is dat jij lid blijft van de kerk.

Het autonome karakter

Bij Ernestina Donker blijkt dit uit hoe zij met de uitdagingen is omgegaan:

1) De keus om een in Suriname geboren persoon tot partner te nemen, maakt dat ze aan het beleven van haar Afrikaans zijn grenzen stelt en zich uitstrekt naar meer dan dat. Waarschijnlijk was ze toch verkocht als ze voor een Afrikaan had gekozen, maar de partnerkeus betekende voor haar de weg uit de slavernij naar vrijheid

2) De keus om ondanks alle perikelen tussen haar dochter en de kerk toch lid te blijven, klein en achterkleinkinderen ten doop te houden, geeft ook aan hoe zij zaken relateert. Ze kiest er niet voor om met de kerk te breken ondanks hun onbegrip en zwart-wit benadering. Ze weet hoeveel erkenning ze vanuit deze hoek op cruciale momenten heeft gehad. Ernestina kijkt kritisch naar zichzelf, bepaalt zelf wat haar leven zinvol maakt en streeft ernaar haar doelen te bereiken zonder de beoordeling goed of kwaad daaraan te verbinden

3) Het patroon om etnische en culturele grenzen te overschreiden, zien wij terug bij kleindochter Elisabeth Gesina Francis Donker. Zij trouwt met een Brits-Indische emigrant. Bij haar is er nog een extra aandachtspunt met betrekking tot de identiteit; als het om de familienaam gaat, maakt zij de stap om te gaan van naam naar naam en nummer, namelijk Jeem no. 1976B.

Stamboom familie Donker

<ul style="list-style-type: none"> • Louisa, E Dunkel X Paulus Donker 	
1) Florentina, Petronella 2) Cornelia, Adolfina, 3) Romeo William geb: 1845 4) Augusta, Bouquet X Rellum, Frans, J (geb 1842)	
<ul style="list-style-type: none"> • Donker, Elisabeth, Gesina • Donker, Maria Antoinette, Frederika • Donker, Rudolf, Mattias • Donker, August, Louis, Constantijn • Donker, Ernst, Cornelis • Donker, Jesajas, Robert • Donker, Florentina, Minerva 	<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin-bottom: 5px;"> Donker, Elisabeth, Gesina X Stuger, Eduard, Louis <ul style="list-style-type: none"> • Donker, Jacoba, Geortina. Gehuwd Knel (geb. 1883) </div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px;"> Donker, Elisabeth, Gesina X Samuels, Philip, Jacobus <ul style="list-style-type: none"> • Donker, Paulus, Johannes, Jacobus Geb. 1886 • Donker, Ernestina, Louisa Jr. Geb.1888 </div>

Opmerking. X geeft de prive relaties aan.

3.3. Het verhaal van Johanna Margaretha Denz

Het verhaal van de familie Denz verschilt van de twee voorgaande. Ten eerste, omdat het begint met de mededeling dat de stammoeder, een zekere Janssie Doortje is gekocht door haar zuster (Maria) Margaretha Eckhart en behoorde tot haar eigendom. Een tweede reden waarom het verhaal interessant voor mij is komt omdat het gaat over mijn voorouders. Ik beschrijf het leven van vrouwen uit mijn familie, die er in elk geval voor hebben gezorgd dat hun nazaten grond als een basis hadden vanwaaruit ze verder konden bouwen aan de toekomst.

Eigenaar en eigendom verwant

Het merkwaardige is dat vanaf het begin er een verschil in maatschappelijke status bestond tussen de zussen (Maria) Margaretha van Eckhart en Janssie Doortje (Sprechbuch Frauen folio 123b) Het is niet duidelijk of het gaat om kopen of vrijkopen. Deze mededeling komt alleen voor in de kerkboeken van de Evangelische Broeder Gemeente, waar de voornaam Maria wordt gebruikt, terwijl de familienaam dezelfde is. Mogelijk is dit een afkorting of verschrijving van Margaretha. Onderzoek in krantenartikelen en het archief voeren steeds terug naar Maragaretha Eckhart en niet naar de voornaam Maria. De conclusie die getrokken kan worden, is dat het niet om vrijkopen gaat maar om koop in eigendom, omdat er voor Janssie Doortje geen familienaam staat vermeld. Indien er sprake was van manumissie zou dit wel het geval zijn geweest. De kerkregisters spreken letterlijk van *Herschaft: Maria van Eckhart ihre Schwester* (Sprechbuch Frauen 123b) (in de macht van Maria van Eckhart, haar zuster).

In het vervolg van dit hoofdstuk zal de voornaam Margaretha worden gebruikt. Margaretha moet voor de invoering van het manumissiereglement uit 1832, manumissie hebben gekregen van haar eigenaar Eckhart. Het woord ‘van’ voor de naam Eckhart duidt hier op. Na 1832 had de overheid een verbod hierop ingesteld, om zodoende de relatie tussen de voormalige eigenaar en de in vrijheid gestelde persoon te verdoezelen of om de gemanummitteerde echt ‘vrij’ van het verleden verder te laten gaan. In latere berichten wordt zelfs het tussenvoegsel van weggelaten. Margaretha trouwt met een zekere Isak, Jaques de Mesquita (Surinaamse Courant en Gouvernementsadvertentieblad 14-1-1865).

De geboortedatum van Janssie Doortje is onbekend, evenals de naam van degene van wie zij is gekocht. Over haar leefomstandigheden is het volgende genoteerd; dat zij een creolen-negerin was en leefde met haar man, de vrije neger Jan Frederik Meyer. Meyer was de zoon van een zekere Adriana Menky (Sprechbuch folio 112b). Janssie en Meyer kregen twee dochters en gaven hen de namen Johanna Margaretha, geboren op 22-01-1828 en Helena Wilhelmina geboren in 1830. Religieuze invloed op haar leven krijgt pas op latere leeftijd vorm. Janssie was lid van de Evangelische Broeder Gemeente (EBG) en werd gedoopt op 25-07-1830, door ds. W. C. van Genth. Janssie treedt op dat moment officieel toe tot de EBG gemeente. Het feit dat zij gedoopt wordt in het jaar waarop haar tweede dochter Helena Wilhelmina werd geboren bevestigt dat religie pas later een rol gaat spelen in haar leven. Janssie Doortje is overleden op 23-07-1832 en de volgende dag begraven op Gottes Acker (Sprechbuch folio 148b).

Vrij en toch de slavenstatus de eerste generatie

Om het beschermd kader van Janssie Doortje en haar kinderen te omschrijven, is geprobeerd een beeld te schetsen van het leven en de invloed van Margaretha van Eckhart op het leven van Janssie en haar dochters. Margaretha van Eckhart moet een invloedrijke persoon zijn geweest, waarschijnlijk een mulattin. Zij was bovendien gehuwd met een zekere Isak Jaques de Mesquita, naar de naam te oordelen van Joodse afkomst. Na onderzoek is uit een krantenartikel gebleken dat op 31-10-1821 haar vermogen is toegenomen door een transport van Maria Caupain naar Margaretha Eckhart. Het gaat om een in erfpacht gegeven erf aan de Keizerstraat (La D no 159) met de daarop staande opstallen (Surinaamse Courant en Advertentieblad 15- 10-1821).

Zoals eerder vermeld komt Janssie Doortje in 1832 te overlijden. Haar dochters zijn op dat moment respectievelijk 4 jaar (Johanna Margaretha) en 2 jaar (Helena Wilhelmina). Omdat hun moeder niet vrij was en de kinderen niet erkend werden door hun vader krijgen zij ook geen familienaam. Vreemd genoeg breekt voor hen een periode van enerzijds onzekerheid en anderszijds zekerheid aan.

De onzekerheid heeft te maken met het overlijden van hun moeder en het verloop van de relatie met hun vader. Hij is eigenlijk in overtreding omdat zoals eerder vermeld, een vrij man geen privérelatie mag hebben met een onvrije. Kennelijk had hij wel toestemming van haar eigenaar tevens zus Margaretha Eckhart. Hij maakt echter geen aanspraak op de kinderen, maar de eigenaar van hun moeder wel.

De periode van zekerheid heeft betrekking op de relatie met hun tante Margaretha Eckhart. Zij kan vanwege haar invloed waarborgen dat Johanna en Wilhelmina ondanks de slavenstatus toch onder haar vleugels een zekere mate van vrijheid kunnen beleven. Deze kinderen ervaren op heel concrete wijze dat omdat hun moeder niet officieel gemanumitteerd was, zij de status van tot slaafgemaakt krijgen bij haar overlijden. In hun geval is de ervaring minder onaangenaam, omdat het zoals eerder aangegeven, bescherming en een vorm van vrijheid in zich herbergt.

Tante Margaretha Eckhart komt in 1836, niet lang na haar zus Janssie te overlijden. Hierdoor komen zowel de vrijheid als zekerheid van haar nichten Johanna en Helena in het geding. Uit krantenadvertenties van 1837, 1838 en 1839, die informatie verschaffen over transporten en openbare veilingen betreffende de boedel van wijlen Margaretha Eckhart blijkt hoe groot haar vermogen was. De openbare verkoop geschiedt op last van de echtgenoot van Margaretha; het gaat om huisraad, meubels, slaven, een erf met opstallen en de plantage Uit en Thuis aan de Surinamerivier, zonder slaven (Surinaamse Courant en Advertentieblad 14-5-1837). Het blijkt dat ook andere personen betrokken zijn bij de erfenis van Margaretha Eckhart, zij handelen over het erfpachtterrein aan de Keizerstraat, La D no159 en een ander erf, aangeduid als La C no 129 in de Nieuwe wijk (Surinaamse Courant Letterkundig dagblad 19-9-1839). Deze personen dragen allen de naam De Mesquita. In 1866 vragen zij toestemming om voor hun achternaam de naam Eckardt te voegen.

Na onderzoek en ruimte voor beroep uit de samenleving, krijgen de aanvragers - na geen bezwaar- toestemming zich in het vervolg te noemen en te schrijven bij een dubbele familienaam, Eckhardt de Mesquita (De West Indiër Dagblad toegewijd aan de belangen van Nederlandsch Guyana 24-2-1866). Bij deze naamswijziging is er sprake van een dubbele familienaam en lettertoevoeging. De aanvragers zijn twee manspersonen en twee vrouwspersonen, die broers en zussen zijn. De echtgenoot van Margaretha Eckhart, Isak Jaques de Mesquita komt op 5-1-1865 te overlijden. Hij wordt 70 jaar oud (Surinaamsche Courant en Gouvernementsadvertentie -blad 14-11-1865).

Van slavernij tot manumissie, de eerste generatie

Voor de nichten van Mw. Eckhart wordt het er echter niet beter op. De onzekerheid neemt toe en wordt een constante factor, wanneer hun tante ongeveer vier jaar na de moeder komt te overlijden. Door deze gebeurtenis komt aan hun periode van zekerheid dus abrupt een einde.

Het is niet bekend of hun tante Margaretha een testament had. Johanna en Wilhelmina komen waarschijnlijk terecht bij de wees en boedelkamer waar het gouvernement zich over hen ontfermt. Op dat moment is Johanna Margaretha 8 jaar en Helena Wilhelmina 6 jaar. Dit vermoeden is gebaseerd op het feit dat in een later stadium, bij de manumissie van Johanna Margaretha en haar kinderen (31-10-1862) een curator wordt aangesteld om deze kwestie af te handelen. (http://www.gahetna.nl/collectie/index/nt00340/7ac3cfab-db3c-4316-90b4-86ba213cf7d0/filtermeer/prsgeboortedatum/filterpos/13/sortcolumn/prsvoornamen/sorttype/asc/view/NT00340_manuissies/f/prs_geboortedatum/18540000). De conclusie is dat zij dan niet werden doorverkocht aan een nieuwe eigenaar.

Het verhaal zal verder gaan over het leven van Johanna Margaretha. De argumenten hiervoor zijn gelegen in het feit dat ik over Wilhelmina verder geen informatie ben tegengekomen tijdens mijn onderzoek. Ze komt ook niet voor in de manumissie of kerkregisters. Het vermoeden bestaat dat zij jong is overleden, toen zij nog de status van tot slaafgemaakte had. De keuze is mede ingegeven omdat Johana Margaretha mijn Trotro²² is.

Haat liefde verhouding, het leven binnen de muren van de kerk

Omdat Johanna Margaretha heel jong ten doop is gebracht begint de invloed van de kerk op haar leven ook heel vroeg. Wanneer alle familierelaties komen weg te vallen vanwege de dood is de kerk nog de enige constante factor, die bijdraagt aan haar vorming en ontwikkelingskansen.

De overheid, die juridisch en financieel gezien het beheer over haar voert, deelt deze verantwoordelijkheid graag met de kerk.

De Kerkboeken vermelden over Johanna Margaretha de 2^e, dat zij de dochter is van Janssie Doortje, geboren 22-01-1828 en gedoopt op 11 maart 1832 (Lamur H.E. e.a. 2011: 449, 450). De aanduiding de 2^e heeft met identiteit te maken, zo onderscheidt men haar tijdens de slavernij-periode van andere meisjes die ook de voornaam Johanna Margaretha hebben.

Johanna Margaretha de 2^e groeit op tot een volwassen vrouw. Zij is waarschijnlijk heel jong begonnen het beroep van huisbediende uit te oefenen. Daarnaast heeft zij ook twee duurzame relaties kunnen opbouwen, waaruit kinderen zijn voortgekomen. Onderzoek in de kerkregisters van de EBG heeft uitgewezen dat Johanna Margaretha de 2e, toen zij 28 jaar

²² Trotro is het srananwoord voor moeder of vader van mijn overgrootmoeder

was, samenleefde met haar man Joseph Cornelius, die Rooms-katholiek was. De man heeft ook geen achternaam en was dus ook een tot slaafgemaakte. Kennelijk hadden zij toestemming van de kerk om de relatie aan te gaan. Uit deze relatie zijn volgens de kerkregisters van de EBG kerk twee kinderen geboren, Daniel in 1852 en Petronella in 1854 (Lamur H.E e.a.: 449, 450). Dit beeld over het leven van Johanna Margaretha de 2^e typeert de liefdesverhouding met de kerk. In het volgend gedeelte zal dit omslaan in spanning en tijdelijke afstand.

Wanneer Johanna Margaretha de 2^e op basis van haar eigen ervaring stappen onderneemt om haar leven anders in te richten komt zij in conflict met de kerk. Door de wijze waarop ze het conflict aanpakt toont ze de werking van hybriditeit. De gevolgen daarvan worden in het kerkregister vermeld *Johanna Margaretha in augustus 1853 was uitgesloten vanwege echtbreuk*. Als extra vermelding staat genoteerd *deze heeft jarenlang de kerk verlaten* (Lamur H.E. e.a.: 449, 450). Johanna Margaretha de 2^e moet op dat moment in verwachting zijn van haar tweede kind en heeft om voor ons onbekende reden de relatie met haar verbroken (echtbreuk). Dezelfde kerkregisters geven in een later stadium aan dat Johanna Margaretha de 2^e een nieuwe relatie begint. Het tijdstip waarop de relatie aanvangt wordt niet aangegeven, de vermelding luidt: *Tot november 1882 leefde zij met Gottlieb Frans en werd in 1888 ingeschreven in de Wanicakerk* (Overlijdensregister Wanicakerk folio.no.91).

Johanna neemt waarschijnlijk na erkenning van haar nieuwe relatie door de kerk, de stap om zich met hen te verzoenen. De kerk vermeldt dat er twee kinderen bij zijn gekomen in het gezin. Het gaat om twee dochters; Magdalijntje Martha wordt geboren in 1858 en Adriana Cornelia, op 10 oktober 1862 (Surinaamsche Courant en Gouvernementsadvertentieblad 11-11-1862). Johanna Margaretha de 2^e is op dat moment ongeveer 39 jaar. vermoedelijk is Godlieb Frans de vader van de laatste twee kinderen. Deze partner van Johanna is ook een tot slaafgemaakte, omdat er geen familienaam voor hem staat opgetekend. De kerk biedt kennelijk ook hen gelegenheid voor het onderhouden van deze relatie. Omdat zij Gouvernements-slaaf is, is haar partnerkeus beperkt. Indien het gouvernement relaties met vrije personen zouden immers wettelijke regels overtreden worden.

Manumissie en nieuwe identiteit

Tenslotte breekt het moment van manumissieverlening aan. Kort na de geboorte van haar laatste kind, Adriana Cornelia komt Johanna Margaretha de 2^e in aanmerking voor manumissie. Het manumissieregister geeft aan dat Johanna Margaretha de 2^e en haar vier kinderen behoren aan eigenaar A. F van Amson, die fungeert als curator ad hoc en bekend is ten name van J. C Jone. Op 31 oktober 1862 leggen zij de status van tot slaafgemaakten af en gaan zij een nieuwe levensfase in. Ze zullen voortaan door het leven gaan met de Familienaam Denz. En voor de moeder de voornamen Johanna, Margaretha, het achtervoegsel de 2^e komt weg te vallen. Haar kinderen krijgen de voornamen; Frans Daniel (10 jaar), Anthoinette Petronella, (7 jaar) Helena Magdalena (5 jaar) en Adriana Cornelia (1 jaar) (Surinaamsche Courant en Gouvernementsadvertentieblad 11-11-1862).

Hoe hun leven is verlopen tussen 1862 en 1883 is niet bekend. Krantenberichten uit 1883 brengen hen weer in beeld met een actie van juridische en sociaaleconomische aard. Op 3 december 1883 verschijnt onder de kop Officiële berichten in het dagblad Koloniaal Nieuws en Advertentieblad de volgende mededeling: dat niemand bezwaar heeft aangetekend tegen het verzoek tot verlening van erfpacht en dat is besloten tot opzegging in pacht af te staan aan Johanna Margaretha (55 jaar), Anthoinetta Petronella (29 jaar), Helena Magdalena (25 jaar), Adriana Cornelia (21 jaar), en een zekere Rudolf Alexander Denz (28 jaar) - R. A. Denz is geen kind van Johanna Margaretha Denz - het erf La F.no 110a (Koloniaal Nieuws en Advertentieblad 7-12-1883) tegenwoordig bekend als Drambrandersgracht.

Johanna Margaretha Denz krijgt dus overheidsgrond in erfpacht toegewezen. Elk van haar dochters heeft waarschijnlijk een stuk grond als erfdeel gekregen. De durf om zelfstandig de grond aan te vragen zegt iets van het autonoom handelen van deze vrouwen, daarmee creëren zij zekerheid en perspectief voor zichzelf en hun nazaten.

De kinderen van Johanna zijn opgegroeid tot volwassenen, die elk een eigen beroep uitoefenen. Frans Daniel verhuist later naar het district Commewijne, waar hij een gezin sticht, woont en werkt. Hij komt op 15-2-1917 te overlijden op de leeftijd van zevenenveertig jaar. Anthoinette Petronella sterft op 14-01-1894 in de leeftijd van veertig jaar en Helena Magdalena sterft op 30-6-1939 in de leeftijd van 81 jaar (publicatie overzichten overlijden van de burgerlijkestand in dagbladen www.delpher.nl in Dagbladen van 1894, 1917, 1939). Adriana Cornelia trouwde op latere leeftijd met Jonathan Altenstad.

Ze stierf op 4-5-1929 in de leeftijd van 57 jaar. Voor Johanna Margaretha staat vermeld in Koloniaal Nieuws en Advertentieblad dat zij is overleden op 14 februari 1917 en dat zij ongeveer 100 jaar oud is geworden (Koloniaal Nieuws en Advertentieblad 23-2-1917). Als wij echter terugrekenen vanuit de eerder vermelde geboortedatum uit de kerkregisters is zij 89 jaar oud geworden.

De tweede generatie

Dit is het verhaal van Adriana Cornelia Denz. De keuze is om de volgende redenen op haar gevallen:

- 1- uit mondelinge overlevering, kerkboeken en openbare registers heb ik over haar de meeste informatie kunnen achterhalen.
- 2- zij is mijn Afo²³.

Ten tijde van de vrijlating (1862) was Adriana slechts één jaar oud. Ze was Roomskatholiek gedoopt, waarschijnlijk op verzoek van haar vader Godliep Frans want bij de moeder zien wij een geloofsrelatie met de EBG kerk. Zij wordt niet erkend door haar vader. Volgens de kerkregisters van de EBG treedt Adriana op 26 december 1879 ook toe tot deze gemeente en wordt opnieuw gedoopt door Br. Stahlin. Op 22 maart 1891 wordt zij bevestigd (geloofsbelijdenis) door Br. G.Stolz. Over haar verdere omstandigheden vermeldt de kerk: *umstande: Jetzt ohne Mann (nu zonder man)* (Sprechbuch I Frauen: 20).

Adriana heeft waarschijnlijk door mondelinge overlevering kennis genomen van perikelen uit de slavernijperiode. Haar eigen ervaringen dateren uit de na-slavernij periode, waarin er veel uitdagingen voor de gewezen tot slaafgemaakten waren.

Deze periode kenmerkt zich door discriminatie in de arbeidssfeer op basis van huidskleur en het zoeken naar overlevingsstrategieën. Het was voor vrouwen dubbel zo moeilijk om zich staande te houden en te zorgen voor hun kinderen. Wie gemanumitteerd was had te maken met andere type uitdagingen dan diegene die vanaf 1 juli 1863 niet meer tot slaven gerekend werden. De laatsten moesten immers nog tien jaar werken onder staatstoezicht. Tot de uitdagingen van de nieuwe vrijen behoorden kwesties als huisvesting, werkgelegenheid, educatie, duurzaamheid van relaties en het omgaan met religie.

²³ Afo, het srananwoord voor de moeder of vader van mijn grootvader of grootmoeder.

Zelfstandig ondernemen

Adriana Cornelia oefende het beroep uit van Marktvrouw. Dit betekent dat ze leefde van de op- en verkoop van vruchten en verse vis. Je zou haar kunnen omschrijven als een kleine zelfstandige ondernemer. Zij moest netwerken om te komen aan de producten die ze ten verkoop aanbiedt en aan de klanten bij wie ze de producten moest verkopen. Soms kwamen de vruchten van haar eigen erf, maar afhankelijk van wat klanten vroegen kocht zij ook vruchten op van anderen. Voor de verse vis die ze ten verkoop aanbood, werden afspraken gemaakt met eigenaren van vissersboten en met de klanten die vis bij haar betrokken. De uitdaging lag vooral in het feit dat de inkomsten niet constant waren, omdat de producten niet altijd voorhanden waren, de prijs niet constant was en de factor concurrentie ook moet worden meegenomen (interview met Mw. M. Denz).

Briefkaarten en filmbeelden uit de laatste helft van de 19e- en begin 20e eeuw tonen ons dat marktwezen nog in haar kinderschoenen stond en dat van organisatie niet veel te merken was. De vrouwen liepen vaak vanuit hun woonlocatie naar de marktplaats met op hun hoofd een hoofddoek, een tyatyari en daarbovenop een gevlochten baskieta (rietenmand) waarin de producten waren gedeponeerd. Voor de vis hadden zij een aparte baskiet, waterdicht gemaakt met bladeren omdat ze het nog moesten ophalen bij de opkoopplaats, die meestal

langs de rivier lag waar de boten aanmeerden.

Sommige marktverkoopsters waren blootvoets anderen droegen een tiptip van hout met een rubberenband erover of nagemaakte Hollandse boerenklompen. Hun kleding bestond uit een wojokoto.

Marktmeid (met groenten te koop). Paramaribo.

De eerste liefde, een strategische keus

Het volgend familieverhaal past in het kader van strategische keuzes. Adriana's eerste liefde leert ze kennen in het circuit van haar werk. Volgens de familieverhalen had zij een relatie met de invloedrijke en bekende Theodorus Cordova van Harmse, beter bekend als *Bigi Dorsi*, van wie zij in verwachting raakt.

Bigi Dorsi was een succesvolle zakenman, die samen met zijn partner een zekere Bulo, eigenaar was van een aantal schepen, die in de 19e en eerste helft van de 20e eeuw vistransporten en transporten van mensen en middelen naar de goudvelden verzorgde (De West Indiër Dagblad toegewijd aan de belangen van Nederlandsch Guyana, 19-5-1895). Daarnaast had van Harmse ook een concessie tot het ontginnen van delfstoffen (Surinaams Koloniaal Nieuws en Advertentieblad 15-8-1902). Ook beheerden zij volgens familie verhalen een smederij aan de Pontenwerfstraat.

Uit de relatie tussen Adriana en Theodorus is in 1898 hun zoon Theodorus Egbertus Denz geboren. Adriana Cornelia was toen 36 jaar. Volgens het verhaal in de familie was Adriana, altijd één van de eersten die verse vis tot aan huis geleverd kreeg op gezag van haar geliefde en ook geld. Ze ging steeds minder naar de markt om haar beroep uit te oefenen, nu ze een kind had om voor te zorgen. Ze leverde wel vis aan huis voor vaste klanten (Interview met Mw. M Denz).

Adriana Cornelia kon lezen en schrijven maar was verder niet echt geschoold. Zij beseftte echter wel dat scholing de sleutel was tot ontwikkeling. Op grond van deze overtuiging maakt zij de volgende keus. Zij gaat in op het voorstel van haar geliefde om hun zoon in de kost te laten gaan bij een zekere mejuffrouw Van Amson. Deze handeling betekent zoveel als dat Adriana haar zoon ongeveer vanaf zijn zevende jaar heeft afgestaan aan Mw. Van Amson voor vorming en scholing (De West Nieuwsblad uit en voor Suriname 28-6-1933). Alles werd bekostigd door vader Theodorus. C Van Harmse. Dit kan worden beschouwd als een strategische keus voor ontwikkeling van haar zoon.

Voor Theodorus Jr. Komt er abrupt een einde aan deze bevoorrechte situatie om kennis en vorming op te doen, wanneer zijn vader op 16-8-1911 komt te overlijden (Koloniaal Nieuws en Advertentieblad 18-8-1911/ 22-8-1911). De middelen om de kost te continueren zijn in onvoldoende mate aanwezig, en hij keert terug naar de basis Drambrandersgracht. Daar wordt hij opgevangen en verder grootgebracht volgens het collectief creoolssysteem, door zijn moeder, tantes en ook een beetje door Oma Johanna. “Den kweki en“ zegt men dan in het Sranan. Voor Theodorus Jr. betekent dat enerzijds een wereld van verschil en anderzijds, terug in de vertrouwde familiekring, tussen al die vrouwen.

De derde strategische keus maakt Adriana Cornelia wanneer zij haar geluk opnieuw beproeft in de relationele sfeer. De relatie met Theodorus Sr. is door zijn overlijden beëindigd.

Zij gaat eerst samenwonen met Jonathan Altenstadt en verhuist naar hun nieuw adres aan de Dr. Sophie Redmondstraat. Theodorus Jr. is op dat moment nog in de kost. Uit de volgende advertentie blijkt dat Adriana uiteindelijk trouwt met Jonathan, haar nieuwe liefde. *Gehuwd met dispensatie der beide afkondigingen Jonathan Altenstad, weduwnaar van Geertruida Lesperaan met Adriana Cornelia Denz op 8-8-1907* (Surinaams Koloniaal Nieuws en Advertentieblad 13-8-1907). Adriana is op dat moment 46 jaar. Een dag later, op 9 augustus 1907 sterft haar echtgenoot. (De Surinamer Nieuws en Advertentieblad 15-8-1907). Als wij de datum van het huwelijk afzetten tegen die van het overlijden van Jonathan Altenstadt, dan lijkt het een bewuste keus om in verband met ernstige ziekte van Jonathan te trouwen. Dit is een herkenbaar patroon vanuit de manumissieperiode.

Omdat er geen kinderen zijn voortgekomen uit dit huwelijk wordt Adriana de enige erfgenaam en eigenares van het erf aan de Dr. Sophie Redmondstraat. Hoewel geen gelukkig einde in de relationele sfeer is, verruimt zij haar economische basis door de erfenis. Sociaalmaatschappelijk gaat ze ook vooruit, ze heeft nu een eigen woning. Adriana Cornelia verhuist echter weer naar de Drambrandersgracht, waar de hereniging met Theodorus Jr. plaatsvindt (Volkstelling 1921).

De derde generatie, Theodorus “Dorus“ Egbertus Denz.

Na een zoektocht naar mijn grootvader Theodorus, in de bekendmakingen van de burgerlijke stand werd ik geconfronteerd met de pijn die Adriana en vele vrouwen uit die tijd moeten hebben ervaren. Volgens het gebruik van het Centraal Bureau voor Burgerzaken, worden alleen de namen van gehuwde koppels, bij de geboorte van een kind vermeld en ook het geslacht van het kind. Omdat Adriana niet getrouwd was, komt haar naam niet voor in de publicaties en wordt haar kind op één hoop gegooid met anderen die dezelfde geschiedenis hebben, onder de noemer buiten de echt geboren. Hierdoor wordt een stempel gedrukt op moeder en kind, als zijnde niet volgens de wettelijk geldende norm. Theodorus Jr. is bovendien niet erkend door zijn vader, die naast een succesvol zakenleven op het gebied van relaties volgens familieoverlevering minder succesvol was, vanwege veelwijverij.

Zoals eerder vermeld heeft Theodorus Jr. eenmaal ervaren wat het betekent om als kind zonder je moeder en vertrouwde omgeving door het leven te gaan. Ongetwijfeld heeft dit invloed gehad op de moeder-zoon relatie. Toen hij in de kost ging als jongen van zeven jaar was zijn nieuw adres Keizerstraat no 51. Over zijn religieus leven wordt verteld, dat hij

Rooms Katholiek gedoopt was, maar verder geen band had met de kerk. Volgens informatie uit de volkstelling was hij echter Hervormd. Hoe intensief het contact met zijn vader was, is niet na te trekken, toch moet diens overlijden (16-8-1911) een definitieve indruk op hem hebben gemaakt want er kwam daardoor een einde aan bijzondere vorming en de mogelijkheid om kennis op te doen. De kosten kunnen dan niet verder gedragen worden door moeder Adriana die zelf weduwe is. Theodorus verhuist net als zijn moeder Adriana terug naar de Drambrandersgracht, de basis van Johanna. M. Denz en haar dochters. Het huis aan de Dr. S. Redmondstraat werd eerst verhuurd en is later verkocht. De huurinkomsten zijn onder andere ingezet om te voorzien in het levensonderhoud.

Bij de volkstelling van 1921, wordt ook Theodorus Jr. meegeteld, op dat moment is hij 23 jaar. Als registratie van beroep geeft hij op dat hij smid is (Volkstelling 1921). Kennelijk werkt hij in de smederij waar zijn overleden vader aandeel in had. Naderhand ging hij het beroep van houtvester uitoefenen en was daardoor vaker voor langere tijd weg van huis. Zijn familie gaf hem wel een bepaalde vorm van erkenning, vanwege het feit dat hij op de kostschool speciale vorming en kennis had opgedaan. Dit blijkt uit familie verhalen, die aangeven dat bijna iedereen bij hem langskwam voor het opstellen van brieven of voor advies bij het nemen van belangrijke beslissingen. Een andere kwestie waarom hij ook enige erkenning genoot, was het feit dat hij het zich kon permitteren om heel vroeg een fiets aan te schaffen (interview met Mw. M. Denz).

Na het overlijden van zijn moeder Adriana, vroeg hij het erfpachtrecht aan op het perceel dat haar adres was toegewezen. Zijn aanvraag werd goedgekeurd en het erfpachtrecht werd hem ook verleend door het Gouvernement. Hij stopte op een bepaald moment als houtvester en begon een werkrelatie met het avondblad De West. Via deze werkrelatie kwam hij ook in de politieke arena terecht; eerst bij Eenheidsfront en daarna bij de politieke partij S.D.P. van David Findlay. Hij schreef regelmatig stukken die verschenen in De West, hierdoor raakte hij vaak verwickeld in heftige politieke debatten. Er werd dus ook weer over hem geschreven (Het Nieuws Algemeen Dagblad 15-6-1956). Zoals politiek bedreven werd in de actieve dagen van Dorus zoals hij ook genoemd werd, bleven vanwege rancune de effecten ook niet uit voor zijn opgroeiende kinderen. Theodorus Jr. stierf in 1979, hij bereikte de leeftijd van 87 jaar.

De basis met brugfunctie voor de toekomst

Het huis was natuurlijk door hun vader enigszinds aangepast aan de omstandigheden, nu hij ongeveer rond 1931 een gezin had gesticht. De voordelen van het hebben van een eigen huis waren legio: Vanwege de basis groeide de familie op met een zekere mate van familie privacy en veiligheid. Zij hebben nooit in een erfwoning of prasi oso gewoond of te maken gehad met een huurbaas die je eruit kon zetten als jij niet kon meegaan met zijn gewijzigde voorwaarden. Er was hierdoor ook geen constante af- en aanloop van mensen die je niet kende, zo kon ruzie voorkomen worden. De voordelen van het hebben van een eigen erf betekende voldoende vruchtbomen, die een bijdrage hebben geleverd aan gezonde voeding en het vergaren van inkomsten.

De vruchten van de knippaboom vormden tot de tweede helft van de twintigste eeuw een vaste inkomstenbron. Op het erf stond een eigen waterput, want er was nog geen waterleiding, je kon ieder moment van de dag water halen zonder op je beurt te hoeven wachten. De oudste kleindochter dochter van de gemanumiteerde Adriana Cornelia Denz, Melanie die ruim vijftig jaar in het buitenland heeft gewoond, is in 2009 geremigreerd. Ze heeft zich gevestigd op de thuisbasis (het oorspronkelijke adres). De familie beheert al 151 jaar huizen en erven aan de Drambrandersgracht no. 27 en no. 31.

Analyse

Specifieke omstandigheden bij het verlenen van Manumissie van Johanna Margaretha de 2e

- 1) Johanna Margaretha behoorde samen met haar zus Wilhelmina tot de boedel van Margaretha Eckhart, de zus van haar moeder. Omdat zij toen nog vrij jong waren kwamen zij in de staat van wees- en onbeheerde boedel te verkeren. Haar zus Wilhelmina was gedurende de boedel en wezenstaat al overleden
- 2) Johanna Margaretha was samen met haar kinderen overgegaan in de positie van Gouvernementsklaaf, daarom werd hun manumissie door een curator ad hoc over onbeheerde boedels afgehandeld
- 3) Door haar beroep van huisbediende was zij waarschijnlijk theoretisch beter voorbereid op de na-slavernij periode dan tot slaafgemaakten die veldarbeid hadden moeten verrichten.

Persoonlijke uitdagingen

- Op maatschappelijk gebied; voorzien in behuizing, opvoeding van minderjarige kinderen en het blijven uitoefenen van haar beroep
- Privésfeer: het bewaken en op een cruciaal moment verbreken van de relatie met de vader van de eerste twee kinderen. In een later stadium het aangaan van een nieuwe relatie met de vader van de laatste twee kinderen, die waarschijnlijk ook de rol van stiefvader krijgt toebedeeld
- Op religieus gebied: de kinderen worden wel gedoopt. Botsingen met de kerk vanwege hun zwart-wit benadering ten aanzien van hoe mensen die in de staat van slavernij verkeren hun leven willen inrichten. Kenmerken: uitstoting door de kerk, herstel na een lange periode van afwezigheid en inschrijving waarschijnlijk bij een andere gemeente (Wanica Kerk, zij woont niet eens in die buurt)
- Op sociaalmaatschappelijk en juridisch gebied: huisvesting blijft een uitdaging. Als haar kinderen jongvolwassen zijn, vragen ze collectief grond in erfpacht aan. Ze moeten een onderzoek ondergaan en het besluit afwachten. Publicaties in verband met gelegenheid voor eventuele bezwaren verschijnen in de krant, het is afwachten en lobbieren geblazen.
- In de emotionele sfeer: het overlijden van haar zuster, van enkele kinderen en kleinkinderen heeft zij ook meegemaakt, dit zal haar niet onberoerd hebben gelaten.

Toegepaste strategieën en perspectief voor Nazaten

1-Naamgeving; een manier om in deze context te toetsen hoe waarheidsgetrouw bronnen zijn en tevens om de nieuwe betekenis van naamgeving in relatie tot identiteit te benadrukken, is door gewoontes en tradities te verbinden aan schriftelijke bronnen. Voor deze toets leende het patroon van naamgeving door de Stammoeder Johanna Margaretha en bij haar dochter Helena Magdalena, bij kleinzoon Theodorus zich het best.

Moeder Janssie Doortje noemt haar dochter

- Johanna Margaretha, vernoemd naar Margaretha Eckhart, (de zus van haar moeder en tevens hun eigenares)

Bij twee van de dochters van Helena Magdalena zien wij het volgende:

- Denz, Maria Elisabeth Jansje (afgeleid van Janssie, haar overgrootmoeder), geboren in 1883 en gehuwd geweest met Burgos, Gustaaf Baptist

- Denz, Adolphina, Adriana (vernoemd naar haar tante, de zus van haar moeder), geboren in 1886 en gehuwd geweest met Tuinfort, Alexander

Bij de oudste zoon van Theodorus Egbertus Denz

- Denz Jules Cornelis (vernoemd naar zijn grootmoeder Adriana Cornelia)

Koppeling/toets op basis van de theorie van Paul Gillroy

In haar identiteitsvorming heeft Johanna Margaretha Denz verschillende fasen doorlopen, waarbij het meervoudig bewustzijn ten aanzien van blanke en Afrikaanse machtsverhoudingen bepalend is geweest.

De eerste fase, sociaalmaatschappelijke benadering. Heel vroeg, maar vrij kort in haar leven - zij was ongeveer zes - verkeerde zij in de staat van gebonden vrijheid, onder de vleugels van moeder Janssie en tante Margaretha Eckhart. Ik denk dat zij zich als kind daar wel van bewust was en dat het van huis uit ook werd meegegeven. De vrijheid zat meer in de sfeer van kansen voor persoonlijke ontwikkeling.

De tweede fase, terecht komen in de boedel en wezenkamer. Daar verschilt het leven tussen jou en andere tot slaafgemaakte kinderen, in die zin dat je uit middelen van de boedel wordt verzorgd (indien dat bij testament is bepaald) of dat de staat de zorg van jou op zich neemt. De kans dat je verkocht zal worden is klein en de kans dat je basisscholing zal krijgen is reëel aanwezig.

De derde fase, de antropologische benadering. De erkenning als mens door de overheid en de kerk, dit blijkt uit de ruimte die jij krijgt van de kerk en de overheid om duurzame relaties te ontwikkelen. Dit wordt niet aan een ieder gegund.

De vierde fase, de economische benadering. De stap om economisch en sociaalmaatschappelijke zekerheden te creëren door collectieve aanvraag van erfpachtgrond is ook een factor waarin zij zich onderscheidt van anderen. Ze heeft een visie voor de toekomst en zet concrete stappen om haar droom waar te maken.

Het ontwikkelen van een autonome status

Zeker heeft Johanna Margaretha een grote mate van discipline aan de dag moeten leggen, om zaken te kunnen realiseren, die zij belangrijk en van waarde vindt om na te streven. Ze moet ook kritisch naar zichzelf geweest zijn alvorens tot sommige stappen over te zijn gegaan.

Haar autonoom handelen blijkt uit de volgende punten, hier hybriditeit invloed geweest.

- 1) De partnerkeus en het bepalen in welke richting deze zich zal ontwikkelen

- 2) De tijdelijke breuk met de kerk, omdat zij zich niet zomaar zaken laat opleggen
- 3) Het vernieuwen van de relatie met de kerk op een door haar gekozen moment en de wijze waarop zij daar vorm aangeeft (aansluiting bij een andere gemeente van de EBG kerk)
- 4) Overtuigen van haar kinderen om de collectieve inspanning te plegen voor de aanvraag van erfpachtgrond en daarna de daad bij het woord voegen. Dit heeft zeker te maken gehad met haar ervaring alleen achter te zijn gebleven, na de dood van moeder, tante en zus en zeker ook met haar toekomstvisie.

Kritische vragen als; wat wil ik? Waarom? En wanneer? Hoe zorg ik voor duurzaamheid in de relatie met partners, de kerk en kinderen zullen ongetwijfeld hebben bijgedragen aan de richtinggeving bij haar beslissingen.

Theodorus Egbertus Denz

Stamboom Johanna Margaretha Denz

Jansie, Doortje X Jan Frederick Meyer

Johanna Margaretha Denz (1828)	Helena Wilhelmina Denz (1830)
--------------------------------	--------------------------------

X

X

Joseph Cornelius	Godlieb Frans
<ul style="list-style-type: none"> • Denz Frans, Daniel (1852) • Denz Petronela (1854) 	<ul style="list-style-type: none"> • Denz, Magdalena, Martha (1857) • Denz Adriana Cornelia X Harmsen Theodorus. C (1862) Denz. Theodorus, Egbertus (geb 1898)

Opmerkingen

X = privérelatie

In de kolommen staan ook geboorte aangegeven

Hoofdstuk 4 Conclusie

In dit hoofdstuk wordt de centrale vraag van dit onderzoek beantwoord: Welke strategieën hebben gemanumitteerde vrouwen toegepast bij het construeren van een eigen identiteit en het creëren van ontwikkelingskansen voor zichzelf en hun nageslacht in de periode 1832 - 1932.

Gesteld kan worden dat de manumissie een wezenlijke bijdrage heeft geleverd aan de ontwikkeling van gemanumitteerde vrouwen. Hierdoor hebben zij strategieën kunnen toepassen die nodig waren bij het construeren van een eigen identiteit en het creëren van ontwikkelingskansen voor zichzelf en hun nageslacht. Er ontstonden nieuwe verbintenissen tussen hen en de overheid, de voormalige eigenaren, de kerk en groepen die nog in staat van slavernij verkeerden. In plaats van de onderdrukking tijdens de slavernij werden er nu kansen gecreëerd en mogelijkheden voor het omgaan met nieuwe uitdagingen. Deze strategieën waren gericht op het omgaan met uitdagingen op:

Juridisch gebied

- De strategie kettingmanumissie. Deze strategie is toegepast in reactie op regelgeving van de overheid met als doel om de toekenning van manumissies onder controle te houden. Door het toepassen van deze strategie konden gemanumitteerden tot slaafgemaakten met wie zij een familie of andere relatie hadden vrijkopen. Kettingmanumissie was een bewuste collectieve actie, die jaren kon duren. Soms werkten voormalige eigenaren ook bewust mee aan kettingmanumissies. Gelet op de borgsom die gestort werd in staatskas, ging relatief veel geld om in deze activiteit, tot slaafgemaakten werden immers voor den vrijdom gekocht. Het gevolg was wel, dat binnen één familie al in de eerste en tweede generatie verschillende familienamen konden voorkomen. Hetgeen in de toekomst voor problemen zou kunnen zorgen bij kwesties over erfrecht.
- Het huwelijk. Zowel het burgerlijk als kerkelijk huwelijk kwamen voor, soms was het een combinatie van beide vormen. Door te huwen verzekerden gemanumitteerde vrouwen zichzelf en hun kinderen van het recht als erfgenaam van hun partner en vader. Zo stelden de vrouwen door hun bewuste partnerkeus de toekomst van hun kinderen en andere nazaten veilig.

Economisch gebied

Om economische doelen te kunnen realiseren zijn de volgende strategieën toegepast.

- 1 Netwerken; een bewuste transformatie van kennis en vaardigheden gekoppeld aan gecoördineerde commerciële activiteiten.
- 2 Huwelijk; deze strategieën werden na de manumissie toegepast in reactie op de verplichte registratie voor gemanumitteerden in het Burgerwetboek en in het nijverheidsregister.

De registratie in het Burgerwetboek gaf garanties voor erkenning van kinderen en het eventueel sluiten van een burgerlijk huwelijk, waaruit soms ook bezitsvorming voortvloeide. Bezitsvorming in combinatie met opgedane vaardigheden tijdens de slavernijperiode stelde gemanumitteerden in staat om als kleine zelfstandigen aan de slag te gaan. De registratie in het nijverheidsregister had te maken met de beroepsuitoefening na de manumissie en het aantonen dat men in eigen onderhoud zal kunnen voorzien. De eis tot registratie in het nijverheidsregister was een indicatie voor een economisch plafond welke de overheid had bedacht voor gemanumitteerden. Vrouwen reageerden hierop door in familieverband netwerken op te zetten. Binnen de netwerken deden zij aan overdracht van kennis en vaardigheden en naar buiten toe uitbreiden van de klantenkring. Langs deze weg konden zij ook inkomsten vergaren om voor zichzelf en hun nageslacht een toekomst te creëren. In sommige beroepen maakten de vrouwen (bijvoorbeeld de wasvrouwen) zich vanwege de zeer gevarieerde klantenkring onmisbaar binnen de samenleving.

Sociaalmaatschappelijk gebied

Om zich op sociaalmaatschappelijk gebied te kunnen ontplooiën en zaken die voor hen van belang zijn te kunnen continueren hebben gemanumitteerde vrouwen de volgende strategieën toegepast;

- 1- Het bewust aangaan van duurzame verbintenissen
- 2- Het houden van balans in cultuurbeleving. Hier zijn vooral de initiatieven van de gemanumitteerde vrouwen belangrijk; zij gaan privé en zakelijke relaties aan met individuele blanken, blanken in georganiseerd verband, andere vrije personen en met tot slaafgemaakten.
- 3- Naamgeving. De naamgeving, die door de blanken een vorm van superioriteit uitademde, werd door gemanumitteerde vrouwen omgezet in een traditie om namen te

laten terugkeren bij de nazaten Hierdoor wordt een stuk geschiedenis bewaard en ook erkenning gegeven aan de voorouders.

Om succesvol te kunnen zijn in deze relaties, haalden de vrouwen hun voordeel onder andere uit verbintenissen met de kerken, door het aanleren van de Nederlandse taal in woord en geschrift. Ook deden zij via de kerk kennis op van de cultuur van de blanken.

Het houden van een balans in de cultuurbeleving komt vooral tot uiting bij de Doe prey. In de omgang met tot slaafgemaakten is er zoals onder andere blijkt uit het verhaal van de Doe prey, soms blijk van erkenning van de cultuur van tot slaafgemaakten, waar gemanumitteerde vrouwen ook deel van uit maken. Op sommige momenten was er ook duidelijk sprake van afstand nemen. De Doe prey laat ook zien, dat nog in slavernij verkerenden, van hun kant ook lieten blijken dat zij hun plaats kennen ten opzichte van de gemanumitteerde vrouwen.

Aanbevelingen

- Nazaten van tot slaafgemaakten - Afro Surinamers - kunnen leren uit de bewuste keus van de gemanumitteerden om binnen de groep nauw samen te werken om economisch en sociaalmaatschappelijke doelen te bereiken voor de groep.
- Nazaten van tot slaafgemaakten - Afro Surinamers - kunnen nieuwe inspiratie opdoen uit de ervaringen: delen van traditionele vaardigheden en kennis binnen de groep en het transformeren van kennis en vaardigheden naar een commerciële activiteit. Hierdoor kunnen zij meerwaarde geven aan de samenleving waar zij deel van uitmaken.
- Voorstel aan de overheid om vrouwen uit de Surinaamse geschiedenis - die in de context van hun tijd heldendaden hebben verricht – en nu weer als inspiratiebron kunnen fungeren, te eren. Straten in nieuwe woonwijken kunnen naar hen worden vernoemd. Zo zal hun verhaal uit het niets naar voren komen en betekenis krijgen in het bijzonder voor de nazaten en in het algemeen voor iedere Surinamer.

Lijst van geraadpleegde literatuur en bronnen

- Barosa, L. C. (1987). Manumission in Brazil and Surinam The role of the Dutch Hegemony and decline, *The Capitalist World Economy Ethnic and Racial studies*. Vol.10 p. 349-365
- Benjamins, H. D en Joh. F. Snelleman. (1914 -1917). *Encyclopedie van Nederlandsch West-Indië*, Martinus Nijhoff en E J Brill, Leiden/ Den Haag p. 463-464
- Boldewijn, N. H. A., Dors, R en Lamur, H. E. (2007). *Catalog A. De Hernhutter gemeente Charlottenburg 1784-1840 Hernhutter Archieven in Suriname*, Paramaribo-Suriname: HAS en NINsee drukkerij.
- Brana Shute, R. (1985). *The manumission of slaves in Surinam 1760-1828*, University of Florida.
- Brana-Shute, R. (1989). Approaching Freedom: the manumission of Slaves in Suriname, 1760-1848 *Slavery and Abolution: A Journal of Slave and Post slave studies volume 10, issue 3, 1989 special issue: perspective on manumission* p.1 <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/01440398908574991>
- Dubois, W. E. B. (1897) Strivings of the Negro People: p. 194-198 . 64.62.200.70/periodical/pdf Atlantic Mounthly-1897, aug 50-54 produced by UNZ.org
- Everaert. Huub. (2008). Demografische Ontwikkelingen rond de afschaffing van slavernij n Suriname, *Tijdschrift voor Sociale en economische Ontwikkeling*. p 5
- Genovese, E. (1979). *From Rebellion to Revolution: Afro American Slave revolts in the making of modern world*, Baton Rouge: Louisiana State University Press.
- Getrouw, C. F. G. (1953). De stemming van de bevolking vóór, tijdens en na de emancipatie der slaven in Suriname in *West Indische Gids*, p.2, 4, 3-12, 34 s'Gravenhage:
- Gilroy, P. (1999). *Black Atlantic Modernity and Double Counsciousness*, London: Verso.
- Goebel, W. en Schabio, S. (2007). Beyond the black Atlantic, Relocating Modernization and Thechnologie, *Journal of American studies* p 41, Abingdon Routledge and New York: Taylor and Francis (2006). <http://journals.cambridge.org/action/display/Abstract?FromPage=online&aid=1184568&fileId=S0021875807003684>

- Guda, Trudi. M. (met medewerking van Hillary de Bruin). (2005). *Drie eeuwen Banja De Geschiedenis van een Surinaamse Slavendans*, Paramaribo: Minow, Directoraat Cultuur.
- Haarnak, C en Hondius, D. (2012). Swart in Nederland – Afrikanen en Creolen in De Noordelijke Nederlanden vanaf de middeleeuwen Tot de twintigste eeuw. [http://bukubooks .wordpress.com/swart/](http://bukubooks.wordpress.com/swart/) Manumissie Buku, Bibliotheca Surinamica
- Harel, Bill *Social Structure and Manumission*, Suny Institution of Thechnology, New York: at Campus UTICA
- Hering, M. A. (2010). Wie was Sara Lemmers ? *Tijdschrift voor Surinaamse Genealogi Wi Rutu jrg.10. no.1*, p 14-18
- Hoefte, Rosemarijn. (1996). Free Blacks and Coloureds in Plantation Suriname, the struggle to rise. Ed. by Jane, G. Landers, *Against The Odds, Free Blacks in slave societies of the America's*, London: Routledge, Taylor and Francis group. P. 102-129
- Hoogbergen, W. Manumissie. Geraadpleegd op [www.scribd.com/doc/ 24044726/3 /manumissiecached](http://www.scribd.com/doc/24044726/3/manumissiecached)
- Hoogbergen, W., en Ten Hove, O. (2001). De vrije gekleurde en zwarte bevolking van Paramaribo 1762-1863, *Tijdschrift OSO, jrg. 20. No. 2*, p. 315, 316
- Hoogbergen, W., Ten Hove, O. en Helstone, H. (2003). *Surinaamse Emancipatie 1863 Familienamen en Plantages* Amsterdam-Nederland: Rozenberg Publishers.
- Hove, ten O. en F. Dragtenstein. (2007). *Manumissies in Suriname 1832-186*, bronnen voor de studie van Suriname, deel 19. 2^e editie, Paramaribo-Suriname: Vaco NV.
- Kempen van Michel. (2002). Een Geschiedenis van de Surinaamse Literatuur deel 3 Okopipi Paramaribo, p. 140. Geraadpleegd op http://www.dbnl.org/tekst/kemp009_gesc0301/colofon.htm © 2006 dbnl / Michiel van Kempen
- Koulen. P. (1973). Schets van Historische Ontwikkelingen van de manumissie in Suriname 1733-1863, *Mededelingen van de Stichting Surinaams Museum.no.12*
- Kuortti. Joel en Nyman, Jopi. (2007). *Reconstructin Hybridity. Post-Colonial Studies in transition*, Amsterdam: Rodopi.
- Lamur H, E., Boldewijn N. H. A., en Dors, R. (2010). *Cathalog A Charlottenburg* Paramaribo -Suriname HAS en NINsee.
- Lamur H. E., Boldewijn N. H. A., en Dors, R. (2011). *Catalogus der Negergemeine Paramaribo B 1819-1836* Paramaribo-Suriname: HAS en NINsee.

- Lamur, H. E en Helstone, H. E. (2002). *Namen van vrijgemaakte slaven 1816-1827* Amsterdam: INAASO/LANDS ARCHIEF SURINAME.
 - Lamur. H. E., Boldewijn N. H. A., en Dors, R. (2007). *Catalog B De Hernutter gemeente Charlottenburg 1841-1848* , Paramaribo-Suriname: HAS en NINsee.
 - Lamur. H. E., Boldewijn N. H. A., en Dors, R. (2009). *Catalog D, sociale banden tussen Slaven*, Paramaribo-Suriname: HAS en NINsee.
 - Lamur. H. E., Boldewijn N. H. A., en Dors, R. (2009). *Catalogus der Negergemeine an Paramaribo A*, Paramaribo-Suriname: UNESCO en NiNsee.
 - Lazar Stephen. (2005). Midterm Literature of Black Atlantic (Essay) Geraadpleegd op [http:// www. stephenlazar.com/docs/blackatlantic.pdf](http://www.stephenlazar.com/docs/blackatlantic.pdf)
 - Lenders, Maria. (1996). *Strijders voor Het Lam Leven en Werk van Hernhutter Broeders en Zusters in Suriname 1735-1900* Leiden-Nederland: KITLV.
 - Les Negre Sedentair (1883). Geraadpleegd op <http://bukubooks.wordpress.com/les-habitants-de-surinam/les-negres-sedentaires/Manumissie> Buku, Bibliotheca Surinamica
 - Lier van R. J. (1977). *Samenleving in een Grensgebied*, Amsterdam: Emmering 3e herziene druk.
 - Matory, James L. (2005). Black Atlantic Religion: Tradition, Transnationalism, and Matriarchy in the Afro-Brazilian Candomblé. Ed. By Kenneth Routon, *Trance-Nationalism: Religious Imaginaries in the Black Atlantic* Carbondale, Illinois-USA: Department of Antropology, Southren aillinois University Carbondale p.6-9
 - McLeod, C. (2002). *De Vrije Negerin Elisabeth Samson*, Nederland: Conserve.
 - Meel, P. J. (1996). *Tussen Autonomie en Onafhankelijkheid Nederlands-Surinaamse betrekkingen 1954-1961* Leiden-Nederland: KITLV.
 - Neus, H., en Putten, van L. (2008). *Met Meesterhand vervaardigd Tekeningen en Diorama's van Gerrit Schouten 1779 – 1839* , Paramaribo-Suriname: Stichting Surinaams Museum.
 - Neus. Hilde. (2010). The Yellow Lady: Mulatto Women in the Suriname Plantocracy, in Adekunle Julius, O and Hettie V. Williams, *Color Struck Essays on Race and Ethnicity in Global Perspective*, University Press of America, Inc. Lanham Boulder New York Toronto Plymouth, UK, p. 113-140
- Nijhof,

- Quintus Bosz, A. J. A. (1964). *De ontwikkeling van de rechtspositie van vroegere plantageslaven in Suriname Emancipatie 1863 -1963*. dbnl [http:// www.dbnl.org/ tekst/_ema001eman01_01/_ema001eman01_01_0002.php](http://www.dbnl.org/tekst/_ema001eman01_01/_ema001eman01_01_0002.php)
- Rikken, F. H. Ma Kankantri, een verhaal uit de slaventijd geraadpleegd uit (ed Jan Bongers)http://www.dbnl.org/tekst/rikk001maka0101/rikk001maka01010001.phpenMichiel vanKempenwww.dbnl.org/tekst/kemp009gesc02_01/kemp009 gesc02010020.htm
- Schalkwijk. J. M. W. (2011). *The Colonial State in the Caribbean 1650-1920, Den Haag: Amrit /NiNsee*.
- Schiltkamp. J. A en De Smidt, J. Th. (1973). *West Indisch Plakaatboek II. 1761 - 1816*. Amsterdam: Emmering.
- Schiltkamp. J. A en De Smidt, J. Th. (1973). *West Indisch Plakaatboek I, 1667-1761* Amsterdam: Emmering.
- Siwpersad, J. P. (2009). *Gij zijt blank en Wij zijn zwart*, Gravenhage: Siwpersad'S.
- Ten Hove, O. (met medewerking van Carla Bakker). (2010). Vrije arbeiders in Suriname 1846, *Tijdschrift voor Surinaamse Genealogi Wi Rutu jrg.10. no.1*, p 26-38
- Upadhyay, S. B. Approache to history in modern times, *History, Ideology and Society* New Dehli: Indira Ghandi, National Open University School of social science, Faculty of History p.
- Wolbers. J. (1970). *Geschiedenis van Suriname* (facsimile van de eerste uitgave, Amsterdam 1861). Amsterdam: Emmerling, http://www.dbnl.org/tekst/wolb002gesc01_01/
- Zunder, A. (2011). *Bouwstenen voor samen naar morgen, Paramaribo*.
- Zunder. A. (2010). *Herstelbetalingen, de 'Wiedergutmachung' voor de schade die Suriname en haar bevolking hebben geleden onder het Nederlands kolonialisme*, Den Haag: Amrit.
- Surinaamse Almanak, 1834 p. 68,69
- Surinaamse Almanak 1898 p. 205-212
- Surinaamse Almanak 1928
- Almanak voor Nederlands West Indische bezittingen en de kust van Guinea, 1853

ARA: Ministerie van Koloniën 1850-1900. inventaris no.:

6808, rechtszaak Winstina en Fanny Ritscher, toegangsnummer 771.

6812, rechtszaak Virginie Gammeren, toegangsnummer 1617.

6853, rechtszaak Hornberger Aarding

Archieven

Archief van de Evangelisch Broedergemeente in Suriname

- Sprechbuch I frauen.67, 20, 88, 100E
- Sprechbuch I frauen 20
- Sprechbuch I 76f, 27c, 69f
- Sprechbuch I mannen 27c
- SprechbuchII: 67, 25
- SprechbuchII mannen F116
- Sprechbuch II 67. 168b
- Sprechbuchfo112b
- Sprechbuch fo123b
- Sprechbuch frauen 126B
- Sprechbuchfo148b
- Sprechbuch Fo 168b/fiche 125/5558
- Zuzügler mannen1859 p. 106
- Overlijdensakte Wanica Kerk fol no 91

Het Nationaal Archief Suriname;

- Koloniale verslagen : 1854. No 2 p. 7, 8 1861, 1863, 1864, p. 80,81
- KB 1831 3. 3. ; 1931. no 69 GB No. 13
- GR 3-9-1851 no. 1097
- Volkstelling 1921

Burgerlijke stand Suriname

- Overlijdensakte.fol.291.1886/639.1875
- Overlijdensakte fol.98f.1888
- Overlijdensakte 1867 fol.no.107

Centraal bureau voor Burgerzaken

- Familieboek Wanda Denz
- Stamboom Theodorus, Egbertus Denz

Dagbladen en Gouvernementsbladen

- Gouvernements secretarie. Surinaams courant en advertentie blad 9-9-1851
- Surinaamse Courant en Gouvernementsadvertentieblad 1821, 1837, 1839, 1842, 1853, 1854, 1856, 1858, 1862, 1863, 1865, 1873, 1882
- De Westindier, dagblad toegewijd aan de belangen van Nederlands Guyana 1864, 1866, 1898
- De Kolonist, dagblad toegewijd aan de belangen van Suriname, 1865
- Koloniaal Nieuwsblad, 1868, 1936
- Oprechte Haarlemse Courant, 1868
- De Surinamer, Nieuws en Advertentieblad, 1924, 1926
- De west, nieuwsblad uit en voor Suriname, 1911, 1912, 1921, 1922, 1928, 1933
- Surinaams Koloniaal Nieuws en Advertentieblad, 1888, 1902, 190, 1911, 1913, 1917, 1919, 1921, 1928
- De West Indiër dagblad toegewijd aan de belangen van Nederlands Indië, 1874, 1875, 1895
- Het Nieuws Algemeen dagblad, 1952, 1956
- Dagblad toegewijd aan de belangen van Nederlands Guyanan, 1864, 1866
- De Vrije Stem Onafhankelijk Weekblad voor Suriname, 1972
- Surinaamse Courant, 1828, 1834, 1839, 1841, 1861
- Nieuwe Courant, 1838
- Surinaams Courant en advertentieblad, 1858
- Surinaams Courant en Letterkundig dagblad, 1839
- Surinaams Weekblad 12-5-1861

Websites

- www.encyclo.nl/lokaal/10491
begrip Hybriditeit
- www.encyclo.nl/begrip/cultuur
begrip Cultuur
- www.encyclo.nl/lokaal/10172
begrip Strategisch handelen
- www.thasuruszorgenwelzijn.nl/identiteit
Begrip identiteit
- www.ensie.nl/definitie/autonomie
begrip autonomie
- www.encyclo.nl/lokaal/10161
- begrippen rol en positie
- www.Gahetna.nl
 - *<http://www.gahetna.nl/collectie/index/nt00340/achtergrond/wet-en-regelgeving>
(burgerregistratie:60)
 - *http://www.gahetna.nl/collectie/index/nt00340/990cdc23-d866-4069-bd13-0b5647dda1dd/view/NT00340_manumissies/sort_column/prs_achternaam/sort_type/asc/f/prs_geslacht/vrouw (info Sophia Beerse)
- <http://www.gahetna.nl/collectie/index/nt00340/achtergrond/wet-en-regelgeving>
- Betreft familie Uhlenkamp.(http://www.gahetna.nl/collectie/index/nt00340/a4c25f3e-8d10-42b9-88f0-3a8a994973bb/view/NT00340manumissies/sortcolumn/prsachternaam/sort_type/asc/q/zoekterm/ : 88 uhlenkamp
- Betreft familie Donker, http://www.gahetna.nl/collectie/index/nt00340/598f223a-0ce6-4a1a-b531-d7d6adb0db76/view/NT00340_manumissies/sortcolumn/prsachternaam/sort_type/asc/f/rol_beroep/Waschvrouw/f/ove_tekst_eigenaar/W.P.%20Donker%20voor%20den%20vrijdom
- Betreft familie Denz, (http://www.gahetna.nl/collectie/index/nt00340/7ac3cfab-db3c-4316-90b4-86ba213cf7d0/filtermeer/prs_geboortedatum/filterpos/13/sortcolumn/prsvornamen/sorttype/asc/view/NT00340_manu-missies/f/prsgeboortedatum/18540000
- <http://deniekasan.files.wordpress.com/2008/05/onbeheerde-boedels-1828-18761.pdf>

Dennie Kasan: onbeheerde boedels en wezen.no2694 www.

dnbl.Orgtekstwolb002gesc01_01/colofon.htm

- Almanak voor Suriname, 1834 p. 28,
- <http://bukubooks.wordpress.com/les-habitants-de-surinam/les-negres-sedentaires/>
(drie foto's)
- bukubooks. Word-press.com/page/4/?blogsblogsub. betreft slavenschip la legre scriptie
- Almanak voor de Nederlands West-Indische bezittingen en de kust van Guyana 1859, p.72-95, 1928
- <https://archive.org/stream/beknoptegeschied00vlie#page/216/mode/2up>
Vlier, M. L. E *Ontwikkeling van de Surinaamse Geschiedenis* p. 73, 121-129, 185, 186
- http://www.coronie.nl/wordpress/?page_id=119
over Anthony Dessé
- <http://www.unz.org/Pub/AtlanticMonthly-1897aug-00194?View=PDFPages>
over Dubois W.E.B
- <http://www.suriname.nu/101/manumissie.html>)
- www.tseg.nl/2008/4-everaert.pdf
Everaart, Huub. Demografisch ontwikkelingen rond de afsschaffing van slavernij in Suriname
- www.Delpher.nl
overzichten van de Burgerlijkestand, advertenties en artikelen gepubliceerd in dagbladen

Interviews

Marlyn Aaron-Denz:

- Buikslot, Margaretha, Johanna. P. Mw (overleden)
- Denz, Wanda, Mw 18-5-2015
- Denz, Melanie Mw.15-5-2015

Van Farrar. Max, 7-5-2007

met Professor Paul Gilroy, London school of economy gehaald van

<http://www.darkmatter101.org/site/2007/05/07/paul-gilroy-in-conversation/>

Begrippenlijst

- Autonomie: het zichzelf opleggen van wetten. Een autonoom persoon probeert zaken na te streven die voor hem of haar belangrijk of waardevol zijn en bewandelt op die manier een eigen levenspad
- Cultuur: de leefstijl van een samenleving, de vorm, inhoud en geestelijke gerichtheid van menselijk handelen. Deze leefstijl is niet eenduidig, maar veeleer een dynamisch proces
- Hybriditeit: in het algemeen te gebruiken voor de toestand van het zijn van gemengde afkomst. In een maatschappelijke of culturele context te gebruiken voor de identiteit van een groep of individu, of de creatieve activiteit, die voortkomt uit de interactie van twee verschillende samenlevingen of culturen, vaak in de context van ontmoetingen tussen mensen uit de culturen

Hybriditeit Gilroy: meervoudig bewustzijn ten aanzien van cultuur- en machtsverhoudingen tussen blanken en Afrikanen

- Identiteit: het zich bewust zijn van de eigen persoonlijkheid, in zoverre deze zich van een andere onderscheidt. Een historicus benoemt zowel de sociologische-, antropologische als economische aspecten van identiteit en plaatst die in de tijd
- Kettingmanumissie: een manumissie gerealiseerd door een gemanumitteerde. Er bestaan drie vormen van kettingmanumissie;

1- door één persoon op een tijdstip

2- door één persoon op verschillende tijdstippen

3- de laatste gemanumitteerde verzorgt de volgende manumissie

- Manumissie: de toekenning van vrijheid door een eigenaar aan een tot slaafgemaakte is een persoonlijke erkenning van vrijheid, die ontstaat als gevolg van een overeenkomst, een intentie of contract tussen een eigenaar en een tot slaafgemaakte.

De toegekende vrijheid was nauwkeurig geconstrueerd; de eigenaar heeft afstand gedaan van de eigendomsrechten over de tot slaafgemaakte en de burgerlijke status van de tot slaafgemaakte is gewijzigd naar die van een vrije persoon.

- Positie is de relatieve situatie van de ene persoon ten opzichte van een andere persoon
- Rol bedoelen wij de samenhangende verzameling van kennis en vaardigheden die een persoon in zich moet verenigen om een activiteit te kunnen uitvoeren.
- Strategieën: de keuze uit mogelijke wegen en middelen teneinde een of meer doelstelling te realiseren

REGLEMENT
op de Manumissie
der Slaven in de Nederlandsche
West-Indische Bezittingen.

ALGEMEENE BEPALINGEN.

Artikel 1

De Manumissie der Slaven, zoo wel dergene, die aan het Gouvernement, als die aan bijzondere personen behooren, kan in de Nederlandsche West-Indische Bezittingen niet anders plaats hebben, dan door eene daad van het Hoog Gezag; - zijnde alzoo het Hoogste Kollegie, in de onderscheidene Nederlandsche West-Indische Bezittingen, met uitsluiting van alle andere Autoriteiten, alleen bevoegd, om de hierna vermelde Brieven van Manumissie, waarbij personen uit den stand van slavernij tot dien van vrijheid worden verheven, te verleenen.

Artikel 2

Het aanzoek tot het verleenen van Manumissie geschiedt door, of namens den Meester, en is of:

- 1°. eene geheel vrijwillige daad, blootelijk gegrond op de goedwilligheid van den nog levenden Meester omtrent zijnen Slaaf, of
- 2°. het gevolg van eene met eenen voormaligen Meester des Staats geslotene overeenkomst, of
- 3°. het gevolg van eene lastgeving of voorwaarde, opgedragen of voorgeschreven bij eene door den dood bevestigde uiterste wilsbeschikking.

**OVER DE OVEREENKOMSTEN, WAARBIJ HET AANZOEK TOT
MANUMISSIE WORDT BEDONGEN, EN DERZELVER
GEVOLGEN.**

Artikel 3

Ten einde de overeenkomsten, waarbij het aanzoek tot Manumissie van eenen Slaaf wordt bedongen, van kracht te doen zijn, zullen dezelve altijd in een notariëel geschrift moeten zijn vervat, en den juiststen tijd moeten bepalen, binnen welken, door den verkrijger van den Slaaf, of diens regthebbenden, het aanzoek tot Manumissie zal behooren te worden ingediend, welk tijpperk echter nooit langer zal mogen zijn dan drie jaren.

Artikel 4

Van zoodanige overeenkomsten zal, binnen den tijd van drie dagen, nadat dezelve zullen zijn gepasseerd, door den Notaris, of den met de notariële praktijk belaste Ambtenaar, welke daarover heeft gestaan, de grosse, ten fine van videring, moeten worden aangeboden, in Suriname, aan den Raad-Kommissaris voor de Inlandsche

Bevolking, te Curacao en St. Martin, aan den Secretaris van den Raad van Police, en te St. Eustatius, aan den Secretaris van het Gemeente-Bestuur; zullende de Notaris, of de met de notariële praktijk belaste Ambtenaar, die niet binnen den bij dit Artikel bepaalden tijd de grosse, in voege voorschreven, heeft aangeboden, voor elken dag verzuim, verbeuren eene geldboete van tien Gulden.

Artikel 5

Wanneer de bij de overeenkomst bepaalde tijd, en in alle gevallen, wanneer de tijd van drie jaren is verlopen, zonder dat nog het aanzoek tot Manumissie is gedaan, zal, in de Kolonie Suriname, door den Raad-Kommissaris voor de Inlandsche Bevolking, en, in de Koloniën Curacao en St. Martin, door den Secretaris van den Raad van Police, en, te St. Eustatius, door den Secretaris van het Gemeente-Bestuur, aan de bij Artikel 1, voor elke Kolonie aangeduide Kollegien een vrije persoon tot Kurator ad hoc worden voorgedragen, die verplicht zal zijn, het noodige te bewerkstelligen, om de Manumissie van den Slaaf te bevorderen, zoodanig als dit bij de volgende Artikelen van dit Reglement is voorgeschreven.

Artikel 6

Wanneer echter eenig persoon, die zich tot het aanzoek ter Manumissie van eenigen Slaaf heeft verbonden, alvorens hij nog aan dezelve overeenkomst voldaan hebben mogt, in faillissement geraakt, of mogte zijn overleden, en deszelfs boedel niet mogt aanvaard, maar vervallen wezen aan zoodanige Administratie, als in de onderscheidene Koloniën met de zorg over de onbheerde boedels is belast, zal het effect van de gesloten overeenkomst blijven opgeschort, tot van de solventie of insolventie des boedels zal zijn gebleken.

Artikel 7

Wanneer van de solventie des boedels is gebleken, dat is, wanneer het uit den op te maken boedelstaat consteert, dat de vrij te laten Slaaf van de massa des boedels kan worden afgenomen, zonder dat daardoor eenige praëjudice geschiedt aan de regten der crediteuren, te dien effecte, dat dezelve, niettegenstaande den uitgang van het bewuste voorwerp uit den boedel, eene volkomenere voldoening erlangen kunnen van de hunn kompeterende wettige vorderingen, zal de geslotene overeenkomst in derzelver volledige kracht worden hersteld, en zal diensvolgens de Administratie, welke met het beheer van zoodanige boedels is belast, verplicht zijn, ten aanzien van den Slaaf, al datgene te verrigten, wat de persoon, die zich bij overeenkomst verplicht heeft, of wel zijne erven of regthebbenden zouden hebben moeten doen.

Artikel 8

Gedurende den tijd, dat van de solventie of insolventie eens boedels nog niet consteert, zal de vrij te laten Slaaf niet mogen worden veralifeneerd; maar, voor zooverre op geene andere wijze ten nutte van den boedel van hem kan worden gebruik gemaakt, te meesten voordeele van de gezamenlijke crediteuren, worden

verhuurd; ten zij, dat kindscheit, ouderdom dan wel ligchaams- of zielsgebreken hem tot eenigen arbeid onbekwaam maken, in welk geval de voornoemde Administratiën bevoegd zullen zijn, denzelfven ten koste van den algemeenen boedel te besteden.

Artikel 9

Wanneer van de insolventie des boedels is gebleken, dat is, wanneer het uit den op te maken boedelstaat constieert, dat de vrij te laten Slaaf uit de massa des boedels niet kan worden weggenomen, zonder dat daardoor praecipue geschiedt aan de regten van creditieuren; - te dien effeete, dat zij door den uitgang van dit voorwerp uit den boedel een minder beloop op hunne wettige vorderingen zouden moeten ontvangen, dan anders het geval zoude geweest zijn, zal de geslotene overeenkomst worden gehouden voor vernietigd.

In zoodanig geval zal de Slaaf aan deszelfs vorigen Meester, die hem voor vrijdom heeft verkocht, verruuld of gedonateerd, of deszelfs regt verkregen hebben den worden aangeboden: in geval van verkoop, tegen teruggaaf van den betaalden koopschat, in geval van ruiling, tegen betaling van den prijs, waarop de aldus terug te geven Slaaf, door deskundigen, te benoemen, een, door de administratieve Autoriteit en een, door den voormaligen Meester, zal worden gewaardeerd, en in geval van donatie van vrijdom, zonder eenige betaling of vergoeding hoegenamd.

Indien echter de vorige Meester, of deszelfs regt verkregen hebbenden, mogte weigerachtig zijn, in voege voorschreven, den voor vrijdom afgestanen Slaaf weder terug te nemen, zal deze beschouwd te behooren, en mitsdien ten voordeele van den boedel worden verkocht.

OVER DE UITERSTE WILSBESCHIKKING, INHOUDENDE LASTGEVING OF VOORWAARDE TOT HET DOEN VAN AANZOEK TOT MANUMISSIE EN DERZELVER GEVOLGEN.

Artikel 10

Van elke uiterste wilsbeschikking, inhoudende eene lastgeving of voorwaarde, tot het doen van aanzoek om Manumissie, zal door de Ambtenaren, in de onderscheidene Koloniën met de notariële praktijk belast, binnen drie dagen, na derzelver opening of lezing, eene op ongezegeld papier geschrevene kopij of expeditie, voor zooveel dezelve lastgeving of voorwaarde aangaat, kosteloos worden ter hand gesteld aan de bij Artikel 5 voor elke Kolonie bestemde Ambtenaren; zullende de notariële Ambtenaar, welke zich niet binnen den even gemelden tijd van deze zijn verpligting kwijf, voor elken dag verzuim, verbeuren tien Gulden.

Wanneer de uiterste wilsbeschikkingen niet in eenen vorm zijn gepasseerd, die eene notariële opening of lezing noodzakelijk maakt, zullen de bovenstaande verplichtingen vervuld worden door de executeuren of bewindvoerders van de nalatenschap, binnen de drie dagen, nadat dezelve den boedel zullen hebben aan-

vaard, en zulks op gelijke boete van tien Gulden, voor iederen dag verzuim.

Artikel 11

Wanneer de erfgenamen, executeuren of boedelrederars, bij zoodanig uiterste wilsbeschikking benoemd, de erfving aanvaard, zullen dezelve gehouden zijn, binnen den bij dezelve beschikking gestelden tijd, het aanzoek tot Manumissie te doen.

Wanneer er geen tijd bij dezelve beschikking mogte bepaald zijn, zal dit aanzoek bij de vererfving des boedels, immers, in allen gevallen, uiterlijk binnen den tijd van drie jaren na het overlijden van den erfater, moeten plaats hebben.

Wanneer bij de uiterste wilsbeschikking een langere tijd dan van drie jaren mogte zijn voorgescreven, al daarop geen acht worden geslagen, maar zoodanige tijdsbepaling gehouden worden voor nietig, en het aanzoek desniettemin binnen den tijd van drie jaren moeten geschieden.

Artikel 12

Voor geheel nietig zullen gehouden worden alle bepalingen, waarbij, ten einde aan de opgedragene lastgeving, of de gestelde voorwaarde gevolg te geven, aan den vrij te laten, Slaaf eenige onerense voorwaarden zijn opgelegd; als zullende zoodanige lastgeving of voorwaarde steeds zuiver en ongesimuleerd moeten opgedragen of bedongen worden; zoodanig, dat alle zogenoemde Indirecte schenkingen van den vrijdom, het geven of verkoopen van eenen Slaaf aan zich zelve, of aan andere Slaven, het zoogenoemd stellen op vrije voeten, of welke dergelijke praktijken meer in de onderscheidene Nederlandsche West-Indische Bezittingen bestaan hebben, of nog bestaan, hetzij dezelve in eene uiterste wilsbeschikking, hetzij in eenige andere akte, hoe ook genaamd, voortkomen, zullen worden gehouden voor nul en van geene waarde; te dien effeete, dat daardoor noch aan den toestand van den Slaaf, noch aan de betrekking van hem tot zijnen Meester, en wederkeurig, eenige de minste verandering zal worden toegebracht.

Artikel 13

Wanneer de erfgenamen, executeuren of boedelrederars, die eene erfving aanvaard hebben, in gebreke blijven, om binnen den tijd van drie jaren het aanzoek tot Manumissie te doen, zal door de bij Artikel 4 voor elke Kolonie aangeduide Ambtenaren aan de Kollegiën, bij Artikel 1 aangewezen, een Kurator ad hoc woeden voorgedragen, ten einde door denzelfven het noodige zoude kunnen worden bewerkstelligd, zoodanig als dat bij volgende Artikelen van dit Reglement is voorgescreven, om de Manumissie van de Slaaf te bevorderen.

Artikel 14

Wanneer de erfgenamen, executeuren of boedelrederars, den boedel niet mogten aanvaard hebben, en dezelve diensvolgens aan het Departement der Onbeheerde Boedelskamer is vervallen, zal het effect van de opgedragene lastgeving of gestelde

voorwaarden blijven opgeschort, tot van de solventie of insolventie des boedels zal zijn gebleken, en inmiddels worden gehandeld, zoo als hierboven in Artikel 8 is voorgeschreven.

De solventie van den boedel blijvende, zal het bepaalde in Artikel 7 toepasselijk zijn; terwijl, bij insolventie van den boedel, de Slaaf ten behoeve van den boedel zal worden verkocht.

OVER DE VOORWAARDEN OF VEREISCHTEN, OM HET
AANZOEK TOT MANUMISSIE AANNEMENLIJK
TE MAKEN

Artikel 15

Ten einde het aanzoek tot het verlenen van Manumissie zoo spoedig mogelijk kan worden aangenomen, zal hetzelfde moeten vergezeld gaan:

- 1°. Van een bewijs, dat door den aanzoeker in de Generale Geldkamer der Kolonie is gesort eene som van drie tot vijf honderd Gulden (f 300 ad f 500), of wel van eenen, ten bedrage dier som, gesielden personelen en door de Kollegiën, welke in de Koloniën met het werk der Manumissie belast zijn, goedgekeurden borgtocht; welk een en ander ter cautie zal verstreken voor de Openbare Schatkist, dat dezelve te eemiger tijd geene schade of winstderving door de verlangde Manumissie zal komen te lijden; van het indienen van welk bewijs echter ontheven zullen zijn de Kurators ad hoc, in de gevallen, waarin dezelve, hiudens Artikel 13, het aanzoek tot Manumissie zullen doen, zoo als deze ook ontheven zullen worden van alle leges en zegels, welke anders te dezer zake gevorderd worden, als voor welk een en ander zal subinteren, hetgene vastgesteld is bij Artikel 34 van het tegenwoordige Reglement.

- 2°. Van een bewijs, dat de vrij te laten Slaaf in eenig erkend Kerkgenootschap is opgenomen, en
- 3°. Voor zooverre Suriname betreft, van een bewijs, dat de vrij te laten Slaaf op de Slaven-Registers is ingescheven.

OVER DE GEVOLGEN VAN AANNEMENLIJKE AANZOEKERN TOT
MANUMISSIE, DE HINDERNISSEN, WELKE AAN DEZELVE
KUNNEN WORDEN IN DEN WEG GELEGD, EN
DERZELVER GEVOLGEN.

Artikel 16

De bij het voorgaande Artikel vermelde stukken in orde bevonden zijnde, zal, van wege de Kollegiën voor elke Kolonie, bij Artikel 1 aangeduid, door eene drie achtereenvolgende keeren te plaatsen advertentie, waarvan het model hiernevens is gevoegd, sub Litt. A, in de opebare Dagbladen of Couranten, of, waar die niet

bestaan, op zoodanige wijze, als zulks aldaar gebruikelijk is, aan het publiek van het gedaan verzoek worden kennis gegeven, en zulks, ten einde degenen, welke zouden verneemen, door het toestaan van het aanzoek tot Manumissie, in hunne regten gekrenkt te zullen worden, in de gelegenheid te stellen, om, de verkiezende, mits uiterlijk binnen den tijd van drie weken, nadat de advertentie voor de eerst maal in de Dagbladen of Couranten is geplaatst geweest, of nadat daarvan op de gebruikelijke wijze openbare bekendmaking is gedaan, zich daartegen bij aantekening, in de Kolonie Suriname, ter Algemeene Secretarij, in de Kolonie Curaçao en St. Martin, ter Secretarij van den Raad van Police, en in de Kolonie St. Eustatius, ter Secretarij van het Gemeente-Bestuur, te komen verzetten.

Artikel 17

Wanneer binnen den bij het vorige Artikel bepaalden termijn zoodanig verzet of oppositie is aangeteekend geworden, zal aan het gedane verzoek door de bij Artikel 1 aangeduide Kollegiën voor alsnog geen gevolg mogen worden gegeven, maar zullen deze daarmede in tegendeel moeten verwijlen, totdat het aangeteekende verzet of oppositie is opgeheven geworden.

Artikel 18

De opheffing van zoodanige oppositie zal in de Kolonie Suriname moeten worden geveaagd bij het Hof van Civiele en Criminele Justitie, en in de overige Koloniën bij de Raden van Civiele en Criminele Justitie, welke Kollegiën zullen verplicht zijn, alvorens in deze materie recht te spreken, het gevoelen van het Publiek Ministerie te vernemen, en wel het Hof te Suriname, door den Procureur-Generaal, in deszelfs conclusiën te hooren, en de Raden in de overige Koloniën, door het advies der Ambtenaren, met de waarneming van het Openbaar Ministerie belast, in te winnen.

Artikel 19

Al de Regterlijke uitspraken, tot de oppositie tegen het aanzoek ter Manumissie van Slaven betrekking hebbende, worden gewezen bij arrest, en alzoö zonder aan hooger beroep onderhevig te zijn.

OVER DE GEVOLGEN VAN HET GEDANE AANZOEK TOT
MANUMISSIE, WANNEER ER GEENE HINDERNISSEN
BESTAAN, OF DEZELVE ZIJN OPGEHEVEN

Artikel 20

Wanneer de bij Artikel 16 bepaalde tijd van drie weken verstreken is, zonder dat tegen het verzoek oppositie is gedaan, of ook wanneer de aangeteekende oppositie is opgeheven, zal het aanzoek tot Manumissie, door de bij Artikel 1 voor elke Kolonie aangeduide Kollegiën, worden toegestaan, en zullen diensvolgens aan den Slaaf, te wiens behoeve het aanzoek is gedaan, uitgereikt worden Brieven van Manumissie, ingerigt volgens het model, sub Litt. B.

Artikel 21
In deze Brieven zullen naauwkeurig moeten vermeld worden de voornaam of voornamen, alsmede de familienaam, welken de gemanumiteerde voortaan zal dragen.

Wanneer
Artikel 22
De keuze van deze namen wordt aan de bij Artikel 1 voor elke Kolonie aangeduide Kollegien opgedragen, welke daarbij zullen hebben in acht te nemen, dat aan den gemanumiteerde geen andere voornaam of voornamen gegeven worden, dan die men gewoon is in Nederland te dragen, en dat, zoo veel mogelijk, aan denzelfven geen familienaam van eenig in de respectieve Kolonien woonachtig geslacht of individu, ook niet de familienaam van den vorigen Meester, worde gegeven.

Artikel 23
Alvorens echter deze Brieven in handen van den gemanumiteerde, of van denge-
nen, die het aanzoek van Manumissie gedaan heeft, mogen komen, zullen dezelve, in de Kolonie Suriname, aan den Contrôleur-Generaal der Financiën, aan den Raad-Kommissaris voor de Inlandsche Bevolking, aan den President van het Gemeente-Bestuur, aan den Kommissaris van Politie, en aan den Ambtenaar, belast met de Registratie der Slaven, en in de overige Kolonien, aan de Hoofden van het Departement van Financiën, en van het Plaatselijk Bestuur, alsmede aan de respectieve Ambtenaren, die met de waarneming van het Openbaar Ministerie aldaar belast zijn, ter videring worden aangeboden.

Artikel 24
Ter oorzaak van het uitreiken dezer Brieven van Manumissie, zullen geene meerdere of andere emolumenten en leges mogen worden gevorderd, dan bij de onderscheidene Tarieven in de Kolonien is, of nader zal worden vastgesteld.

Artikel 25
Zoodra de uitreiking der Manumissiebrieven heeft plaats gehad, zal daarvan, van wege de bij Artikel 1 voor elke Kolonie aangeduide Kollegien, openbare bekendmaking, ingerigt volgens model Litt. C. gedaan worden in de Dagbladen of Couranten, of, waar die niet aanwezig zijn, op zodanige wijze, als zulks aldaar gebruikelijk is.

**OVER DE GEVOLGEN DER MANUMISSIE, ZOO TEN AANZIEN
VAN DEN GEMANUMITTEERDE, ALS VAN DESZELFS
VOORMALIGEN MEESTER OF BEHEERDER.**

Artikel 26
De van wege het Hoog Gezag uitgereikte Brieven van Manumissie doen den verkrijger aanspraak hebben op alle Burgerlijke en Staatkundige regten; zoo nogtans, dat, met betrekking tot de wettelijke uitoefening van het regt van Burger,

de gemanumiteerde onderworpen zal zijn aan het het bepaalde bij ... van Artikel 6 van het Reglement op het Burgerregt in de Nederlandse West-Indische Bezittingen.

Artikel 27
Wanneer de verkrijger, uit hoofde van minderjarigheid, zijne regten nog niet zelf kan uitoefenen, en zijne moeder, of ook zijn vader (wanneer die, naar aanleiding van hetgene omtrent de huwelijken in het Reglement op de behandeling der Slaven is bepaald, zou kunnen geacht worden bekend te zijn) nog in den Slavenstand, dan wel als Slaaf overleden, of ook hozeer reeds gemanumiteerd, door de Wet tot het voeren van voogdij uitgesloten is: in al die gevallen zal de gemanumiteerde van Regtswege staan onder de voogdij van zijnen voormaligen Meester, of wanneer de Manumissie een gevolg is van eenige uiterste wijsbeschikking, onder de voogdij van zoodanigen vrijen persoon, als van wege de bij Artikel 1 voor elke Kolonie aangeduide Kollegien aan hem zal worden toegevoegd.

Artikel 28
De voogdij des bij het vorige Artikel vermelden minderjarigen zal van den vorigen Meester of toegevoegden persoon overgaan op de moeder, of wel den vader van den minderjarige, zoodra dezelve insgelijks uit den Slavenstand zullen zijn verheven, of het bevel, dat hun tot het voeren der voogdij in den weg stond, zal zijn weggenomen.

Artikel 29
Zoo ook zal de voogdij van Regtswege aan de moeder, of waar hij zou kunnen geacht worden bekend te zijn, aan den vader behooren, ingevalle de minderjarige gelijktijdig met, of wel later dan zijne moeder of vader, mogt worden gemanumiteerd.

Artikel 30
Wanneer de gemanumiteerde in eenen zoodanigen behoeftigen toestand geraakt, dat hij, schoon Geregteijk uitgewonnen, niet in staat wordt bevonden de door hem verschuldigde belastingen te betalen, of ook dat hij ten laste van eenige erkende Armeniëring vervalt, of ten koste van den Lande of der Gemeente in eenig hospitaal is verpleegd, zal de door of namens den gemanumiteerde gestorte numerate cautie ten voordeele strekken van de Openbare Schatkist, en nimmer, hetzij geheel, hetzij ten deele, door den voormaligen Meester, of diens erven, of door iemand anders mogen worden opgevorderd; zulende het ten deze geen onderscheid maken of zijn oponthoud of verpleging in eenige Armeniëring of Hospitaal van langeren of korteren duur is geweest, noch ook of hij slechts eens of meermalen buiten staat bevonden is, zijne belastingen te betalen. Wanneer geene numerate cautie is gestort, maar een personele borgtocht is gesteld geworden, zal, in de genoemde gevallen, dezelve borgtocht geheel ten voordeele der Openbare Schatkist moeten ter executie worden gelegd, waaromtrent men zal te werk gaan op

dezelfde wijze, als zulks in de respectieve Koloniën, ten aanzien van belasting-schuldigen, gebruikelijk is.

Artikel 31

Wanneer de gemannuificeerde is overleden, zonder dat hij, gedurende zijn leven, in zoodanigen toestand is geraakt, als bij het vorige Artikel is aangewezen, zal diegene, welke de penningen gestort heeft, of diens erven of regtverkriftigen, bevoegd zijn, de ten behoeve van den gemannuificeerde gestorte cautie op te voorderen. De belanghebbenden zullen zich, te dien einde, vervoegen tot de bij Artikel 1 voor elke Kolonie aangeduide Kollegiën, welke, op vertoon van het bewijs van het overlijden des gemannuificeerden, zoo mede van de noodige certificaten, dat hij nimmer aan eenige erkende Armeninrigting is vervallen geweest, of in geen Koloniaal hospitaal is verpleegd en zijne verschuldigde belastingen steeds aangezuiverd heeft, de noodige autorisatie tot het lieten der voormelde cautie zullen verlenen.

De in het Artikel voorkomende bepalingen zijn van volkommene toepassing op degenen, die zich als personele borgen ten behoeve der Openbare Schatkist hebben geconstitueerd, of derzelver erven of regtverkriftigen, en die den gestelden borgtocht, in het bij dit Artikel gestelde geval, zouden wenschen terug te nemen.

Artikel 32

De verzoeken tot opvordering der numeraire cautie zullen aan de aangewezen Collegiën moeten worden ingediend binnen het jaar, na het overlijden van den gemannuificeerde, of wanneer dezelve buiten 's Lands mogte overleden zijn binnen een jaar, nadat door de belanghebbenden van dit overlijden, onder overlegging, zoo mogelijk, van genoegzaam bewijs aan de bij Artikel 1 voor elke Kolonie aangeduide Ambtenaren zal zijn kennis gegeven; zullende, na verloop van die tijdstippen, op zoodanige verzoeken geen regard mogen worden geslagen, en de numeraire cautie alsmede vervallen ten voordele van de Openbare Schatkist.

De verzoeken tot terugname van den personen borgtocht zijn aan geenerlei tijdperk verbonden, maar kunnen te allen tijde worden aangenomen, zoo dezelve slechts vergezeld gaan van de stukken, in het voorgaande Artikel vermeld.

Artikel 33

Alle requesten en stukken, betrekking hebbende tot de opvordering der numeraire cautie, of de terugname van den personen borgtocht, zullen vrij zijn van zegel, leges en emolumenten.

Artikel 34

Zoodra de Ambtenaren, welke in de gevallen, bij Artikel 5 en 13 bedoeld, de benoeming van eenen Kurator ad hoc geprovooceerd hebben, kennis hebben bekomen, dat aan den belanghebbende Mannuificeerbrieven zijn uitgereikt, zullen zij het Publiek Ministerie onverwijld met de zaak bekend maken, en zullen alsdan

tegen de nalatige Meesters, of derzelver vertegenwoordigers, of lasthebbenden, solidaire procederen ter oplegging eener gelddoete, die niet minder zal mogen zijn dan *f* 500, noch meer dan *f* 1000, en voorts ter betaling der kosten, anders op de verkriftiging van Mannuificeerbrieven vallende; welke sommen, na verkrigen vormis, hetwelk aan geen hooger beroep zal onderhevig zijn, bij executie op de goederen van den gecondemneerde zullen worden verhaald, en voor het overige strekken zullen ten voordele der Openbare Schatkist.

Artikel 35

Alle Reglementen, Verordeningen of Wetten, over het onderhavige onderwerp in de Nederlandsche West-Indische Bezittingen vigerende, zullen, bij de invoering van het tegenwoordige Reglement, worden gehouden voor afgeschaft.

Goedgekeurd, benevens de hiernaftervolgende modellen, bij Zijner Majesteits Besluit van den 23sten October, 1831, no. 83.

Mij bekend,

de Secretaris van Staat,

(getekend) J. G. de MEIJ van STREEKERK.

Accordeert met deszelfs origineel,

De Griffier ter Staats-Secretarij,

(getekend) L. H. ELIAS SCHOVEL.

Voor eensluidend afschrift,

De Secretaris-Generaal bij het Departement

voor de Nationale Nijverheid en de Koloniën,

B R O C X.

Artikel 2

De bepaling, voorkomende in Artikel 27 en Artikel 28 van bovenstaand Reglement, krachtens welke de vader van een minderjarigen gemannuificeerde (wanneer die, naar aanleiding van hetgene omtrent de huwelijken in het Reglement op de behandeling der Slaven is bepaald, zou kunnen geacht worden bekend te zijn) geregigd is tot de voogdij over deszelfs gemannuificeerd minderjarig kind, wanneer namelijk die vader zelf een vrij persoon is, en door de Wet tot het voeren van voogdij niet is uitgesloten, zal blijven opgeschort, tot tijd en wijle, dat het in voornoemd 27ste Artikel bedoelde Reglement op de behandeling der Slaven zal zijn in werking gebracht.

Artikel 3

Te bepalen, dat bovenstaand Reglement in werking komen zal, te Suriname, op den 1sten April, 1832, en in de Nederlandsche W. I. Eilanden respectievelijk, op den dag, waarop dat Reglement in elk derzelve op de gebruikelijke wijze zal worden

gepubliceerd en afgekondigd.

En opdat niemand hiervan eenige onwetendheid voorwende, zal deze op de gebruikelijke wijze worden gepubliceerd in het Gouvernements-Blad gémisereerd.

Aldus gearresteerd alhier aan Paramaribo, den 23sten Maart 1832, het negentiende jaar van Zijner Majesteits Regering.

E. I. van Heeckeren.

Ter Ordonnantie van Zijne Excellentie,

de Algemene Secretaris,

G. A. van der MEE.

Gepubliceerd aan Paramaribo, den 24sten daaraanvolgende,

De Algemene Secretaris,

G. A. van der MEE.

FORMULIER VAN DEN TE STELLEN BORGTOGT.

Op heden, den, compareerden voor mij, en na te noemene Gemt-
gen, (in te vullen de namen der borggen) wonende te, ingeschreven
in het Burger-Register der Kolonie, volgens de daarvan aan mij,
vertoonde bewijzen, afgegeven in d. d., onder No. zijnde de comparan-
ten aan mij, bekend.

Te kennen gevende:

Dat Hendrik van Raalte zich bij request heeft verzoegd aan, met verzoek
om te mogen verkrijgen Brieven van Mannuissie voor den hem in eigendom
aankommenden Slaaf, genaamd Kwakoe, zullende, naar opgave van den Eigenaar,
oud zijn .. jaren, dat gezegde Hendrik van Raalte, gebruik makende van de be-
voegdheid bij Artikel 15, § 1 van het 'Reglement op de Mannuissie der Slaven in
de Nederlandsche West-Indische Bezittingen' goedgekeurd bij Koninklijk Besluit
van 23 October 1831, no. 83 alhier gepubliceerd den, aan den aanzoeker
om Brieven van Mannuissie toegeekend, om, in plaats van de in de Generale
Geldkamer te storten som eenen personen borgtoegt te stellen ten genoegen van het
Kollegie, met het werk der Mannuissie belast, bij het door hem ingediende request
om Mannuissie voor den Slaaf Kwakoe voornoemd, hen Comparanten, met hunne
voorkennis en toestemming, als borggen heeft aangeboden tot al zoodanige einden,
als bij het aangehaalde 15de Artikel, § 1 van het Reglement op de Mannuissie zijn
bedoeld.

Dat met dit aanbod genoegen genomen zijnde, bij appointment van, d. d.
....., No. aan mij, vertoond, zij Comparanten mitsdien alsnu
verlangen daaraan verder gevolg te geven, en de vereischte Akte van borgtoegt to
stand te brengen.

En verklaarden alzoo de Comparanten bij en door deze zich te stellen tot borggen
elk in solidum en voor het geheel, des dat de eene betalende, de andere zal zijn
bevrjyd, voor de som van vijf honderd Gulden (f 500.-) als zijnde de voornoemde
Slaaf Kwakoe vallende onder de termen van § b, Artikel 1 der Publicatie van
Gouverneur-General in Rade, d. d. 27 Maart 1832, alhier gepubliceerd den,
en mitsdien voor de te zijnen behoeve te verkrijgen Brieven van Mannuissie een
borgtoegt voor het boven opgenoemde bedrag van vijf honderd Gulden (f 500) ver-
eischt.

En ten einde deze borgtoegt overeenkomstig de bepaling van het aangehaalde
15de Artikel, § 1 van het Reglement op de mannuissie der Slaven, zal kunnen
verstreken tot cautie voor de openbare Schatkist, dat dezelve te eeniger tijd geene
schade of winstderiving door de verlangde Mannuissie van meer genoemden Slaaf
Kwakoe zal komen te lijden, zoo verklaarden de Comparanten, onder renunciatie
van alle beneficiën en middelen Regtens, welke hun hertegen te eeniger tijd
mogten komen te stude, en mitsdien ook speciaal van de *beneficien excussions et
divisionis*, waarvan de inhoud door mij aan de Comparanten is uitgelegd (1), zich te
verbinden en te verplichten, gelijk zij zijn doende bij deze, om, wanneer meer